

THEMANUMMER

Om
Heino

HEINO 75 JAAR BEVRIJD

Maart 2020
THEMANUMMER

Kleine verhalen over de oorlog

Grote en kleine verhalen vormen samen de geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog.

In dit themanummer beperken we ons tot de kleine, lokale verhalen. Die verhalen willen we een stem geven: verhalen over angst, verlies, moed en vriendschap. Verhalen die de oorlog een gezicht geven. Verhalen van overlevenden, nabestaanden en over slachtoffers. Verhalen die samen een indringend beeld geven van de invloed van oorlog op ons leven.

75 jaar vrijheid

Nederland viert dit jaar 75 jaar vrijheid. Dat is driekwart eeuw geleden en daarmee komt de oorlog steeds verder af te staan van de huidige generatie. Die donkere periode tussen 1940 en 1945 vervaagt geleidelijk. Veel jongeren zegt het niet meer zoveel. Bij de oudere generaties werd er thuis veel over gesproken en zat het als het ware verankerd in het dagelijks leven. Dit herdenkingsjaar vieren en beleven, jong en oud, samen.

Al in september vorig jaar zijn in Nederland de herdenkingen begonnen rond het einde van de Tweede Wereldoorlog. We herdenken allerlei gebeurtenissen die in de Tweede Wereldoorlog plaatsvonden en vieren dat we sindsdien weer in vrijheid leven.

Bezettingstijd

Zo'n negen miljoen Nederlanders hebben vijf jaar Duitse bezetting meegemaakt. Een periode die gekenmerkt werd door angst, terreur en geweld. Duizenden hebben het met de dood moeten bekopen. Velen kwamen in gevangenschappen terecht, of kwamen om in concentratiekampen. Bij beschietingen, standrechtelijke executies en bombardementen verloren mensen het leven.

Voor velen die de oorlog overleefd hebben, moet het een vreselijke tijd geweest zijn. Een tijd die bij hen nog steeds herinneringen oproept.

Heino tijdens de oorlog

Ook in Heino, Laag Zuthem en Lierderholthuis heeft de oorlog pijnlijke wonden geslagen. Vele inwoners beleven angstige momenten in de bezettingstijd en in de dagen dat de bevrijding nabij is.

Als de Duitse inval drie dagen aan de gang is, sneuvelen op de Grebbeberg drie Heinose mannen: Gerrit Hekman, Geerlig Nijland en Gerrit Rakhorst. Bij de gevechten in Limburg raakt dorpsgenoot Hans Hoppen zwaar gewond. Verschillende Heinose dienstplichtigen verblijven enkele weken in krijgsgevangenschap in Duitsland.

Na de capitulatie komt het gewone leven weer langzaam op gang. Versperringen worden opgeruimd en opgeblazen bruggen hersteld. Maar al gauw komen de bezetters met maatregelen die de mensen doen beseffen dat ze niet vrij zijn. Met ingang van september 1940 wordt de gemeenteraad ontbonden en het college van B&W moet alle taken neerleggen.

Boeren en burgers van de gemeente Heino bieden in de bezettingsjaren vele onderduikers een plek om te schuilen. Altijd is er het gevaar voor ontdekking of verraad, met alle gevolgen van dien.

Tank aan de Zwolseweg.

Begin 1942 wordt in opdracht van de bezetter het rijkswerkkamp Schaars-
hoek ontruimd. Vanaf juli dat jaar worden er joodse dwangarbeiders
gehuisvest. Ze worden ingezet voor het verrichten van ontginningswerk-
zaamheden in de omgeving van Heino of worden tewerkgesteld bij
boeren. Op drie oktober van hetzelfde jaar worden alle joodse mannen
lopend naar Zwolle afgevoerd. Daar wacht de trein naar Westerbork.

In 1943 wordt een vijftigtal evacués uit Den Haag en andere kustplaatsen
in Heino ondergebracht. Zij moeten hun huizen verlaten vanwege de aan-
leg van de Atlantikwall. Heino telt ook enkele slachtoffers door Duitse
terreur. Op 17 november 1944 wordt Heinoër Gerard Hekman gefusilleerd
op de Groote Heide bij Venlo.

Hetzelfde lot ondergaan onze plaatsgenoten Engelbertus Haye, Cornelis
Haye en hun neef Phulps Bergwerf die op 28 november 1944 op de Leus-
dense heide bij Amersfoort worden gefusilleerd.

Hongertrekkers uit het westen die Heino aandoen, worden hier goed
opgevangen. Op initiatief van de plaatselijke kerken wordt voor de hon-
gertrekkers, die vaak lange tochten vol ontberingen hebben gemaakt,
onderdak geregeld.

In de laatste maanden van de oorlog zijn ongeveer 50.000 kinderen van
het westen van het land naar het oosten en noorden gezonden. Ze
worden ondergebracht bij gastgezinnen met de bedoeling om de onder-
voede kinderen weer op een gezond gewicht te krijgen. Verantwoordelijk
voor de door de Duitsers gedoogde kinderuitzendingen is het Interkerkelijk
Overleg (IKO). In Heino worden verschillende Amsterdamse en Utrechtse
kinderen bij gastgezinnen ondergebracht.

Oorlogsgeweld kost enkele burgers het leven. Op 30 maart 1945 wordt
Berendina Biesterbos uit Laag Zuthem dodelijk getroffen door een bom-
scherf. Jan Nijhof uit Lierderholthuis wordt op 12 april 1945 plotseling
door vijandelijk vuur getroffen als hij de koeien het land injaagt. Hij sterft
in het bijzijn van twee van zijn zoons. Aan de Paalweg in Heino wordt
op dezelfde dag tijdens heftige beschietingen bij de bevrijding van
Heino Jan Stokvisch gedood.

Daags voor de bevrijding van Heino, op 11 april 1945, worden 66 Heinese
mannen door de Duitsers gegijzeld en op de dag dat ons dorp bevrijd
wordt, worden de mannen meegevoerd naar Zwolle. Op 14 april keren
de mannen, wonder boven wonder ongedeerd, terug in Heino. Het feest
van de herwonnen vrijheid kan dan pas echt gevierd worden. «

INHOUD

- 05 Ver van het gewoel
- 06 Kinderen van één huis
- 09 Chaos, zwijgen en naweeën
- 11 Utrechtse kinderen op kindervuitzending
- 15 Jan Nijhof sneuvelt tijdens het laatste oorlogsgeweld
- 16 De bevrijding in prachtige beelden gevat
- 18 Berendina Biesterbos
- 20 De bevrijding van Lierderholthuis in dagboekfragmenten
- 22 Joodse dwangarbeiders in werkkamp Schaarshoek
- 29 Dagboek van een dwangarbeider

VER VAN HET GEWOEL DER GROTE STEDEN...
ligt het militaire Ereveld op de Grebbeberg

'Ver van het gewoel der groote steden
waar de Grebbestrijd werd uitgestreden
rusten tusschen 't stille groen
zij die door hun plicht te doen
nimmer meer teruggekomen zijn...'

VIJF REGELS UIT HET OMSTREDEN 'LIED VAN DE GREBBEBERG', EEN ODE AAN DE NEDERLANDSE SOLDATEN DIE IN MEI 1940 SNEUVELDEN OP DE GREBBEBERG. HET WERD DOOR JACQUES VAN TOL GESCHREVEN OP EEN BEKENDE DUITSE MELODIE EN GEZONGEN DOOR WILLY DERBY, DIE HET IN HETZELFDE JAAR OP DE PLAAT ZETTE. DE DUITSE BEZETTERS WISTEN NIET GOED WAT ZE MET HET LIED AAN MOESTEN: ZO'N LIED ZONDER OOK MAAR EEN ANTI-DUITS WOORD DAT ZOVEEL VADERLANDSLIEVENDE GEVOELENS OPRIEP. HET LIED WERD TOCH NA ENIGE TIJD VERBODEN MET DE MERKWAARDIGE REDEN DAT DE TEKST DE EER VAN DE GESNEUVELDE NEDERLANDSE MILITAIREN ZOU AANTASTEN.

De Grebbeberg vormt het abrupte einde van de Utrechtse Heuvelrug. Met een hoogte van ruim 50 meter biedt die een spectaculair uitzicht over de Blauwe Kamer, de Neder-Rijn en de Betuwe.

Het is voor mij een dierbare plek; in onze jeugd speelde en ravotte ik er vaak met een stel klasgenootjes. Populairste bezigheid was wel het naar beneden rennen, meer buitelen eigenlijk, over de slingerpaden op de steile helling van de berg.

We wisten natuurlijk een beetje van de geschiedenis die over onze favoriete speelplek de Grebbeberg geschreven is. Op school had de meester ons in geuren en kleuren verteld over de slag op de Grebbeberg. Die had grote indruk op ons gemaakt, maar echt beseften we toen niet de bitterheid van het oorlogsgeweld dat zich hier heeft afgespeeld en de treurnis om de meer dan 500 gesneuvelde soldaten.

Is er een verband tussen Rhenen, mijn geboorteplaats, de Grebbeberg en Heino waar ik al bijna 50 jaar woon? Ja en dat verband moeten we zoeken op het militaire Ereveld op de Grebbeberg.

Drie Heinose mannen, gesneuveld tijdens die ongelijke strijd op de Grebbeberg, hebben er hun laatste rustplaats.

Op 25 mei 1940, elf dagen na de capitulatie van het Nederlandse leger, verscheen in de Heinose Courant het volgende bericht:

'Tot onze spijt moeten wij meedelen dat onze plaatsgenoot **G. Nijland** van het Stationskoffiehuis is gesneuveld.'

In de editie die een week later verscheen, stond:

'Het aantal gesneuvelden uit onze gemeente is gestegen tot drie. Behalve **G. Nijland** ook soldaat **G.W. Hekman** en de reserve 1^e luitenant **G.A.Th. Rakhorst**, die ontvanger der Registratie en Domeinen te Schagen was.'

Onze plaatsgenoot Geerlig Nijland (*1943) verdiept zich al jaren in de dramatische gebeurtenissen in 1940 op de Grebbeberg en speciaal hoe en waar zijn oom, naar wie hij is vernoemd, op het slagveld is gesneuveld. Op ons verzoek heeft hij, speciaal voor dit themanummer, een verhaal over zijn oom geschreven.

De bikkelharde strijd op de Grebbeberg mag niet vergeten worden, ook in Heino niet. Drie dorpsgenoten streden er voor onze vrijheid en moesten dat met de dood bekopen. «

KINDEREN VAN ÉÉN HUIS

TEKST: GEERLIG NIJLAND

Op 4 juli 1910 werd er in Olst een jongetje geboren. Geerlig

Nijland werd hij genoemd, onwetend wat het leven voor hem in petto had. Hij was het eerste kind van de 23-jarige Lammert Nijland en zijn 19-jarige geliefde Geertjen Harmsen die hij in Olst had ontmoet. Haar moeder was een zus van Lammerts vader. Snel werd er, toen bleek dat Geertjen zwanger was, in Olst getrouwd op 31 december 1909, zodat Geerlig in een gezin ter wereld kwam. Een jaar later kreeg hij een zusje en verhuisde het gezin naar Heino. Ze woonden eerst inwonend aan de Bendijksweg en wat later aan de Van der Capellenweg. Vader Lammert begon als melkrijder en boerenknecht, maar begon later voor zichzelf als rietdekker. Hij bouwde een huis aan de Woolthuisweg, net in de gemeente Raalte aan het Japiksgat.

Geerlig kreeg nog drie zusjes en twee broertjes, waarvan een zusje en een broertje vroeg overleden. Geerlig was een vrolijk, ondernemend jongetje dat graag kattenkwaad uithaalde en een hekel had aan school. Voetbal was zijn passie. Direct na de lagere schooltijd ging hij met zijn vader mee rietdekken. Het was hard werken in die tijd om een gezin draaiende te houden. In het weekend was het voetballen en uitgaan. Overal waar wat te feesten was kon je hem tegenkomen. Hij zag er dan zeer verzorgd uit, want hij hield van mooie kleren. Aan belangstelling van de meisjes uit de omgeving had hij geen gebrek, een vaste verkering was nog ver weg. In zijn vrije tijd maakte hij muziek met zijn broer en zwagers en zong hij trouw mee met het koor Advendo.

Toen bleek dat dochter Willy van de plaatselijke Rijksveldwachter Slijkhuis zwanger van hem was. Hij scharrelde al een tijdje met haar en besloot direct met haar te trouwen. Dit huwelijk werd op 9 september 1937 voltrokken. Hun zoontje Joop werd 30 januari 1938 geboren aan de Zwolseweg 17. In maart 1938 werden Geerlig en zijn vrouw Willy uitbater van het Stationskoffiehuis aan de Stationsweg 29. Hij bleef ook rietdekken met zijn vader. De dansavonden op zaterdag, met live muziek van zijn eigen band, waren in de wijde omgeving bekend. Hij was dol op Joop. De crisisjaren en de oorlogsdreiging zouden zijn leven drastisch veranderen. Hij werd opgeroepen om de verplichte dienstdtijd in Arnhem te vervullen bij het 19^e Regiment Infanterie en later ook voor herhalingsoefeningen.

'De crisisjaren en de oorlogsdreiging zouden zijn leven drastisch veranderen'

"Op de plek waar Geerlig sneuvelde, heb ik bollen gepoot..."

De Nederlandse regering riep op 29 augustus 1939 voor de lichten 1924/1939 de gehele mobilisatie uit. Alle dienstplichtigen werden onder de wapenen geroepen. Het Duitse leger was Polen binnengevallen. Maar ach, het zou zo'n vaart niet lopen dachten. Hitler had gezegd onze neutraliteit, net als in de Eerste Wereldoorlog, te respecteren. Wel waren er al verdedigingswerken aangebracht o.a. langs de Hollandse Waterlinie. Geerlig meldde zich bij zijn onderdeel 19RI in de Menno van Coehoornkazerne te Arnhem en werd daar ingedeeld bij het 3^e bataljon van de IIIe compagnie van het 19^e Regiment Infanterie. Het bataljon bestond uit vier secties. Geerlig kwam in de 4^e sectie want hij was oppasser van de bataljonscommandant, reservekapitein J.C. Vahl. De commandopost bevond zich bij de 4^e sectie.

De oppasser zorgt voor alle zaken om de kapitein heen. Hij zorgt o.a. voor schone kleren, gepoetste laarzen, verzorging van zijn paard en voor zijn eten en drinken. Ook was hij ordonnans, wat wil zeggen dat hij persoonlijke berichten van de kapitein mondeling of d.m.v. een briefje moest overbrengen bij de geadresseerde. Dat was veilig bij berichten die geheim waren, maar ook nodig wanneer er geen veldtelefoon was.

De 3^e compagnie lag in stellingen langs de Wetering- en Frieschesteege in Achterberg, een kleine gemeenschap aan de voet van de Grebbeberg. De compagnie werd ingekwartierd bij de boerderij van de familie Rauw aan de Weteringsteeg, dus dicht bij hun stellingen. In zijn sectie zaten ook nog vier andere soldaten uit Overijssel. Geerlig trok veel met hen op.

De groep van vijf was zo hecht dat ze 'de kinderen van één huis' genoemd werden. De dagen werden gevuld met werken aan en voltooien van de versterkingen en loopgraven van de vier secties, het zorgen voor de kapitein, roken en het gezamenlijke dagelijkse koffie-uurtje bij de baas van de stoomtimmerfabriek in Rhenen, waar ze kind aan huis werden. Af en toe mocht Geerlig een paar dagen met verlof naar Heino. Zijn laatste verlof voor de Pinksterdagen van 1940 werd zonder reden ingetrokken. In de vroege morgen van 10 mei werden de soldaten wakker van het geronk van veel overvliegende vliegtuigen en even later werden ze van hun strozakken geroepen want de 'hoogste graad van waakzaamheid' was afgekondigd. Iedereen moest direct naar zijn stelling.

Hitler-Duitsland had de landsgrens overschreden, Nederland was in oorlog. De eerste dag gebeurde er weinig. Allerlei geruchten, dat bijvoorbeeld de Engelse luchtmacht onderweg was en het Franse leger al bij de grens was om hen te helpen, deden de ronde. Allerlei bevelen spraken elkaar tegen, er was nog geen vijand te zien en van eensgezindheid bij de leiding was geen sprake. De officieren, vooral de stafofficieren, wilden elkaar de loef afsteken. Na een rustige nacht werden de berichten dat de Duitsers al bij Wageningen waren bewaarheid. De Nederlandse artillerie schoot in een vergeefse poging om de vijand te treffen vanaf de Grebbeberg de binnenstad van Wageningen in

puin. Andersom bereikte de Duitse artillerie met hun moderne vuurmonden wel de Nederlandse. Die 11^e mei werd, door het in oorlog getrainde Duitse eliteleger 'SS regiment Der Führer', het voorterrein tussen Wageningen en de Grebbeberg aangevallen. De Duitsers omzeilden daar het onderwater gezette land (inundatie) om de brug onderaan de Grebbeberg, de achilleshiel van de verdediging, te veroveren om zich daarna links en rechts op de berg te verspreiden. »

'... toen werd het donker
en stil...'

De 11^e mei was voor Geerlig en zijn makkers de oorlog alleen merkbaar door een aaneenschakeling van ontploffende granaten en luchtaanvallen van Stuka bommenwerpers. De 12^e mei, eerste Pinksterdag, braken de Duitsers na een felle strijd en veel verliezen aan beide zijden, door de verdediging bij de brug en vielen daar door de Nederlandse verdediging in de flank en van achteren aan. De dreiging werd steeds groter. Na een angstige nacht werd het op 13 mei, tweede Pinksterdag, echt vreselijk. De Duitsers lagen al op schootsafstand, voorafgegaan door inslagen van granaatvuur om de minuut en luchtaanvallen. Een tegenaanval van een reserveregiment strandde hopeloos. Er volgde een grote wanorde, paniek en een radeloze terugtocht. Kapitein Vahl en zijn manschappen hielden stand in hun loopgraaf, mede door de vastberadenheid en de rustig blijvende kapitein. Om hen heen stonden alle boerderijen in brand. Het was een ware hel, een onophoudelijk verschrikkelijk lawaai van fluitende kogels en inslaande granaten. Uiteindelijk werd de situatie onhoudbaar mede door nadering van een overmacht aan Duitsers met hun moderne wapentuig. Af en toe werd er hardop geboden om hulp. De munitievoorraad raakte op en sommige strijdmakkers werden door de spanning en angst onbekwaam. De kapitein besloot daarom de terugtocht te beginnen. Hij stuurde twee groepen, van elk vijf mannen, de stelling uit en dekte samen met de sergeant hun aftocht met een nog als laatste functionerende mitrailleur. Geerlig wilde bij zijn kapitein blijven, maar die zond hem toch weg. De vijf Overijsselse 'kinderen van één huis' vertrokken als eerste groep. Ze kropen door een sloot langs de Wateringsteeg en moesten de weg oversteken naar de sloot die uitkwam op een moddersloot richting Snijderssteeg. De granaten sloegen achter elkaar in gevolgd door een korte rust waarin werd herladen. Ze besloten samen tegelijk over te steken. Het was 14.45 uur toen ze dachten dat het moment van herladen kwam. Ze riepen naar elkaar: "NU!!!"...toen werd het donker en stil... alle vijf 'kinderen van één huis' kwamen nooit meer thuis... «

NASCHRIFT:

De vijf 'kinderen van één huis' zijn G. Nijland, J. Gottenmaker, J. Smit, J. Brakke en D.J. Guchelaar. Ze zijn naast elkaar begraven in de eerste gravenrij links op de Militaire Erebegraafplaats de Grebbeberg op 16 mei 1940.

Mijn oom Geerlig, naar wie ik in 1943 werd vernoemd, heeft me altijd geboeid. Door het openbaar maken van veel militaire verslagen van de meidagen 1940 is mij veel duidelijk geworden. De internetsite deGrebbeberg.nl is een bron van informatie. Een pluim voor alle vrijwilligers die deze gegevens up to date houden! Ook verhalen uit de overlevering hebben mij bepaalde betrouwbare informatie gegeven. Het is heel bijzonder dat ik nu tot op 100 meter nauwkeurig de sneuvelplek van deze vijf makkers weet. Ik heb daar uit respect voorjaarsbollen in de berm gepoot die altijd rond die tijd bloeien.

Door alle openbaar gemaakte verslagen is mij ook duidelijk geworden hoe de strijd zich ter plaatse ontwikkelde. Het was op zich een hele prestatie dat wij met ons 'soldaten-spelletjesleger' en de verouderde bewapening het getrainde en geoliede eliteleger van de vijand drie dagen hebben tegengehouden, terwijl de Duitse generaals dachten er een dag voor nodig te hebben met weinig verliezen.

Ieder jaar probeer ik op 13 mei om 14.45 uur op die plek te zijn. Heel speciaal waren de keren dat ik met mijn vader Dirk en mijn zoon Hidde daar samen kon zijn. Mogen deze dappere helden van de strijd rond de Grebbeberg nooit worden vergeten.

CHAOS, ZWIJGEN EN NAWEEËN VAN DE OORLOG

UIT ZIJN JEUGD WEET FRITS STAPPENBELT ZICH NOG ENKELE VERHALEN TE HERINNEREN. KLEINE VERHALEN MET GROTE GEVOLGEN. IN ZIJN BESPIEGELINGEN KOMT DUIDELIJK NAAR VOREN HOEZEER DE INVLOED VAN DE OORLOG DOORWERKTE IN HET GEZINSLEVEN.

Gelegerd op de Grebbeberg

Mijn moeder en Geerlig Nijland runnen voordat de oorlog uitbreekt een restaurant met feestzaal, dichtbij het station in Heino, met de naam 'Stationskoffiehuis'. Het pand is nu eigendom van Van Wifferen.

In 1938 wordt, een dag voor de geboorte van prinses Beatrix, zoon Joop geboren. Als nationaal cadeau voor deze geweldige planning ontvangen ze een kindervagen. Toch wel een koninklijk gebaar.

De oorlog verstoort echter wreed de voortzetting van hun grootse plannen. Geerlig wordt opgeroepen om met ontoereikend materieel het Duitse gevaar te blokkeren. Hij wordt in Rhenen gelegerd.

Samen met een groepje Heino'se vrouwen breidt mijn moeder o.a. sokken voor deze dappere mannen.

Bij de eerste aanval van de Duitsers sneuvelt Geerlig. Mijn moeder krijgt geen gegevens over de situatie van haar man. Ze fietst tot twee keer toe

met haar jongere broer Eef vanuit Heino naar Rhenen om informatie in te winnen. Beide keren krijgt ze bij de zogenaamde commandant geen gegevens.

Terug in Heino ontmoet ze een teruggekeerde militair die op de vraag of hij iets weet over haar man, antwoordt: "Die is toch dood?" Deze periode is erg chaotisch. Er staat geen team hulpverleners op de stoep dat kan helpen bij het omgaan met trauma's.

Verhuizen

Na enige tijd van rouw trouwt ze met mijn vader Jan Stappenbelt, een trouwe koffiedrinker die haar alle hulp aanbiedt. Helaas is hij geen zakenman, wat het einde van het Stationskoffiehuis betekent.

Samen verhuizen ze naar een boerderijtje aan de Raalterweg – nu Canadastraat. Het huis is van Dijkstra tegenover het parochiehuis – nu Oosteinde. Hier ben ik begin 1944 geboren.

Toch nog zakenman

Mijn vader wordt toch nog enigszins zakenman als hij met de kameraden Doosje en Brinkman eikels laat verzamelen als voer voor varkens en met zijn maten transport per trein organiseert. Ik denk wel dat mensen in het westen van het land voor dit voer, later in de oorlog, een moord wilden doen. »

'Mijn vader ontsnapt op bijzondere wijze aan de razzia in Heino'

Razzia

Mijn vader ontsnapt op bijzondere wijze aan de razzia in Heino, waarbij de Duitsers als wraakactie veel mannen gevangen nemen. Hij krijgt de actie van de Duitsers bijtijds in de gaten. Het verhaal van mijn moeder: Ik zie hem nog lijkleek met grote angstogen om de hoek van het huis komen. We bedenken in paniek de oplossing...de paardenruif. Mijn vader kruipt erin en moeder dekt hem af met hooi. Hij moet nu stil blijven liggen. De soldaten stormen binnen, prikken nog even in het hooi en zoeken verder. Opluchting! Gelukkig zijn alle gevangen genomen mannen na een fikse wandeling twee dagen later vanuit Zwolle teruggekeerd.

'Zo is mijn moeder allergisch voor het woord -dood-'

Schuilen

Bij de bevrijding door de Canadezen wonen we niet op een veilige plek, namelijk net na de bocht in de Raalterweg waar de doorgang veilig gesteld wordt door het hevig schieten van Canadezen. Wij schuilen met ons allen in de kelder, terwijl boven ons in de kamer enkele kogels inslaan in het dressoir. Dat is de vrijheid ons wel waard. Ik heb het natuurlijk niet bewust meegemaakt, maar het indrukwekkende verhaal dat als de Canadezen in de kelder komen en wij daarna vrij zijn, blijft altijd sterk in mijn herinnering.

Zwijgen

Na de oorlog wordt er door mijn ouders weinig over de oorlog gesproken. Wel is het oorlogstrauma altijd goed merkbaar. Zo is mijn moeder allergisch voor het woord 'dood'. Een normale zin zoals 'Ik schrik me dood', roept een heftige reactie bij haar op. Ook heeft ze veel wisselende stemmingen. Tekenend voor het zwijgen over de oorlogsperiode is dat mijn broer Joop pas bij zijn inschrijving voor toelating op de HBS zijn officiële naam te horen krijgt. Een teken dat hij en ook wij, zijn drie broers, nooit iets van een aparte behandeling voor hem hebben gemerkt. Een geweldige stiefvader dus. Nog hoor je soms wanneer je een bekende van hem spreekt de naam Jopie Stappenbelt – Joop Nijland dus.

Al met al heeft deze oorlog, wanneer je er op terugkijkt, een stempel op het gezinsleven gedrukt. Ik denk dat dit bij veel gezinnen het geval is geweest. «

Het Stationskoffiehuis

75 vrij

UTRECHTSE KINDEREN OP KINDERUITZENDING

Atie en Henk Selles verblijven van maart tot juni 1945 in Heino

MAART 1945. UTRECHTENAAR BAREND W. SELLES HAD NIET VEEL OPDRACHTEN MEER VOOR BEHANG- EN STOFFEERWERK. SOMS BETAALDEN BUITENMENSEN IN NATURA, MAAR DAT WERD MINDER. ZIJN GEZIN, BESTAANDE UIT VROUW COR EN DE KINDEREN ATIE (1930), HENK (1933) EN AFKE (1938) HAD NIET GE-NOEG TE ETEN, WANT MET DE VOEDSELBONNEN WAS NIET VEEL MEER TE VERKRIJGEN. OOK VOOR OUDERS EN ZUSSEN MOEST WORDEN GEZORGD. DE KINDEREN MOCHTEN SOMS ETEN BIJ DE SINT-PAULUS- OF SINT-JOZEPAROCHIE, MAAR DAT BOOD WEINIG SOE-LAAS. DAAROM BESLOTEN DE OUDERS ATIE EN HENK AAN TE MELDEN VOOR EEN KINDERUITZENDING.

Kinderuitzending Overijsel

Wat moet het kind meebrengen?

1. Distributiebescheiden, dus Stamkaart en lopende Bonkaart.
2. Zomer- en Wintergoed.
3. Drie stel ondergoed, (als het enigszins mogelijk is.)
4. Schoeisel, (alles wat het nog bezit aan schoenen en klompijzen enz.)
5. Nachgoed.
6. Toiletbenodigdheden.
7. Een deken.
8. Schoolbehoeften.
9. Voor R.K.: Kerkboek en Rozenkrans.

Voor Protestanten: Bijbelje en/of Kerkboekje.

N.B. Men trachte dus de kinderen, zo goed mogelijk van kleren voorzien, uit te zenden.

Elk koffertje moet voorzien zijn van de naam en adres van het kind en indien mogelijk van de plaatsnaam, waarheen het kind wordt uitgezonden, b.v.:

Naam: Jan Jansen
Adres: Voorstr. 2, Utrecht
Nieuwe woonplaats: _____

Bovendien moet het kind eenzelfde kaart om de hals gehangen worden.

Secretariaat Kinderuitzending West-Overijsel te Zwolle: Bureau Sociale Zaken, Tel. 2013 of 4683.
Secretariaat Kinderuitzending Oost-Overijsel te Delden: Langestraat 79, Tel. 325.

Deze uitzendingen gingen naar de noordelijke provincies, waar de voedselsituatie beter was. Ze werden georganiseerd door het 'Inter Kerkelijk bureau voor Noodvoedselvoorziening'. In Utrecht werden de transporten verzorgd door de zusters Augustinessen van Sint-Monica (hoek Waterstraat en Oudegracht).

Op vrijdag 23 maart vertrokken Atie en Henk - na keuring door een schoolarts op o.a. gewicht, hoofdluis, krentenbaard en bedplassen - naar Heino. Het betrof hoogstwaarschijnlijk het laatste kindertransport. De kinderen meldden zich bij het klooster, waar kinderen uit Amsterdam al een dag eerder arriveerden. Atie droeg een donkerbruine mantel die door haar moeder uit een oude jas van haarzelf gemaakt was. Het zwarte bontkraagje was van konijnenbont. Van hetzelfde konijn dat ze aan een touwtje uitliet in Tuindorp en waarvan ze met de kerst de niertjes te eten kreeg op een boterham die ze in haar schort stopte, waarop Opa Vuurens zei: "Cor, ze stopt het in haar schort!"

Hun bagage werd op een door de besnorde heer Besamusca gemeente wagen geladen, de kinderen moesten lopen. Een enkele keer konden ze een stukje meerijden op een toevallig passerende boerenwagen. De route - om onduidelijke redenen niet de kortste - liep van het klooster via de Oudegracht over de Zandbrug naar de Asch van Wijckkade en daarna via de Noorderbrug naar de Weerdsingel. Ze werden tot aan de Kievitstraat uitgeleide gedaan door moeder en zusje. Vervolgens liepen ze via de Kleine Singel naar de Blauwkapelse Weg. Uiteindelijk kwamen ze aan de rand van de stad en gingen op weg naar Amersfoort.

Cor Selles was erg ongelukkig en hilde, Barend kreeg ook spijt. Er waren nog wat in natura betaalde opdrachten vanwege de grote schoonmaak die veel mensen traditioneel op de laatste woensdag - in 1945: 28 maart - voor Pasen deden. Hij besloot de kinderen terug te halen en ging nog dezelfde dag op pad. Hij haalde ze niet meer in en durfde niet verder te fietsen dan net buiten Utrecht, uit angst opgepakt te worden voor dwangarbeid, of zijn fiets kwijt te raken. »

Soep en kaas

Het was in die week erg koud. De kinderen sliepen de eerste nacht in de Heilig Hartschool te Amersfoort.

De tocht ging verder grotendeels via de Zuiderzeeweg, dat was niet ongevaarlijk. Bij de spoorwegovergang voor Nijkerk stond het wrak van een Utrechtse bus waarmee kinderen naar Overijssel waren gebracht. Die werd daar op 27 februari gegrepen door een Duitse trein.

De tweede nacht werd doorgebracht in Nijkerk. Een ziek kind werd naar een kliniek gebracht. Langs de hele route waren schuttersputjes gegraven, een jongetje stapte een keer per ongeluk in een halfvol water staand putje hetgeen naast medelijden ook de nodige hilariteit gaf. Enkele kinderen namen suikerbieten mee van een boerenerf en spoelden die onder de pomp af.

Daarna liepen ze verder naar Harderwijk, waar ze zondag 25 maart aankwamen. Ze sliepen er twee nachten omdat het bericht kwam dat de IJsselbrug was afgesloten. Henk sliep bij een particulier, Atie bij slager Uit de Bosch op de Vischmarkt 40. Van die slager was bekend dat hij mensen verborg onder zijn bedrijfsvloer. Na enkele dagen werden die dan via een steegje, in de volksmond 'Hofje van Eden' naar een beter adres gebracht.

'De kinderen waren erg bang en verstopten zich snel achter een boom. Later zagen ze dat er in de weg gaten geslagen waren'

Slager Uit de Bosch.

Henk ging maandag met een paar kinderen naar de haven, waar ze met interesse naar het tanen van zeilen keken. Beide avonden at Henk met een groepje andere kinderen in de kantine van de Finofabriek, de latere Californiafabriek. Directeur Egbert Holtrust deelde daar in de hongerwinter soep uit aan de mensen die naar het noorden vluchtten. In het magazijn lag kaas. Ze snoepten er goed van, Henk nam ook een stuk mee voor Atie.

Hervormde Kerk Oldebroek.

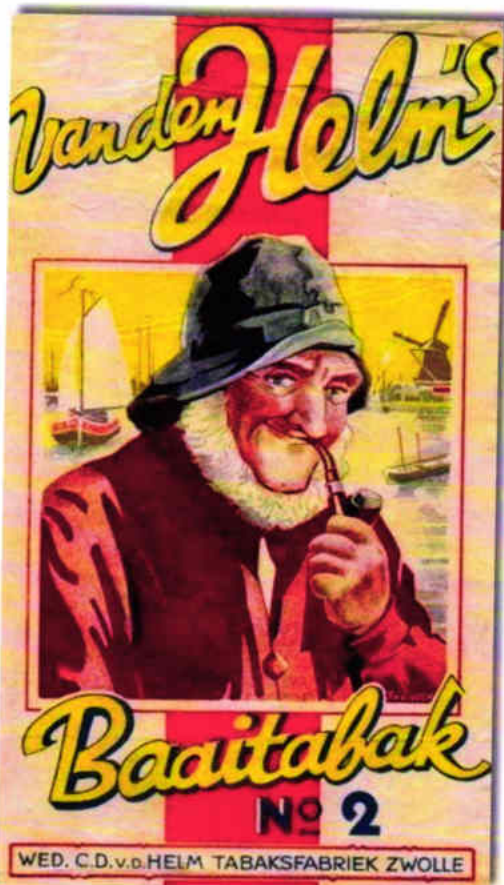

IJsselbrug Zwolle.

Luchtaanval

Op dinsdag 27 maart liepen de kinderen naar Oldebroek. Henk en Atie waren met een boerenwagen meegereden tot ongeveer een kilometer voor de anderen. Een tegemoetkomende Duitse auto, met op het linker spatbord een soldaat met geweer in de aanslag, werd plotseling vanuit de lucht beschoten. De kinderen waren erg bang en verstopten zich snel achter een boom. Later zagen ze dat er in de weg gaten geslagen waren. Gelukkig werd niemand van hun konvooi geraakt en bereikten ze Oldebroek, waar ze sliepen in een bijgebouw van de hervormde kerk aan de Zuiderzeestraatweg.

De volgende dag liepen ze naar Zwolle, een afstand van 17 km, ongeveer vier uur lopen. Na controle door de Duitse wachtpost mochten ze de IJsselbrug over. Aan de andere kant moesten ze, wegens de dreiging van een luchtaanval, een uur wachten in een voor auto's gegraven schuilplaats in de berm.

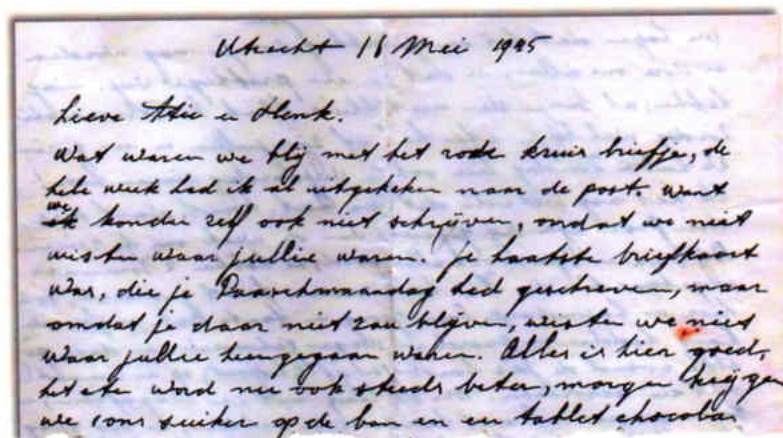

ZE SLIEPEN VERVOLGENS IN DE TABAKSFABRIEK IN ZWOLLE

Op donderdag 29 maart kwamen de kinderen o.a. via de Wipstrikkerallee - een naam die Henk onthield omdat hij hem zo grappig vond - aan in Heino. Een dag later werden de kinderen daar uitgekozen door hun toekomstige gastouders, die vanaf de kansel waren opgeroepen kinderen uit hongergebieden op te nemen.

Henk belandde in Heino bij lieve mensen, de familie Snel ('tante' Geertje en 'oom' Hendrik). Het gezin Snel telde twee kinderen: Harm-Jan en Annegien. Er waren al twee onderduikers en twee Amsterdamse meisjes. Henk had het er zeer naar zijn zin. Hij ging er ook naar school. Atie sliep daar ook tot en met 30 maart, Goede Vrijdag, en werd op zaterdag 31 maart opgehaald door een neef, Berend Snel. Ze logeerde bij zijn gezin op de boerderij, ver buiten het dorp. »

Achter de hooiberg werd door de boer, samen met de al aanwezige twee onderduikers Jan (Bosma) en Bernard, een hol uitgegraven omdat de vijandelijkheden steeds dichterbij kwamen. Het werd afgedekt met plagen. Op 11 april werd er flink geschoten; iedereen zat in de schuilplaats. Iemand keek voorzichtig naar buiten omdat ze vreemde geluiden hoorden. Hoera! Er stonden een pantserwagen en een veldkeuken van het Tweede Canadese Regiment Infanterie op het erf. De soldaten deelden cornedbeef, chocola en sigaretten uit. De volgende ochtend namen de Duitsers zesenzestig gijzelaars mee naar Zwolle. Heino werd, inclusief Henk, de diezelfde dag bevrijd.

Hoofdluis

De onderduikers, die ook als arbeidskrachten fungeerden, vertrokken na 5 mei, daarna kwamen knecht Jan en dienstmeid Geertje. De laatste moest bij Atie slapen, die niet lang daarna hoofdluis bleek te hebben. Aties haar werd kort geknipt en met jachtwater behandeld, voortaan moest ze op de hilde slapen. Atie werd in een brief van de boer aan haar ouders beschuldigd van diefstal, maar ze had geen idee wat ze dan gestolen zou moeten hebben.

Naar huis

25 juni gingen Atie en Henk terug naar Utrecht (tot verdriet van Henk, die aanvankelijk dacht dat hun vertrek Aties schuld was). Ze werden met een brik naar Zwolle gebracht, daarna met een schip via het IJsselmeer naar Amsterdam en van daaruit per bus naar Utrecht.

Ze reden 's nachts over de Blauwkapelse weg en zeiden bij de tolboom tegen de chauffeur dat ze vlakbij woonden. Ze mochten toen uitstappen en naar huis lopen. Het was aardedonker en Henk was ziek van vermoeidheid en spanning. Hij bleef met de koffers achter naast het gaspoorlijntje achter de Hugo de Vrieslaan. Atie rende naar huis en belde aan, hetgeen de nodige consternatie gaf. Henk werd door vader Barend met de fiets opgehaald. Ze waren voor moeders verjaardag (29 juni) thuis!

Al gauw kreeg iedereen, ook opa Vuurens, schurfft. Henk had achteraf gezien al jeuk in Heino, tante Geertje had hem aangeraden met azijn te deppen. Schurfft en hoofdluis waren bijna een epidemie. In de Van der Voort van Zijpschool was een uitgiftepost voor zwavelzalf. De hele familie moest zich daar helemaal mee insmeren en alle kleren moesten - met de hand, met behulp van kleizeep - gewassen worden, evenals het beddengoed. «

NA DE OORLOG IS DE FAMILIE SELLES DE GASTGEZINNEN GAAN BEDANKEN IN HEINO. HENK EN ATIE GINGEN ER LATER VAAK LOGEREN EN HEBBEN NOG STEEDS CONTACT MET SOMMIGE FAMILIELEDEN.

JAN NIJHOF SNEUVELT TIJDENS HET LAATSTE OORLOGSGEWELD

LIEDERHOLTHUIS, 12 APRIL 1945

Op 12 april 1945, tijdens het laatste oorlogsgeweld, sneuvelt Jan Nijhof. Hij woont met zijn drie zoons, een dochter en een inwonende schoonzuster op Liederholt-huisweg 38, boerderij 'Het Holtermans'.

Zijn kleinzoon Bennie Nijhof woont er nu.

Weest indachtig
in Uw gebeden en goede werken de
ziel van zaliger.

**JOHANNES ALBERTUS
BERNARDUS NIJHOF**

Weduwnaar van
HENRICA ANTONIA JANSSEN

Geboren te Liederholt huis 26 Dec. 1876,
is hij als oorlogsslachtoffer gevallen op
den dag zelf der bevrijding van Lieder-
holt huis 12 April 1945. Zijn lichaam werd
aan de gewijde aarde van het Parochie-
kerkhof toevertrouwd 16 April 1945, om
er de eeuwige opstanding te verbeiden.

Smart was er in zijn geboorteplaats,
toen hij getroffen werd, en tevens vreugde
omdat het oorlogsgeweld er voor het laatst,
zij het ook met volle heftigheid woedde,
maar grooter vreugde is er in den Hemel
omdat deze rechtvaardige, bevrijd van
het sterfelijk lichaam, de eeuwige rust
mocht binnengaan. Zijn aardse woning
werd onbewoonbaar, maar in den hemel
was hem een woning bereid. Alles ont-
viel hem, maar God nam hem tot zich
om een eeuwige vreugde te genieten.

Kinderen, het is mij een groote troost
dat gij in mijn laatste uren door uw zorg-
zame toewijding getoond hebt mij, uw
vader, meer lief te hebben dan al uw
tijdelijk bezit. Terwijl het vuur het ouder-
huis verwoestte, was niets in staat het vuur
van uw kinderlijke liefde te blussen. Als
eenigst erfdeel laat ik U na de gedach-
tenis en het voorbeeld van mijn deugd-
zaam, werkzaam en plichtsgetrouw leven.
Heer, geef aan zijn ziel de eeuwige rust.
Moge het eeuwige licht hem verlichten.
Dat hij ruste in vrede.

Boekhandel Overmars, Heino.

Op deze rampzalige dag schieten de Duitsers vanaf de IJssel op de Canadezen die Heino bevrijden.

Liederholt huis ligt in de vuurlinie en de boer-
derij van o.a. Nijhof wordt in brand geschoten.

Dochter Dora en schoonzus Marie houden zich schuil in de kelder, terwijl Jan Nijhof met zijn zoons Hein en Bertus de dieren uit de stallen de wei injaagt.

Als ze dat gedaan hebben, wordt Jan Nijhof staande tussen zijn twee zoons, plotseling getroffen door vijandelijk vuur. Hij sterft ter plekke. Zijn zonen dragen hem op een ladder naar de kant van de Oude Wetering. Dora en tante Marie voegen zich bij hen. Daar wachten ze langs de wal van de wetering, die dan instort. Hierdoor moeten ze zich ook nog uit de modder redden. Als het rustiger wordt, gaan ze samen naar buurman Ogink. De familie Ogink komt net uit haar schuilkelder en vangt de familie Nijhof op.

De pastoor zorgt ervoor dat de familie in deze verdrietige tijd bij elkaar blijft door woonruimte te regelen in het parochiehuis (Kerkenhoek). Daar zijn ze het kerkbestuur heel dankbaar voor. Door de brand hebben ze alles verloren. Dora krijgt kledingbonnen en voedselbonnen. Ze moet op de fiets naar de Elshof en Wijhe om aan kleding en eten te komen.

Gelukkig staat de uitzet van Dora in de kelder. Die is gered van de brand, evenals het Mariabeeld.

Dora vertelt later aan haar kinderen: "Maria heeft mijn uitzet bewaakt."

Dochter Mina die in vaste betrekking in Zwolle is, komt een paar dagen naar Liederholt huis. Zoon Graads, die op de Grebbeberg vocht en dochter Anna die getrouwd is en in Vilteren woont, krijgen bericht van het drama.

Op 16 april 1945, als de bevrijdingsklokken in Heino luiden, worden in Liederholt huis tijdens de begrafenis van Jan Nijhof de doodsklokken geluid. «

75
vrij

Tonnie Baurichter, dochter van notaris Baurichter, zwaait naar de camera vanaf een Canadese carrier.

Canadese bevrijders met hun motoren bij café Van Olst aan het eind van de Dorpsstraat. De foto is gemaakt vanuit de tuin van dokter Doyer.

DE BEVRIJDING IN PRACHTIGE BEELDEN GEVAT

Canadese soldaten op het landgoed Het Rozendaal. Op de achtergrond Jan Huisman (lange Jan). De Canadezen gebruikten ook Amerikaans materieel (zie ster op de wagen).

Canadese bevrijders bij de boerderij 'De Ekkelenkamp' van de familie Albert Hofmeijer aan de Oude Dalfserweg.

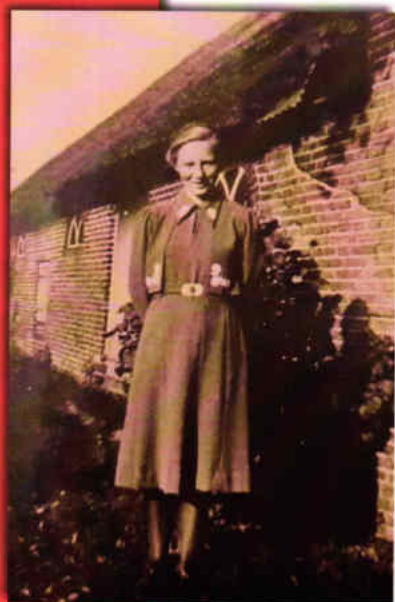

Canadese bevrijders met een gecamoufleerde tank in de Dorpsstraat. Deze foto is genomen ter hoogte van het huis van dokter Doyer.

Canadese bevrijders op het erf van boerderij 'De Ekkelenkamp' van Albert Hofmeijer aan de Oude Dalfserweg te Heino.

De vrouw met de Sallandse muts is mevrouw Lindeboom, links naast haar is mevrouw Baarslag, rechts van haar mevrouw Hofmeijer en vervolgens het meisje Hillie Brink. Achter Hillie staat haar broer Gerrit-Jan (met het donkere haar). Op de voorgrond zitten enkele onderduikers die bij Baarslag, Brink en Hofmeijer ondergedoken waren.

'Onze tante Dien,
we hebben haar nooit gekend,
maar ze is altijd
in ons leven geweest'

Dien is 30 maart 1945 op 18-jarige leeftijd overleden, veertien dagen voor de bevrijding van Laag Zuthem. De spoorbaan in Laag Zuthem werd gebombardeerd. Een bombscherf van de geallieerden vloog door de voordeur de gang in waar Dien liep, de scherf trof haar in haar nek. Thuis, waar zij dacht veilig te zijn.

Dien was de oudste dochter van onze oma Margje en opa Gerrit. Zus van de 2 jaar jongere Dries en 9 jaar jongere Jenny.

Onze moeder Jenny vertelde regelmatig over haar zus Dien. Ze kan zich nog herinneren dat ze bij haar achterop de fiets zat en dat ze dan echt op stap was met 'haar grote zus'.

Een zus die, zoals onze oma altijd zei, de goedheid zelf was. Een rossig meisje dat droomde om in het geloof stappen te zetten, dat zorgzaam was en hard meewerkte in het leven op de boerderij.

Dat leven was in de oorlog extra bijzonder omdat er op de boerderij ongeveer 20 onderduikers waren gehuisvest, allemaal broeders en zusters in het geloof, Jehova's getuigen.

Tante Dien is altijd in onze opvoeding aanwezig geweest. Het verhaal, maar ook enkele van haar spulletjes, zijn voor onze moeder nog haar enige tastbare herinneringen. Een groen wollen vestje dat jaren in een kastje lag, totdat het vergaan bleek te zijn van de motten-gaatjes. Alle knoopjes van dat vestje heb ik nog in een knopendoos, 75 jaar later.

Als onze moeder vertelde over haar zus, over haar jeugd, dan was ze verdrietig. Als volwassen vrouw realiseer je je pas hoe groot het trauma is geweest. Als kind hoor je het verhaal aan, maar het komt niet echt binnen. Je beseft het niet ten volle.

Onze oma was een lieve vrouw maar in onze herinnering was ze ook altijd treurig. Als wij op de boerderij logeerden wilden we naar buiten. Ik zie nog de weilanden voor mij waar we slootje sprongen. Mijn oma hoor ik in mijn herinnering zeggen als wij naar buiten wilden gaan, "Ach laten jullie mij dan helemaal alleen?" Hoe lief ze ook was, er hing altijd triestheid om haar heen. Een oude vrouw die aan de tafel zat met haar bijbeltje voor zich. Opa bracht meer levendigheid in de bezoeken, maar opa was door het leven verhard.

Onze jeugd is fijn geweest, wel hebben wij onze moeder vaak huilend gezien. Zij was verdrietig over een jeugd

waarin zij nooit kind heeft kunnen zijn. Nadat Dien weggevallen was, werd ze als 12-jarige van school gehaald. Ze moest meewerken op de boerderij. De zomers waarin ze moest hooien hebben ervoor gezorgd, dat ze - zoals ze tot de dag van vandaag zegt - een hekel heeft aan deze periode. Hard werken en vroeg op om koeien te melken. Van Jenny werd verwacht dat ze in de huishouding ook actief meewerkte.

Dat alles in een sfeer waarin het verdriet werd gevoeld, maar nooit besproken. Zij moesten verder met hun leven. Oma Margje, die voorheen altijd de hele dag zong, heeft na die traumatische ervaring nooit meer gezongen.

**'Haar graf was mede daarom
nooit meer geweest
dan een betonnen paaltje met
nummer 50 erop'**

Dien is 30 maart 1945 gedood in de gang. Moeder Margje schreeuwde in paniek. Onderduiker Hans was de eerste die in alle hectiek in actie kwam. Hans had een bijzondere band met Dien. Ieder jaar op 30 maart heeft hij sindsdien aandacht geschonken aan dit trieste voorval. Hij stuurde trouw een brief en nadat onze grootouders waren overleden, hield Hans contact met onze moeder. Hans ging ook altijd op 30 maart naar het graf van Dien.

DE BEGRAAFPLAATS

Dien werd begraven onder groot risico, omdat de geallieerden vanuit hun vliegtuigen kolonnes op de weg beschoten. Onder bescherming van een witte vlag en in een klein gezelschap begaf de stoet zich naar de begraafplaats. Oma heeft het niet kunnen opbrengen om ooit naar het graf van haar dochter te gaan. Dien haar graf was mede daarom nooit meer geweest dan een betonnen paaltje met nummer 50 erop.

Mijn zus en ik wandelen regelmatig in de omgeving van Zuthem. We lopen dan langs het woonhuis van toen, een prachtig huis, maar voor onze moeder nog steeds het vreselijkste huis van de wereld. Gelukkig is de voordeur veranderd in een raam.

Als we via Zuthem naar Heino gaan bezoeken we altijd het graf van tante Dien. Een zeer geliefde vrouw met als enige gedenksteen een nummer. Dat hebben we altijd onacceptabel gevonden.

Uiteindelijk hebben mijn zus en ik de handen ineen geslagen en besloten haar een zelfgemaakte grafsteen te geven. Op 12 oktober 2019 is de grafsteen in aanwezigheid van een kleine groep betrokkenen met een korte ceremonie onthuld. Aanwezig waren Jenny met haar kinderen, haar schoonzus, nicht, aanhang en de dochter en zoon van Hans. «

In liefde!
Dineke en Sandra Bonte

DAGBOEKFRAGMENTEN VAN MIES HEMELS

Bevrijding van Lierderholthuis 12-13 april 1945

3 Febr. 1945 Zaterdag 's middags

Bombardement op de spoorlijn
 de bommenwerpers kwamen van de richting Heino
 van uit de Winkel zag ik dat zij de bommen
 lieten vallen, (Met grote sigaren)
 er waren klanten in de Winkel Mevr. vd Klippe
 van de Alredine en nog in meuse
 mijn moeder was in de huiskamer aan 's
 aardappelen schillen, ik heb daar nog in de kelder
 gekolpen, het hele huis brilde, en de ruiten
 vloegen er uit, de Pannen van 't dak, ^{water} ~~regen~~ en
 Modder kwamen zo naar binnen, vermedeligh
 is er ook een in de Wetering gevallen, en dan ze
 richting overweg op middag aan
 Dr. Dager kwam met op de fiets langs, die zag ze
 ook vallen, en is achter het huis gaan slaan, want
 hij dacht dat huis gaat in mekaar.

H 48 / N° 002746	H 48 / N° 002746	H 48 / N° 002746
Hemels--	B 585	
Hermine Johanna--		
10 Juli 1918		
Heino O		
NEDERLANDER		
Zonder		
27 sept 1943		
HEINO (O)		
XXXXXX		
E. J. J. J. J.		

MAANDAG 9 APRIL 1945

Vader was net met paard en wagen thuisgekomen van het venten; vlug de wagen binnengezet en het paard op stal. Wij wisten toen dat er Duitsers aan kwamen, die op terugtocht waren. Er werden paarden gevorderd, want hun paarden waren doodop. Ze trokken langs met hun wagens, paarden en auto's. Bij Ruitenberghielden ze halt en eisten Ruitenberghun paard. Wij hadden de deuren op slot gedaan en lieten ons niet zien. Ze kwamen vanaf de Kraaienbrug (Colckhof), Hubertsallee. 's Zaterdags ervoor hadden ze vaders fiets nog meegenomen. Er stond een transportfiets achter het huis, maar daarvan was een band lek. Bets was toen met vaders fiets verder gaan venten. Toen kwam er een Duitse soldaat; pakte eerst die transportfiets. Bets kwam net met vaders fiets thuis en toen pakte de Duitser die fiets. Ik zei nog dat dat niet kon; wij moesten die fiets houden. Hij dreigde met een handgranaat en vroeg of ik die wel kende. Ik zei: "Nee", maar begreep dat ik me maar beter stil kon houden.

WOENSDAG 11 APRIL 1945: 'S MORGENS

's Morgens om 7 uur was alles nog rustig. Venten en bakken deden we al niet meer, want je kon niet op de weg zijn. Dinsdag ook al niet. Wij wisten toch al wel dat het op het eind van de oorlog aan ging. Maar hoe? De klanten en ook anderen kwamen nog om brood, ook mevrouw Blankvoort die voor het huis in het land woont. Heino kon men niet meer in. In Lierderholthuis werd ook alles verdedigd door de Duitsers. Bij Mulder en Spit waren de officieren van het Duitse leger, dat hier nog aanwezig was. Plotseling werd alles kritiek. Hoe wij dat alles aan de weet kwamen? Ik denk van C. Ruitenbergh. Hij was bij de ondergrondse en hij zou wel contacten hebben. Bij Ruitenberghadden ze een schuilkelder gegraven, net waar ik nu het keukenraam heb, maar dan in de tuin van Ruitenbergh. Ik had bij ons de kelder in huis al klaarge-maakt zodat wij daarin konden, want Cato en de kinderen zouden ook hier naar toe komen als het erger werd. Vanaf 10 uur v.m. mocht men niet meer buiten komen, werd gezegd. Ik liep toen net naar Cato om haar te waarschuwen en direct te komen. Toen ik erheen liep zag ik Zus (Dina Mulder) met de kinderwagen, de kinderen, Mina en Hennie aankomen. Zij moesten het huis uit en liepen in de richting van de IJssel. Lies, Herman en Mulder waren bij hun huizen gebleven, daar waren allemaal soldaten. Van daaruit gaven die commando's aan de soldaten in de omgeving. Ik heb 's middags nog voor allen gekookt, maar er was zo'n spanning, die bleef maar duren. Raalte was bevrijd werd gezegd; Heino kon je niet meer in. Je hoorde overal schieten.

NACHT VAN 11 OP 12 APRIL

Alles bleef toen rustig. Die nacht waren Zus en de kinderen en het dienstmeisje Tony en Mina en Hennie allemaal bij Willem en Cato in huis. 's Morgens was alles nog gewoon totdat wij om ongeveer kwart voor tien in de richting van het station van Heino gejuich hoorden. Wij dachten toen al wel dat de Canadezen op komst waren. Met een enorme knal lieten ze de Uilenspiegelbrug springen. Even later riep men dat de tankpionnen al in de Steeg (Heerenbrinksweg) stonden en we konden ze buiten ook zien. Toen ging de brug bij smid Middendorp de lucht in. De tanks gingen daarna terug en kwamen onze kant op. Wij gingen allemaal de kelder in. Even daarna stonden de tanks voor onze winkel deur. Ik ben nog kruipend achterom het huis gaan kijken. Ik had nog een foto toestel en probeerde er een foto van te maken; helaas is dat niets geworden. Na een minuut of tien begonnen ze met mitrailleur s schieten richting de brug, want daar zaten de Duitsers nog. De tanks stonden hier ook achter het huis en op de Molenbeld. Daarna zijn ze richting Molen-steeg gegaan richting Heino. Toen volgde de hele dag granaatvuur over en weer over ons huis. Overal zag je branden. Het grootste deel van de dag zijn we in de kelder geweest. 's Avonds kregen we angst voor brandstichting door de Duitsers op de boerderij van Ruitenbergh, want C. Ruitenberghwas bij de ondergrondse en hij had bij de tanks staan praten met Canadezen. Duitsers hadden dit gezien. De familie Ruitenberghkon overdag het huis niet in; ze werden direct beschoten door Duitsers die bij de brug lagen en langs de brug in de richting van Middag. Allen die hier daags waren, zijn 's avonds naar Willem gegaan en hebben daar op de vloer overnacht. Mijn vader en moeder, Bennie Smit (die was hier bakkersknecht), Hennie Hemels en ik woonden nog thuis. We hebben kleding in de bakkerswagen gedaan. Als er brand kwam dan konden wij die naar buiten rijden. Als het huis van Ruitenberghzou afbranden, ging ons huis ook, want die twee huizen staan vlak naast elkaar en het huis van Ruitenberghhad een rieten dak. Het schieten duurde nog voort tot ongeveer half twaalf. Vanaf dat moment hield de vijand op met vuren. We zijn op bed gaan liggen, maar hielden ons wakende met alle kleren aan. Wij hoorden nog schieten richting Ganzepan en hoorden dat er bruggen werden opgeblazen. Meester Mulder en Herman kwamen 's nachts lopend binnendoor om te vertellen dat de Duitsers, die daar waren geweest, gezegd hadden dat het voor Lierderholthuis veilig was.

DINSDAG

10 APRIL 1945

De Duitse soldaten liepen hier in en om het huis. Ze lagen bij de brug en de spoorlijn. Ze hadden allemaal eenmansgaten gegraven vanaf de Hubertsallee, via Middag naar de Oude Wetering. Er werd gezegd dat deze omgeving zou worden verdedigd als de Canadezen kwamen.

VRIJDAGMORGEN

13 APRIL

Wij wisten dat de vijand gevlucht was en het wachten was of we de bevrijders nog weer zouden zien. Ja, daar kwamen ze aan, ook om te kijken of er nog Duitsers achtergebleven waren. Ja, een Duitser gaf zich over. Hij had zich verscholen bij Ruitenberghin de hooiberg. Ze hebben hem meegenomen. Lierderholthuis en Heino waren bevrijd! 's Avonds zijn we naar Heino gegaan, waar het machtige Canadese leger door trok. Overal in de buurt waren kampen opgeslagen van de Canadezen. Bijna iedereen rookte Engelse sigaretten en at chocolade. «

juli 1942 - oktober 1942

**GESCHIEDENIS VAN
WERKKAMP SCHAARSHOEK:**

WERKKAMP SCHAARSHOEK WERD IN 1933 GEBOUWD IN HET KADER VAN DE WERKVERRUIMING (ALS WERKGELEGENHEIDSPROJECT IN DE CRISISTIJD).

IN 1939 GING HET KAMP OVER NAAR DE RIJKSDIENST VOOR DE WERKVERRUIMING.

DE SCHAARSHOEK HEEFT VANAF 1933 MEERDERE FUNCTIES GEHAD, MAAR WE RICHTEN ONS IN DIT ARTIKEL OP DE PERIODE JULI 1942 TOT OKTOBER 1942 TOEN ER JOODSE DWANGARBEIDERS GEHUISVEST WAREN.

Joodse dwangarbeiders:

Begin 1942 werd het kamp in opdracht van de bezetter ontruimd om er, vanaf juli 1942, joodse arbeiders te huisvesten.

Deze dwangarbeiders werden ingezet in de omgeving van Heino; ze werden o.a. bij boeren tewerkgesteld en moesten land/bossen ontginnen.

Tot voor kort was er zeer weinig bekend over de leefomstandigheden in werkkamp Schaarshoek. Na onderzoek en de vondst van enkele brieven die vanuit kamp Schaarshoek verzonden zijn, kunnen we ons een beter beeld vormen van wat er zich afspeelde en welke joodse arbeiders er gehuisvest waren.

Twee groepen Joden, die uit Amsterdam en Utrecht, vormden de grootste in aantal.

De groep uit Amsterdam bestond uit 45 joden en die uit Utrecht uit 7 joden.

De namen van al deze bewoners van werkkamp Schaarshoek zijn bekend.

In onderstaande lijst zijn alle joden opgenomen die vanuit Amsterdam naar de Schaarshoek werden gezonden.

Deze lijst is in september 1942 opgesteld door de kampbeheerder (dhr. Akkerman). »

SCHAARSHOEK																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																	
-------------	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Een Amsterdamse joodse dwangarbeider komt niet op de lijst voor, t.w. **Max Teeboom** (•geboren: 18-09-1906 te Amsterdam •overleden: 01-12-1943 in Auschwitz •beroep: musicus). Max Teeboom stuurde een briefkaart naar zijn oom Mozes Hartog in Maastricht vanuit werkkamp Schaarshoek. Hij schreef op de achterzijde van de briefkaart:

Bron: Joods Cultureel Kwartier.

"Beste vrienden,
Daar zit ik nu, nu ja er is nog
niets aan te doen, gaan jullie
af en toe eens naar Fietje, dan
doen jullie mij daar een groot
plezier mee, doe je dat?
Nu ik roep jullie een tot ziens
toe, Max."

De volgende joodse arbeiders werden vanuit Utrecht naar de Schaarshoek gestuurd:

Alexander Louis Bernard

- geboren: 01-10-1918 (Arnhem.)
- beroep: rechten student.
- overleden: 28-02-1943 in Auschwitz.

Sallie van Brakel

- geboren: 30-07-1887 (Middelburg)
- beroep: vertegenwoordiger.
- overleden: 16-10-1942 Auschwitz.

Arthur Falenstein

- geboren: 29-03-1907 (Utrecht)
- beroep: chauffeur.
- overleden: 28-02-1943 in Auschwitz.

Abram Cohen

- geboren: 12-11-1923 (Hengelo)
- beroep: bakker.
- overleden: 06-01-1943 in Auschwitz.

Louis Danielson

- geboren: 22-01-1910 (Utrecht)
- beroep: koopman.
- overleden: 31-03-1944 in Midden-Europa.

Joseph Hamburger

- geboren: 03-06-1918 (Nijkerk)
- beroep: slager.
- overleden: 28-02-1943 in Auschwitz.

Wolf Bollegraf

- geboren: 02-11-1891 (Winschoten)
- beroep: productiehouder.
- overleden: 31-03-1944 in Auschwitz.

Ook uit de buurt van Veghel werden waarschijnlijk enkele joden naar Heino gestuurd. Van een van hen is een naam bekend t.w. **Aäron van der Sluys** (Arnold van der Sluis/Sluys genoemd). Geboren in Vlijmen op 14-12-1893 en overleden in Sakrau op 20-11-1942.

In het boek 'Corridor naar het verleden' door Frans Govers vinden we op blz. 100 t/m 101 meer informatie over werkkamp Schaarshoek.

Arnold moet zich op 23 augustus 1942 melden voor een keuring in Den Bosch en van daaruit vertrekken naar Heino. Kennissen proberen hem nog vrijgesteld te krijgen wegens zijn functie van secretaris-penningmeester van de joodse gemeente te Veghel.

Het mag echter niet baten. Tijdens de vele razzia's duikt Arnold regelmatig onder bij een vriend, wat grote spanningen met zich mee brengt.

Op een gegeven moment zegt Arnold:

"Ik hoef niet naar Duitsland, maar naar Heino!"

Hij denkt dat hij daar de rest van de oorlog wel zal verblijven. Hij vertrekt dan naar Heino.

Twee weken later gaat T. Kuyper (maker van de foto's), op verzoek van mevr. Van der Sluys, naar Heino om kleding en levensmiddelen te brengen. Dit is geen probleem omdat kamp Schaarshoek een zogenaamd 'spitkamp' is; er zijn geen bewakers, maar bewaarders (Nederlanders in dienst van de Heidemaatschappij, zonder uniform). Over het kamp zegt hij:

"Het kamp in Heino, daar waren alleen Joden. Het werk was 't spitten van grond van de Heidemaatschappij en onder toezicht van de Heidemaatschappij. De grootte van het kamp: enige barakken van hout achter de omheining. De bewakers leken me burgers, althans ze droegen geen uniform. Het aantal gevangenen ken ik niet. Ze werken in een ploeg van ongeveer 20 personen. De foto's heb ik ongemerkt kunnen maken."

Veertien dagen later gaat hij weer naar Heino om levensmiddelen en kleding te brengen. Beide keren heeft hij geprobeerd Arnold zover te krijgen om te ontsnappen, maar Arnold durfde niet.

Op 5 oktober 1942 zijn mevrouw Van der Sluys en haar kinderen naar Westerbork vervoerd, waar ze herenigd werden met Arnold. Op 23 oktober 1942 is het hele gezin naar Duitsland getransporteerd, waar ze in november vergast werden.

Daarnaast is er ongetwijfeld nog een aantal Joden naar de Schaarshoek gestuurd, maar over hen is nog niets bekend.

Wel weten we dat er in de 2 barakken 96 personen gehuisvest konden worden.

Er waren tevens: een waslokaal, een pompgebouw voor de watervoorziening, een kantine, een keuken en een woning voor de kok/beheerder.

Op 11 september 1942 zaten er 54 Joden allen in de leeftijd van 17 t/m 63 jaar. Regelmatig kwamen er tussen juli 1942 en oktober 1942 nieuwe joodse dwangarbeiders bij en werden er enkele afgevoerd naar Westerbork.

In de nacht van 2 op 3 oktober werden alle werkkampen in Nederland (circa 67) omsingeld door de SS en de volgende ochtend werden alle Joden uit de Schaarshoek afgevoerd naar Westerbork. Ze moesten lopend naar Zwolle en werden daar op de trein gezet. Helaas heeft slechts één joodse dwangarbeider uit deze groep t.w. **Meijer Frank** de oorlog overleefd. »

Arnold van der Sluys achter het prikkeldraad van het werkkamp 'Schaarshoek' in Heino. Collectie C. W. van de Burgt - Veghel. Genomen door T. Kuyper - Veghel.

'In de nacht van 2 op 3 oktober werden alle werkkampen in Nederland omsingeld door de SS en werden alle Joden uit de Schaarshoek afgevoerd naar Westerbork'

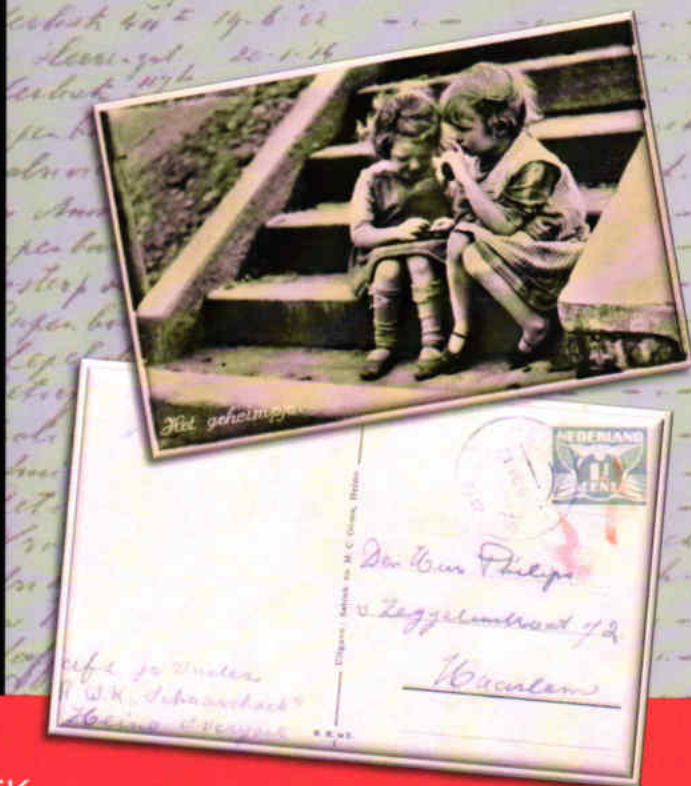
Arnold van der Sluys met enkele lotgenoten in Heino. Collectie C. W. van de Burgt - Veghel. Genomen door T. Kuyper - Veghel.

Twee brieven en 2 kaarten verstuurd door Arend Philips, laten zien dat men het er in de beginperiode niet heel slecht had. Zo schreef Arend o.a. in de brief van 24 augustus 1942:

"Met mij gaat het buitengewoon goed, het werk is wel zwaar, maar ik kan daar gelukkig goed tegen."

Ook schrijft hij:

"Wij hebben veel medewerking van de mensen in het dorp. Toen wij vanavond (maandag) van ons werk af kwamen hebben wij van een caféhouder ieder een glas bier gekregen, het heeft ons niets gekost we waren met ons negenen. In het geheel zitten we nog met ons dertienen, dus kunnen jullie wel begrijpen dat omgang buitengewoon hartelijk is."

HET DAGELIJKSE LEVEN IN WERKKAMP SCHAARSHOEK

Hij geeft aan dat hij, als hij alles geweten had, niet zoveel in de trein gegeten had, want ze konden van alles krijgen.

"De kampbeheerder (Gerrit Gerardus Akkerman) is een fijne vent en zijn vrouw (Francisca Elizabeth Mutters) buitengewoon hartelijk. Ze wacht ons al op als we van ons werk komen om ons het eerste goedendag te zeggen. We hebben een buitengewoon goed kamp getroffen."

Iets later in de brief lijkt hij wel degelijk te beseffen dat dit goede leventje niet lang meer zal duren, hij schrijft:

"Het is jammer dat het zo niet blijft, hij (de kampbeheerder) zal wel binnenkort naar Ommen moeten om daar instructies te ontvangen hoe hij met Joden moet omgaan, dan mogen we geen pakjes meer ontvangen en zooveel beroerde dingen dus is ons lieve leventje uit."

Hij schrijft dat ze het er maar mee moeten doen en vraagt om snel nog wat spullen te sturen en ook foto's zolang het nog kan.

"In de avond mocht een ploeg van 18.00 uur tot 19.00 uur naar het dorp en de volgende ploeg van 19.00 uur tot 20.00 uur. 's Zaterdags en 's zondags gingen ze ook nog het dorp in, maar daar was niet veel te beleven. De omgeving was daarentegen prachtig," aldus Arend.

FAMILIELEDEN MOCHTEN OP BEZOEK KOMEN EN HET ONTVANGEN VAN PAKKETJES WAS TOEGESTAAN.

Op 06-09-1942 stuurt hij weer een brief naar zijn kinderen. Hierin schrijft Arend dat hij blij was Molly (kleinkind) nog gezien te hebben, maar dat het jammer was dat hij niet met haar mee mocht. Arend zegt te hopen dat hij gauw weer thuis is. Bedankt dan eenieder voor alle spulletjes die hij ontvangen heeft.

Die week moet de kampbeheerder voor instructies naar Ommen (kamp Erica) en zal 's zaterdags terugkomen. Arend voelt dat er veel zal gaan veranderen en zegt:

"Als jullie nog een brief willen sturen, doe dat voor vrijdag, want anders mag het niet meer."

Naast deze brieven krijgen we nog een indruk van de leefomstandigheden in de Schaarshoek en wel door een passage uit het boek over Rosa Glaser "Dansen met de vijand".

Haar vader **Falk Jonas Glaser** zit namelijk ook in werkkamp Schaarshoek en zij gaat hem bezoeken.

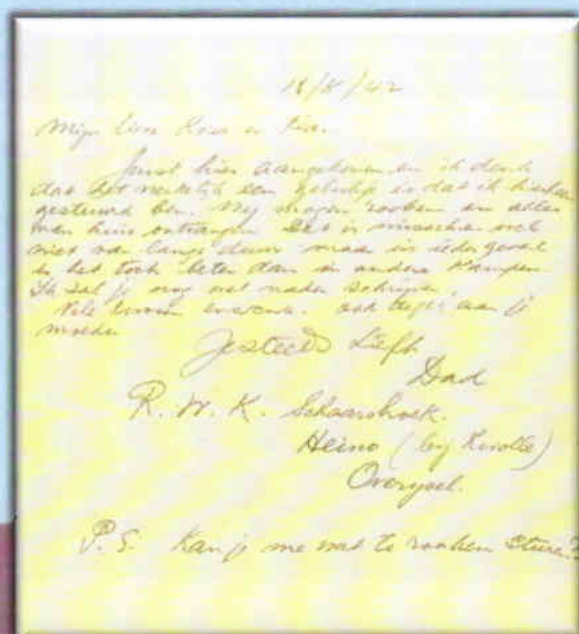
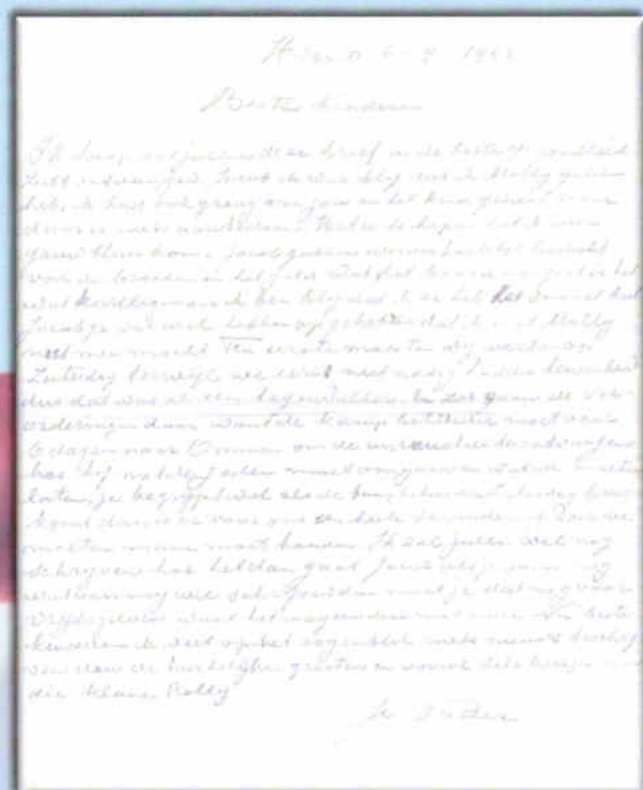
Rosa fotografeert haar vader in werkkamp Schaarshoek.

Door haar beschrijving (blz. 125 e.v.) krijgen we ook een goed beeld. Haar vader gaat in juli 1942 vrijwillig naar dit werkkamp, omdat hem toegezegd is dat zijn familie dan gevrijwaard wordt. Rosa gaat onder een valse naam naar Heino en doet zich voor als een collega. Als ze aankomt en zich identificeert bij de wacht, wordt ze binnengelaten. Een aantal bewakers zit te drinken in het bureau (allemaal Nederlanders). Na een poosje komt een marechaussee melden dat haar collega, die aan het werk was, opgehaald is. Rosa krijgt het voor elkaar dat ze samen met haar vader, zonder toezicht, een stukje kan gaan wandelen. Haar vader geeft dan aan dat het eten wel voldoende is, maar nergens naar smaakt. Hij moet heel hard werken en hij heeft gehoord dat ze naar Polen gestuurd gaan worden. Hij zegt heel erg moe te zijn en geen energie meer te hebben. Rosa stelt dan voor om hem te laten vluchten. Haar vader antwoordt: **"Ik kan toch maar niet zo het kamp uit lopen! Je kunt niemand vertrouwen."**

Rosa besluit een plan te bedenken. Ze huurt een fiets en verkent de omgeving. Ze vindt een goede plek aan de rand van een bos, bij een watertje met een brug om daar haar vader te helpen vluchten. Later als het plan uitgevoerd moet gaan worden, slaat het noodlot toe. De dag voordat ze naar Heino wil gaan, krijgt ze de door haar gestuurde brieven ongeopend retour met de mededeling dat haar vader vertrokken is naar Westerbork.

Er is ook een korte brief gevonden van **Joachim Samethini** aan zijn thuisfront. Deze Joachim was voor de oorlog, door het anti-joodse sentiment daar, uit Duitsland naar Londen vertrokken. Daar maakte hij furore als cellist; hij was beroemd in Engeland en zijn concerten werden zeer goed bezocht. Toch besluit hij naar Nederland te verhuizen en wordt later naar kamp Schaarshoek gezonden. »

'Als jullie nog een brief willen sturen, doe dat voor
vrijdag, want anders mag het niet meer'

'P.S.

Kan je me wat te
rooken sturen?'

Bronnen:
Archief Joods Monument
Archief van Herinneringscentrum Kamp Westerbork
Joods Cultureel Kwartier

VAN DE ONS BEKENDE JODEN IS VEEL INFORMATIE AANWEZIG.
IN EEN VOLGEND ARTIKEL ZULLEN WIJ HIEROP NADER INGAAN, OM ZE OP DEZE MANIER
EEN NAAM TE GEVEN EN ONDERDEEL TE LATEN WORDEN VAN DE HEINOSE GESCHIEDENIS. «

DAGBOEK VAN EEN DWANGARBEIDER

De oorlog van Piet Wolfkamp 1943-1945

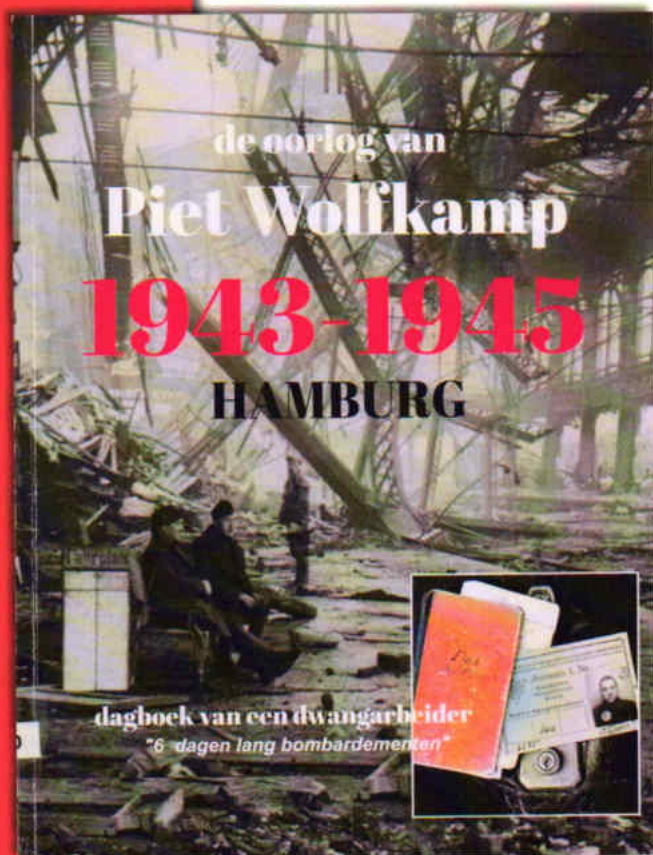
75
vrij

De oorlog is halverwege. Duitsland strijdt op meerdere fronten en offert zijn jeugd op. De arbeiderstekorten in hun oorlogsindustrie worden aangevuld met dwangarbeiders uit de door hen bezette landen. Regelmatig worden ook Nederlandse mannen van 20 jaar opgeroepen zich te melden, waarna ze op transport gezet worden richting Duitsland.

Een van hen was Piet Wolfkamp, zoon van de bakker aan de Raalterweg. Hij moest gaan werken als lasser in Hamburg in de onderzeebotenproductie. Twee jaar lang maakte hij de afschuwelijke bombardementen op Hamburg mee. Hij schreef daar met potlood een dagboekje over. Dat is al die jaren bewaard gebleven, ook toen hij Hamburg trachtte te ontvluchten en in een Gestapogevangenis zat.

Piet is al weer 67 jaar getrouwd met Anneke Kok, de zuster van schrijver dezès en woont in Nieuw-Zeeland. Hoewel hij, nu 96 jaar oud, Alzheimer heeft, bladert hij nog bijna dagelijks in zijn dagboekje. »

TOEN RIET, DE JONGSTE ZUS
VAN ANNEKE EN MIJ, EEN PAAR
JAAR GELEDEN OP BEZOEK WAS IN
NIEUW ZEELAND, LAS ZE HET DOCUMENT
EN BESLOOT ZE HET MEER TOEGANKELIJK
TE MAKEN VOOR DE KINDEREN EN
KLEINKINDEREN EN HET ALS FAMILIETIJDSCRIFT
TE LATEN DRUKKEN.
IK ONTCIJFERDE PIET'S HANDSCHRIFT EN
RIET PLAATSTE AL ZIJN DAGBOEKNOTITIES
NAAST DE GROTE GEBEURTENISSEN
VAN DE TWEEDE WERELDOORLOG.
RIET MAAKTE OOK EEN ENGELSE
VERTALING VAN DIT TIJDSCRIFT
VOOR DE KINDEREN EN KLEINKINDEREN
VAN PIET EN ANNEKE, ZODAT DIE EEN
GOED BEELD KREGEN VAN HUN VADER
EN OPA IN DE OORLOG.
ENIGE UITSNEDEN UIT DAT BOEKJE
ZIJN HIER TE ZIEN.
EEN EXEMPLAAR VAN HET UITGEWERKTE
'DAGBOEK VAN EEN DWANGARBEIDER'
BEVINDT ZICH IN DE BIBLIOTHEEK
VAN OMHEINING.

Nederlandse mannen werden gedwongen te werken voor de Duitsers omdat bijna elke Duitse man soldaat was ergens in Europa. In het begin van 1943 moest iedere Nederlandse man van 20 jaar en ouder zich aanmelden. Ook Piet moest eraan geloven. Hij vierde nog wel zijn 20^e verjaardag in Heino, maar twee weken later begon zijn lange reis door Duitsland op het station in Heino. Hij vertrok in de vroege ochtend van 14 juli 1943.

Na enkele dagen kwam hij in Hamburg aan om in de Howaldtfabrieken onderzeeërs in elkaar te lassen, maar al na een paar dagen begon daar een van de zwaarste bombardementen uit de oorlog.

Zes dagen lang, dag en nacht, voerden de Amerikanen en de Engelsen tijdens operatie Gomorrah, bombardementen uit op Hamburg.

Piet moest weer weg uit Hamburg en werd, na enkele omzwervingen waaronder een drie dagen durende opsluiting in een concentratiekamp, tenslotte tewerkgesteld bij een smid in Oldenburg, een dorp buiten Hamburg.

Toen hij een paar maanden later een oproep kreeg om weer op transport te gaan naar Hamburg, ondernam hij met een paar kameraden een poging om gewoon weg te lopen naar huis; een arrestatie volgde toen hij bijna de grens had bereikt. Hij belandde weer in Hamburg in een Gestapo gevangenis en uiteindelijk in verschillende werkkampen. Er volgden anderhalf jaar van onophoudelijke bombardementen, bunkers, slecht eten en luizen.

De nachtmerrie van Piet als dwangarbeider eindigde na twee jaar toen hij aan de oevers van de rivier de Elbe, ten zuiden van Hamburg, een sigaret en chocolade aangeboden kreeg door een Engelse soldaat.

Piet begon na de capitulatie van Duitsland in mei 1945 aan zijn lange reis terug naar huis, geholpen door Engelse en Amerikaanse soldaten. Piet had de tijd van zijn leven op de terugweg, maar wilde wel graag naar huis.

Op 12 mei 1945 om 11 uur 's morgens stapte hij bij Glanerbrug de grens over. Hij was terug in Nederland. Enkele dagen later kon hij vanuit Enschede met een melkwagen meerijden naar Raalte. Hij was weer thuis...

Piet heeft zijn herinneringen aan die vreselijke tijd bewaard en zelfs meegenomen naar Nieuw Zeeland: documenten, propagandamateriaal, zijn Ausweis en natuurlijk zijn dagboekjes.

Na 75 jaar is het nog steeds een aangrijpend en onvoorstelbaar verhaal. «

Piet
Willekamp

*Julie - Vertrek uit ...
Julie - 's Nachts kregen we een bericht dat we over de grens
naar we in hier al lucht alarm hadden. 's ochtends
toe we samen in Hamburg aan. De andere dag
den we te worden gesteld op een schip te vertrekken.
Julie. Boord gebreukt bij Berlijn in het lager. dat we
vandaag's. Pietus lag in het ziekenhuis, waar we hem
daar hebben bekeken.
De avond van ...*

Piet
Willekamp

DEUTSCHES REICH

Zwolsseweg Heino

Nr. 26709 Q/43

VORLAUFIGER
FREMDENPASS

Nr. 26709 Q/43

75

Van links naar rechts

1. J.W. Rakhorst met vlag
2. C. Ohms, het hoofd voorover gebogen
3. J.L. Boerdijk, gedeeltelijk zichtbaar
4. A.H. Leuverink met feesttoeter
5. Onbekend
6. H. Reimert, gedeeltelijk zichtbaar
7. J. Blankenvoorde, het hoofd voorover gebogen
8. J. Vosbeek, met feesttoeter
9. Onbekend
10. A. Kleinlangeveldsloo met pet
11. A. Schoorlemmer met snor
12. Onbekend
13. Th. Bosch met feestmuts en toeter
14. A.H. Strijtveen
15. F. Spit, theologisch student
16. Achter F. Spit - G. Mol
17. Achter G. Mol- J.M. Strijtveen met vlaggetje

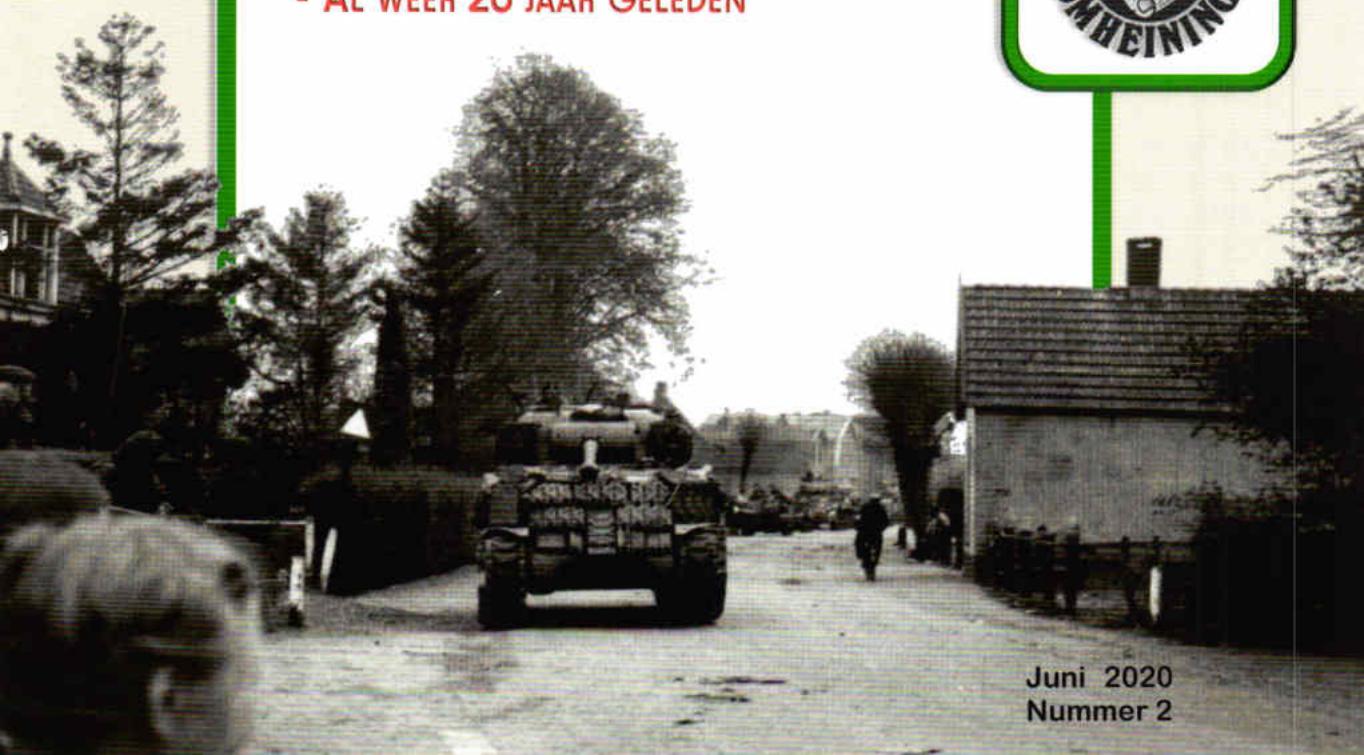

Om Heino

HEINO
75 JAAR
BEVRIJD

IN DEZE UITGAVE O.A.

- WIJKVERPLEGING IN HEINO
- KATERN VERHALEN 75 JAAR BEVRIJDING
- 24 WOORDEN IN DIALECT
- AL WEER 20 JAAR GELEDEN

Van de redactie

Kopij moet binnen
zijn voor 15 juli.
Wie o wie
levert er kopij?
Altijd weer een
verrassing!

Ondanks de coronaperikelen zijn we erin geslaagd om het juninummer van OmHeino, zij het met enige vertraging, u te kunnen aanbieden. Met dank aan onze correctoren, de bezorgers en Mirjam van der Weide-Wink, die de lay-out van ons contactblad verzorgt.

Oorlogsverhalen

Zelfs na 75 jaar duiken er nieuwe oorlogsverhalen op, verhalen van ooggetuigen en verhalen die zijn opgetekend door nabestaanden. Verhalen die de oorlog een gezicht geven, maar ook een beeld van de vaak heftige uitwerking op het dagelijks leven van de mensen.

Mevrouw Balder-Bosscher (95) schreef ons een brief met haar herinneringen aan de bevrijding van Heino op 12 april 1945, die zij voor een groot deel beleefde in de kelder van haar ouderlijk huis aan de Zwolseweg.

Wim ten Broeke kwam enkele maanden geleden in de Maelderieje met een envelop vol knipsels over het oorlogsverleden van zijn vader Willem; letterlijk een verhaal in stukjes waarvan Toon Hoefsloot een geheel smeedde. Willem werd wegens clandestien slachten opgepakt en veroordeeld tot dwangarbeid. Vanuit het beruchte strafkamp Erika bij Ommen kwam hij in enkele dependances van kamp Erika in Duitsland terecht.

Diederik van Sonsbeeck zond ons een verhaal over de oorlogsjaren op landgoed 'De Gunne'. Hoewel de oorlogsjaren op het landgoed vrij rustig verliepen, was er toch wel een constante dreiging door de ligging van het landgoed aan de Zwolseweg, de belangrijke verbindingsweg van en naar Zwolle en tevens de uitvalsweg van de in Zwolle gestationeerde 'Grüne Polizei'.

Deze verhalen vormen als het ware een aanvulling op het extra dikke themanummer 'Heino 75 jaar bevrijd' dat in maart van dit jaar uitkwam.

En verder

Ooit is onze vorige eindredacteur Dieni Weulink begonnen met het schrijven van een artikel over de geschiedenis van de wijkverpleging in Heino. De eerste aanzet van het artikel dat zij schreef, is lang op de plank blijven liggen. Jennie Pruim heeft de draad opgepakt en het artikel afgemaakt. Het artikel geeft een goed beeld van de ontwikkeling van dit deel van de gezondheidszorg in Heino. In 1925 werd in Heino de R.-k. Wijkvereniging 'Het Wit-Gele Kruis' opgericht, een jaar later gevolgd door de Protestantse vereniging 'Het Groene Kruis'.

Twee iconen van de wijkverpleging die vooral oudere Heinoërs nog zullen aanspreken, de zusters Elshof en Maatman, krijgen in dit verhaal ruime aandacht.

De rubrieken 'Wule zekt det zo' en 'Al weer 20 jaar geleden' completeren de inhoud van dit nummer.

Wij wensen u veel lees- en kijkplezier.

DE REDACTIE STAAT OPEN VOOR OP- OF AANMERKINGEN EN SUGGESTIES. MAIL NAAR: REDACTIE@OMHEINO.NL

Inhoud

De Maelderieje

04. De geschiedenis van de wijkverpleging in Heino

~ *Dieni Weulink en Jennie Pruim*

09. De oorlogsjaren op De Gunne

~ *Diederik van Sonsbeeck*

14. Onverschrokken tijdens de oorlogsjaren

~ *Toon Hoefsloot*

18. Oorlogsherinneringen van Foske Bosscher

~ *Foske Balder-Bosscher*

20. Wule zekt det zo

~ *Berend Jan Horstman en Gerrit Hulsink*

22. Al weer 20 jaar geleden

~ *Inge Roelofs*

Contributies

15 euro per jaar / 23 euro per jaar buiten Heino (i.v.m. portokosten)

Ledenadministratie

Inge Roelofs-Hoppen, Plataan 28, 8141 SN Heino, 0572-393254

Voorzitter

Henk Hofman, Muntzstraat 11, 8141 VP Heino, 0572-392593

Secretaris

Cor Horstman, Van der Capellenweg 10, 8141 EG Heino, 0572-392109

Penningmeester

Harry Ogink, Twentseweg 12, 8141 MA Heino, 0572-391618

Bestuursleden

Gerard Antonissen, van Langenstraat 16, 8141 VS Heino, 0572-392501

Balt van Bavel, Kloostermanshof 38, 8141 AN Heino, 0572-366150

Berend Jan Horstman, De Horst 10, 8141 BA Heino, 0572-392622

Tiny Kok-Klappe, Woolthuisweg 10, 8141 RX Heino, 0572-393584

Herman Neimeijer, Plataan 19, 8141 SM Heino, 0572-393268

André Roelofs, Plataan 28, 8141 SN Heino, 0572-393254

Eindredactie

Toon Hoefsloot, Tiny Kok en Berrie van Essen

redactie@omheino.nl

Correctoren

N. Elsinga, T. Hoefsloot, T. Kok, J. Melenhorst,

G. Peeters, J. Peters, B. van Essen

J.K. Pruim-Reinders en W. Steenberg

Vormgeving

Mirjam van der Weide-Wink

Voor de contactpersonen van de verschillende werkgroepen verwijzen wij u naar onze website.

Vereniging voor Heemkunde 'Omheining'

Canadastraat 6, 8141 AC Heino

0572-394562 info@omheino.nl

www.historischeverenigingheino.nl

Rabobank NL06RABO 0327112271

Een foto uit 1961 van het Wit-Gele kruisgebouw.

De geschiedenis van de wijkverpleging in Heino

ONTWIKKELINGEN IN DUITSLAND EN ENGELAND

Om te weten te komen hoe de wijkverpleging in Nederland is ontstaan, moeten wij eerst naar Duitsland en Engeland kijken waar Theodor Fliedner, William Rathbone en Florence Nightingale systematische wijkverpleging hebben ontwikkeld. Al voor 1890 zijn daarvan invloeden in Nederland zichtbaar. Ook zijn er contacten vanuit Frankrijk met de 'Soeurs de la Charité'.

Theodor Fliedner is een predikant die leeft van 1800 tot 1864. Hij werkt vanuit het diaconaat van de christelijke gemeente. Hij organiseert diaconessenarbeid. Er worden zogenaamde moederhuizen en ziekenhuizen gesticht van waaruit wordt gewerkt, nadat hij beschaafde vrouwen een opleiding heeft laten volgen. Dit systeem breidt zich snel uit. Zo wordt in Utrecht het eerste diaconessenhuis gesticht. Al in 1845 is er een opleiding voor wijkverpleging. Later volgen de steden Den Haag (1865), Haarlem (1874), Leeuwarden (1880), Arnhem (1884), Amsterdam (1886, Luthers), Groningen (1887) en Breda (1890).

Florence
Nightingale.

Florence Nightingale (1820-1910) krijgt vooral bekendheid door haar hervorming van de gezondheidszorg van het Britse leger tijdens de Krimoorlog (1854-1856). Zij is bij Fliedner in de leer geweest en komt daar in aanraking met het werk van de wijkverpleging, waarvan zij later in Engeland gebruik maakt. Een nieuw element in Engeland is het nationale systeem van wijkverpleging dat door koningin Victoria wordt ingesteld.

Fliedner ziet de wijkverpleging als een daad van barmhartigheid. Florence Nightingale maakt van deze vrouwentaak een zelfstandig beroep met een goede opleiding en een daarbij passend salaris.

William Rathbone (1819-1902) wordt wel de 'vader van de wijkverpleging' genoemd. Hij kent de verschrikkelijke toestanden in de arme stadsbuurten van Liverpool. Aanleiding voor zijn besef dat ook arme mensen thuis verzorging nodig hebben, is dat zijn vrouw op haar sterfbed door een verpleegster wordt verzorgd. Deze verpleegster begint op zijn kosten arme zieken thuis te verplegen.

In 1859 richt Rathbone in zijn wijk de 'districtnursing' op. Omdat hij wil uitbreiden en alleen met ervaren verpleegsters wil werken, schrijft hij in 1861 een brief naar Florence Nightingale met de vraag of zij hem kan helpen. Zij kan geen verpleegsters missen en zo gebeurt het, dat een jaar nadat de Nightingale opleidingsschool in Saint Thomas Hospital in Londen is gesticht, in 1861 een opleidingsschool voor wijkverpleging in Liverpool wordt opgericht. Dacre Craven, voorheen Florence Sarah Lees, een zeer ervaren wijkverpleegkundige, wordt de eerste directrice van het 'Centrale Tehuis'. Hier worden alleen beschaafde vrouwen toegelaten.

OPLEIDING

Een goede opleiding is noodzakelijk voor de ontwikkeling van de wijkverpleging. Al voor 1890 zijn verschillende diaconessenhuizen, waarin tot wijkverpleegster wordt opgeleid, ook in Nederland aanwezig.

De Vereniging 'Het Witte Kruis' wordt in 1875 opgericht met als doel samenwerking tot het afweren en beteugelen van besmettelijke ziekten, het verlenen van hulp bij epidemieën en gewone ziektegevallen en tot het helpen bevorderen van algemene gezondheidsbelangen.

Op 28 oktober 1878 wordt de 'Vereniging voor Ziekenverpleging' opgericht. Het gevolg daarvan is dat in 1879 de eerste 'Witte Kruis-diploma's' kunnen worden uitgereikt. De meeste geslaagden blijven in een ziekenhuis werken, maar enkelen kunnen op aanvraag worden uitgezonden om te verplegen in gezinnen.

Er blijkt behoefte te bestaan aan een eigen contactorgaan en zo verschijnt op 15 september 1890 de eerste editie van het 'Maandblad voor ziekenverpleging'. Op 21 januari 1893 wordt de 'Nederlandsche Bond voor Ziekenverpleging' opgericht. Dit alles leidt op 2 mei 1921 tot de wettelijke bescherming van het diploma ziekenverpleging. (H.F. Fleischer, Smilde).

De kruisverenigingen in Heino

ROOMS KATHOLIEKE WIJKVEREENIGING 'HET WIT-GELE KRUIS'

De oprichtingsvergadering van het Wit-Gele Kruis op 8 december 1925 in het r.-k. Vereenigingsgebouw St Jozef te Heino is een succes. Ruim 70 leden geven zich op. Deken Eekwielen geeft een duidelijke uiteenzetting omtrent de wijkverpleging en wat daarmee samenhangt, alsmede van de wijze waarop de vereniging mogelijk zal gaan werken, namelijk als onderafdeling van de 'Stichting Lidwina Vereeniging' te Raalte.

Het doel van de vereniging 'Het Wit-Gele Kruis afdeling Heino en Omstreken' laat zich omschrijven als ziekenverpleging, kraamverpleging en tuberculosebestrijding. Het werk zal zich uitstrekken over de parochies Heino, Lierderholthuis, Hoonhorst en Dalmsholte.

Als verpleegster wordt zuster Mecklenfeld uit Deventer benoemd, die zich met ingang van 15 maart 1926 in Heino vestigt. Het Wit-Gele Kruis betreft een katholieke instelling, maar niet-katholieken kunnen ook toetreden, namelijk als 'hospitantleden'. Zij bezitten wel stemrecht, maar mogen geen bestuursfunctie bekleden.

Tot ver na de Tweede Wereldoorlog vinden de vergaderingen plaats in het parochiehuus.

Op 30 juli 1952 neemt zuster Fennis afscheid in verband met haar intreding in een klooster. Zij zegt toe dat telkenmale als zij het missaal ter hand neemt haar gebeden ook zullen zijn voor allen in Heino.

In mei 1956 wordt pastoor Terpstra geestelijk adviseur. In februari 1957 verlaat zuster Kütschrutter Heino. Zij wordt opgevolgd door zuster Veldman.

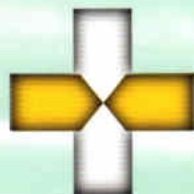
Twee jaar later in mei 1958 deelt voorzitter H.J. Brinkhuis mee, dat het bestuur de plannen voor de bouw van een eigen wijkgebouw gereed heeft. Een stem uit de vergadering merkt op, dat dit wel prachtig is, maar dat er eerst een auto moet komen voor de wijkzuster, hetgeen een daverend applaus oplevert. De heer Elshof, die ook aanwezig is, deelt mee dat het graafwerk van het gebouw, dat komt op de hoek van de Marktstraat en de Prins Bernhardstraat, gratis door hem zal worden uitgevoerd. Tevens kan men rekenen op een extra winstuitkering van de Katholieke Boerenleenbank in Heino. »

Architect Olde Vrielink krijgt de opdracht voor het maken van tekening en bestek. Financieel staat de vereniging er goed voor, terwijl het ledental nog steeds toeneemt. Het gebouw wordt aanbesteed onder de aannemers-leden van de vereniging. Aannemer Willemsen is de laagste inschrijver voor het bouwwerk, het werk wordt hem gegund. Het gebouw wordt ingericht naar de modernste opvattingen. Via een hal komen de mensen binnen in een grote wachtkamer die plaats biedt aan ongeveer zestig personen. De bovenverdieping wordt ingericht als woongedeelte voor wijkzuster Veldman met tevens een zit-slaapkamer die gebruikt kan worden door een sociaal werkster.

Op 7 juni 1961 wordt het gebouw officieel geopend door burgemeester Verheijden, waarbij pastoor Terpstra de inzegening verricht. In zijn felicitatiespraak zegt de pastoor dat de opening van het gebouw voor Heino een grote gebeurtenis is. Alle krachten zijn ingezet om dit resultaat te bereiken. Vooral de parochianen in Heino hebben het werk enorm gesteund. De heer Meulenmeester, vertegenwoordiger van het provinciaal bestuur van het Wit-Gele Kruis in Overijssel, biedt het bestuur de Wit-Gele Kruisvlag aan die ogenblikkelijk wordt gehesen.

In 1966 wordt het 40-jarig bestaan van de vereniging herdacht. Ter gelegenheid van deze mijlpaal wordt een dankdienst in de parochiekerk gehouden.

In november 1967 komt het bestuur van het Wit-Gele Kruis bijeen voor het vieren van het veertigjarig jubileum van secretaris de heer H.L.N. Meijnders. Deken Elfrink vertelt de jubilaris dat van het vele werk dat hij heeft verricht voor de christelijke zaak, melding is gemaakt in Utrecht en in Rome. De paus heeft daarna besloten hem de gulden penning Hoge priester toe te kennen. Presidente mevrouw Verheijden speldt hem de bij deze onderscheiding behorende versierselen op, waarna alle aanwezigen de familie Meijnders feliciteren.

In 1966 wordt het 40-jarig bestaan van de vereniging herdacht. Ter herdenking van deze mijlpaal wordt een dankdienst in de parochiekerk gehouden.

ZUSTER ELSHOF

Corrie Elshof-Leenaarts uit Laag Zuthem, maar geboren in Geertruidenberg, neemt in november 1989 afscheid als wijkverpleegkundige bij de Stichting Kruiswerk IJssel-Vechtstreek, afdeling Heino. Als late leerling had ze zich in 's Hertogenbosch aangemeld voor de A-verpleging, om aansluitend de kraamaantekening in Den Haag, de kinderaantekening en de wijkaantekening, beide in Nijmegen, te halen. Haar eerste echte baan vindt ze op 15 augustus 1963 in Heino. Amper drie jaar na haar komst in Heino stopt ze met haar dienstverband. Dat verandert echter in 1977 als ze zich als een van de eerste herintredende vrouwen op de arbeidsmarkt meldt.

Protestantsche Vereeniging 'Het Groene Kruis'

Op 19 februari 1926 wordt op een algemene ledenvergadering 'Het Groene Kruis' opgericht. In deze vergadering wordt een reglement vastgesteld, waarbij tevens de vraag wordt besproken hoe men een verpleegster kan aanstellen. Er zijn drie mogelijkheden: de Raalter zuster, een eigen zuster of de zuster van het Wit-Gele Kruis. Tenslotte brengen vooral financiële overwegingen de vereniging ertoe om gebruik te maken van de diensten van de zuster van het Wit-Gele kruis. Na een overeenkomst met het Wit-Gele Kruis komt zuster Mecklenfeld ook in dienst bij het Groene Kruis. Na de bouw van het verenigingslokaal 'Vrede' in 1939 aan De Haarstraat, vinden de vergaderingen van het Groene Kruis hier plaats. In het begin van de vijftiger jaren worden er toch plannen gemaakt voor de bouw van een eigen wijkgebouw.

In 1956 is het zover. In juni worden alle vergunningen verleend voor de bouw van het Groene Kruis wijkgebouw met zusterwoning aan de Marktstraat. Aannemer Brunikreef uit Enter krijgt hiervoor de opdracht. De kosten bedragen ongeveer f 50.000,00.

Onder grote belangstelling vindt in juli 1957 de opening plaats, waarbij zuster Maatman de sleutel ontvangt van haar woning op de bovenverdieping. Zuster Maatman, een wijkverpleegster in hart en nieren, is dan al vanaf 1 februari 1948 in dienst bij het Groene Kruis. Ze krijgt haar verpleegstersopleiding in het Utrechtse Diaconessenhuis.

Dankzij een spontane actie van de inseminatoren van de KI vereniging Heino gaat in 1958 een lang gekoesterde wens van veel leden en zeker niet minder van wijkverpleegster zuster Maatman in vervulling: de afdeling Heino van het Groene Kruis krijgt de beschikking over een auto. Zij hoeft nu niet meer op haar bromfiets naar haar patiënten. Verder is het een heugelijk feit, dat het ledental in 1958 de 600 is gepasseerd.

In een bijzondere bestuursbijeenkomst op 1 augustus 1960 wordt feestelijk herdacht dat zuster Maatman 12½ jaar in dienst is. Zij wordt flink in de bloemetjes gezet, waarbij haar ouders uit Lattrop en haar zus uit Zwolle aanwezig zijn.

Zes jaar later op 31 maart 1966 wordt het 40 jarig bestaan van het Groene Kruis afdeling Heino herdacht. Voorzitter W.F. Mulder kijkt een moment terug op de achterliggende veertig jaren. Volgens hem was de verhouding met het Wit-Gele Kruis te vergelijken met het weer: depressies en opklaringen.

In de najaarsledenvergadering 1968 moet de penningmeester, de heer J. Reinhout, door wie de begroting wordt behandeld en verdedigd, de aanwezigen een tekort van ruim f 2000,00 in het vooruitzicht stellen. Dit heeft tot gevolg dat de contributie per gezin wordt verhoogd.

Tevens is op 1 november 1968 het SPOK opgericht. Het SPOK is de afkorting van Samenwerkende Provinciale Overijsselse Kruizen. Sinds korte tijd wordt op diverse terreinen samengewerkt tussen het Wit-Gele, Oranje-Groene en het Groene Kruis.

In de voorjaarsvergadering van 1970 komt de taak van de wijkverpleegster aan de orde. De taak van de wijkverpleegster is zeer uitgebreid en het bestuur denkt erover na om een tweede zuster aan te stellen. Vooral de maatschappelijke bezoeken zijn zeer toegenomen. »

*Zuster Maatman met bromfiets:
de foto is genomen in 1952, Bendijksweg 24,
waar ze toen woonde bij de familie G. Horsting.*

SAMENWERKING

In november 1974 gaan de kruisverenigingen in Wijhe, Heino, Lemelerveld en Dalfsen intensief samenwerken. Samen vormen zij een aparte stichting die de uitvoerende taak van alle kruisverenigingen gaat overnemen. Een team van twaalf wijkverpleegkundigen onder leiding van een hoofdwijkverpleegkundige neemt dit werk op zich. In de structuurnota gezondheidszorg van staatssecretaris Hendriks zijn richtlijnen opgenomen voor wat betreft de herstructurering van de zieken- en verpleegtehuizen en van de maatschappelijke gezondheidszorg, zoals die door kruisverenigingen wordt verleend. De kruisverenigingen in Nederland zijn nog steeds opgesplitst in drie autonome organisaties, het Wit-Gele Kruis voor de rooms katholieken, het Oranje-Groene Kruis voor de protestanten en het Groene Kruis voor alle anderen. Zelfs in kleine plaatsen opereren vaak meerdere kruisverenigingen. In die te kleine eenheden opereert de wijkverpleegster als een eenzame figuur. Ook uit het oogpunt van kostenbeheersing blijkt herstructurering nodig.

Wat gaat dat betekenen voor Heino, Wijhe, Lemelerveld en Dalfsen? Alle kruisverenigingen in dit gebied, Groene en Wit-Gele vormen samen de Stichting Kruiswerk IJssel Vechtstreek gevestigd te Dalfsen. Zij dragen hun bezittingen, waaronder de gebouwen, over aan de stichting voor wat betreft het beheer. Maar de verenigingen blijven eigenaar. De stichting gaat de contributie innen, welke voor het gehele gebied uniform wordt. De nieuwe stichting gaat op 1 januari 1975 van start.

AFSCHIED ZUSTER MAATMAN

Dan komt in 1978 het onvermijdelijke, ook voor zuster Maatman. Vier jaar heeft ze al doorge- werkt, omdat het werk als wijkverpleegster nu eenmaal haar hart heeft. Maar in september neemt men heel uitbundig en heel spontaan afscheid van zuster Fenna Maatman. De zilveren eremedaille in de Orde van Oranje Nassau was één van de verrassingen waarmee de scheidende en van nature bescheiden zuster werd geconfronteerd. Voorafgaande aan de receptie werd aan zuster Maatman en haar collega zuster Ruitenbergh een vliegtocht aangeboden door Jannes Seine van Seine meubelen uit Heino. Nu kan ze ook vanuit de lucht haar werkterrein bekijken. Boven Heino aangekomen ontwaart ze op het voetbalveld een gigantisch spandoek met daarop de tekst "Bedankt zuster Maatman".

Zuster Maatman overleed op 26 maart 2008 op de leeftijd van 93 jaar in 'Het Wooldhuis' te Heino.

Zuster Maatman weegt de baby Janneke v.d. Vegt; het meisje dat toekijkt is haar zus Fienke v.d. Vegt. Een foto uit 1952.

VERENIGING KRUISWERK HEINO

In juni 1983 wordt een nieuwe kruisvereniging opgericht in Heino. De vereniging is het gevolg van een fusie tussen de twee bestaande Heinose kruisverenigingen: het Groene Kruis en het Wit-Gele Kruis. Hiermee is een eind gekomen aan het bestaan van deze beide kruisverenigingen, die sinds de twintiger jaren in Heino werkten. Het Groene Kruisgebouw wordt na een grondige verbouwing hun nieuwe onderkomen. Het gebouw van het Wit-Gele Kruis wordt verkocht. Hierin wordt een tandartsenpraktijk gevestigd. Recentelijk is het Groene Kruisgebouw gesloopt.

VERENIGING KRUISWERK SALLAND

De tien plaatselijke kruisverenigingen in Salland en in het Vechtdal gaan in maart 2001 samen verder onder de naam 'Vereniging Kruiswerk Salland'. Deze regionale vereniging neemt op 13 maart 2001 de rechten van de plaatselijke verenigingen, waaronder die van Heino en Wijhe, over. Kruiswerk Salland komt dan onder de paraplu van Thuiszorg Salland, maar blijft aparte producten en diensten leveren. Reden om de kruisverenigingen op te heffen, was voornamelijk de geringe belangstelling die er nog voor bestond..

CARINOVA EN ANDEREN

Na opheffing van de kruisverenigingen wordt onder andere Carinova, gevestigd te Deventer, de brede, vernieuwende zorgorganisatie met een sterke lokale verankering op het gebied van Thuiszorg, Woonzorg en Huishoudelijke hulp. «

TEKST: Dieni Weulink en Jennie Pruim

*Geraadpleegde bronnen:
Het krantenknipselarchief van
de vereniging Omheining.
Voorlichtingbrochures van
Carinova en Icare.*

IN DE JAREN DERTIG VAN DE 20^E EEUW WERD DE OORLOGSDREIGING STEEDS DUIDELIJKER. UIT VOORZORG VOOR DE STEEDS MEER DREIGENDE OORLOGSSITUATIE IN EUROPA HEEFT DE HEER J.M. VAN SONSBEECK IN 1939 IN 'DE BELT IN DE HOF' EEN SCHUIKELDER LATEN BOUWEN. DEZE SCHUIKELDER, OFWEL DE BOMKELDER, IS ALLEEN TIJDENS DE BEVRIJDING ENKELE DAGEN GEBRUIKT. MEVROUW VAN SONSBEECK HEEFT HIER ENKELE DAGEN MET HAAR DRIE KINDEREN, SCHOONZUS, EEN EVACUÉ EN HET PERSONEEL GEZETEN. IN DE PERIODE VOORAFGAAND AAN HET UITBREKEN VAN DE OORLOG HEEFT DE HEER J.M. VAN SONSBEECK ZIJN AUTO VERHUURD AAN DE MILITAIRES. »

(Hiervoor ontvangt hij op 19 september 1939 een vergoeding van f.42,- (3))

Zijn Chevrolet - kenteken: E 1069; model: MTR-SED; type 6 cilinder; bouwjaar 1934 - zal vermoedelijk voor de mobilisatie gebruikt zijn, de 'Henriëtte' genaamd, geëmballageerd dan wel ingevoerd in Antwerpen, motornr. 4634434, chassisnr. 650-9, op 5 april 1935 gekocht voor f. 1.550,- . Hier een Poige automobiel op ingevuld. (5))

De oorlogsjaren 1940-45 zijn op en nabij het landgoed betrekkelijk rustig verlopen. Toch was er constante dreiging door de ligging nabij de Zwolseweg; een belangrijke verbindingsweg van en naar de stad Zwolle en een uitvalsweg van 'die Grüne Polizei' vanuit Zwolle. Dit gevaar was de reden dat er op een gegeven moment geen onderduikers meer op huize 'De Gunne' waren. Vanaf ongeveer september 1944 waren de geallieerde vliegtuigen, de *Tommies*, heer en meester in het luchtruim. Met vliegtuigen werden de schepen die gelegen waren op het aan de noordgrens van het landgoed grenzende Overijssels Kanaal beschoten. Onder meer de eiken op Bolderbosch zitten 'vol' met ingeslagen munitie. Met regelmaat verschole de Duitsers overdag voertuigen onder het hoog opgaande beukengeboomte op 'De Gunne' om zich zo te onttrekken aan het zicht van geallieerde vliegers.

Huize 'De Gunne' is meerdere malen gebruikt als doorvoerroute voor neergeschoten piloten die op doorreis waren naar bevrijd gebied. Via Zuid-Frankrijk was de eindbestemming Engeland. 's Avonds laat werd er aangebeld. Mevrouw Van Sonsbeeck ontfermde zich persoonlijk over deze vreemd sprekende mannen (vaak twee). Hun fietsen werden veilig opgeborgen in het koets-huis. Ze gingen boven naar een kamer waar ze persoonlijk van haar wat te eten kregen, waarna ze gingen slapen. De volgende morgen, voordat het huispersoneel om 7 uur opstond, waren ze al weer vertrokken. Het aanwezige huispersoneel kreeg hier niets van te weten.

Het gebeurde ook dat er Duitse inkwartiering was, van meestal hooguit een paar nachten. De valse blik in de ogen van een Duitse scherpschutter die overdag aan het oefenen was, waarbij ieder schot doel trof, hebben een angstaanjagende indruk gemaakt. Tijdens een van de inkwartieringen wilde een Duitse officier de vrouw des huizes spreken. Terwijl mevrouw Van Sonsbeeck in de deuropening van de iets hoger gelegen dienkamer stond en de Duitse officier in de lager gelegen keuken, probeerde hij haar spelend met een mes te intimideren. Mevrouw Van Sonsbeeck vertelde dat zij Hollandse was en daarom voor de koningin was. Ze zou er nog van horen. Iets dat niet gebeurde. Nadrukkelijk werd door de tuinman gevraagd toch iets milder naar de Duitse bezetter te zijn. Dit omdat ze drie jonge kinderen had, die hun vader al verloren hadden. Bij een latere inkwartiering kon men vanaf een slaapkamer naast de gevorderde slaapkamer de Duitse radio volgen en wist men zodoende waar de frontlinies van de geallieerden lagen.

De op het landgoed aanwezige auto (Chevrolet) en tractor (Lanz Bulldog) werden tijdens de oorlogsjaren gevorderd door de Duitsers. Ook moesten de jachtwapens ingeleverd worden. De auto is echter nooit in handen van de Duitsers gekomen. Voor deze auto bezat men wel een vervalst inleveringsbewijs. De auto heeft verschole gestaan op het landgoed onder eikenhakhout, riezenvossen, in een hooimijt op erve 'De Kruzebrink' onder hooi en stro, in een dicht dennenbos op 'De Kruzebrink' en vervolgens kort in de grote hooischaar (Zwolseweg 52). Toen laatstgenoemde plek van pachter De Vries, mede gelet op de komst van Duitse militairen die aanvankelijk in de omgeving van Eindhoven waren gelegen, te riskant werd, heeft de auto uiteindelijk in de garage van huize 'De Gunne' gestaan. De auto stond op klossen; de wielen waren op een van de zolders verstopt. De binnenluiken werden gesloten. Tijdens

Canadese
schouderemblem.

De nog net geen 50-jarige mevrouw Van Sonsbeeck, vermoedelijk toen al weduwe, droeg met regelmaat een uitgezaagd muntsieraad met de beeltenis van koningin Wilhelmina. Algemeen is bekend dat kleine en op het eerste gezicht onopvallende sieraden gedragen werden als een stil teken, maar een uitermate sterke boodschap konden verkondigen als teken van verzet tegen de bezetter.

een ongewenste Duitse inkwartiering wilde een Duitse officier de garage in. Door kordaat optreden van mevrouw Van Sonsbeeck is dit verijdeld. Ze wilde namelijk niemand bij het 'breekbare porselein' hebben. Ook had zij verteld dat er meubels van evacués stonden. De auto is nooit gevonden door de Duitse bezetter.

De bevrijding (12 en 13 april 1945) was bedreigender. Begin april 1945 betrok de Duitse Hermann Göring divisie stellingen in het buitengebied van Heino. De Duitsers konden in dit stadium weinig anders dan de Canadese opmars proberen te vertragen. Ze waren simpelweg niet tegen hun tegenstanders opgewassen. Het Duitse leger had met zware verliezen te kampen gehad en streed op vele fronten. De strategie van de Duitsers bestond uit het opblazen van de bruggen over strategische waterwegen en het blokkeren van doorgaande wegen met versperringen en mijnen. Achter deze verdedigingslinies stelden ze hun kanonnen en manschappen op. Op 11 april wilden de oprukkende Canadese militairen doorstoten vanuit Raalte. De ondergrondse had echter bericht dat er nog diverse Duitsers in het dorp Heino waren, waarop de Canadezen besloten die dag niet verder meer op te rukken. Voor huize 'De Gunne' werd zwaar Duits afweergeschut in het grint of net in het gazon opgesteld. Het betrof tenminste twee niet zelfrijdende kanonnen die op Heino gericht waren. Waarschijnlijk behoorde dit afweergeschut tot de kanonnen die de Duitsers op 11 april 1945 overal ten noorden van de Ganzepannebrug in de weilanden hebben geplaatst om de hoofdweg bij de op 10 april reeds opgeblazen Ganzepannebrug te verdedigen. Ze waren immers weer even plotseling door de

de Duitsers weggehaald. Tegen die avond begonnen de Duitsers al met hun kanonnen te vuren richting Heino. (4) Mevrouw Van Sonsbeeck zat toen met haar kinderen, een schoonzus, een evacué die Arnhem had moeten verlaten en het huispersoneel in de achter het huis gelegen bomkelder verscholen. Een granaatscherf is op de noordoosthoek van het grote dak van het huis terecht gekomen, vermoedelijk door de Duitsers afgevuurd vanaf de weilanden bij de Ganzepannebrug. De schade is beperkt gebleven. Tijdens de bevrijding van het dorp bleven sommige Duitsers zich verzetten, ook na de komst van de bevrijders. Dat bleek ook toen langs de Zwolseweg, nabij de eerste bossen van landgoed 'De Gunne', een Canadese tank (1) plotseling getroffen werd door een pantservuist.

Op donderdag 12 april was een tankcolonne via de Molenweg Heino genaderd. Plotseling verliet tank T232450 de colonne en ging rechtdoor, terwijl de colonne tanks en carriers de Blankenvoortsweg opging. Tank T232450 werd even later door een pantservuist uitgeschakeld. Deze pantservuist werd afgevuurd door een Duitser die zich verschanst had in een schuttersputje in de bossen op landgoed 'De Gunne'. Er volgde een zware explosie en een ooggetuige zag de geschutskoepel van de tank afvliegen. Uit de tank kwam een Canadees die zich bewoog in de richting van de Duitser die in de schuttersput lag. Mogelijk met het doel hem uit te schakelen. Een andere Duitser, verdeckt opgesteld achter een van de huizen, schoot de Canadees neer. Daar men bang was dat zich in dit boscomplex van het landgoed een rot Duitsers bevond, heeft men onmiddellijk na dit incident het bos strategisch willen afzetten. »

De gestrande Canadese tank (T232450).

De pantservuist was door een groepje van drie Duitsers afgeworpen. Meer Duitsers bevonden zich hier niet. Terwijl men het bos wilde afzetten, probeerden de drie Duitsers aan de noordkant uit het boscomplex 'de Pot' vluchten. Toen ze over de Moersteeg een Canadees voertuig zagen rijden, wilden ze weer het bos (eikenhakhout) in vluchten. Voor de laatste was dit te laat; als gevolg van zijn bepakking kon hij niet tijdig terug de dekking inkomen. Hij is op de Huisallee, niet ver van de boerderij, met een mitrailleur doodgeschoten. In de deur van de paardenstal op de boerderij bevonden zich kogelinslagen van deze mitrailleur.

De andere Duitsers zijn uiteindelijk richting 'De Kruzebrink' gevlucht. Uit de overlevering blijkt dat deze Duitse soldaten van de fanatieke Hitlerjugend waren.

De graven van de drie gesneuvelde Canadezen.

Aanvankelijk heeft de weduwe mevrouw Van Sonsbeeck met haar drie kinderen, een schoonzusje (haar huis was door de Duitsers gevorderd), een evacué en het huispersoneel ten tijde van de naderende bevrijding enkele dagen in de bomkelder achter het huis gescholen, terwijl pachter De Vries in een van de deels onder de grond gelegen silo's als schuilplek had ingenomen. Met regelmaat haalde mevrouw Van Sonsbeeck proviand uit het huis. Ze ging daarbij door de buitendeur van de personeelsgang, die ze niet van buitenaf op slot kon doen. Plotseling zag zij door het raampje van de bomkelder voertuigen op kettingen met een ster vanaf de Moerweg komen. Canadezen? Ze snelde naar het huis om extra proviand te halen. Door de kieren van de binnenluiken zag ze aan de voorzijde van het huis allemaal voertuigen op de stoep, strak tegen het huis gestald staan. Ze opende onmiddellijk de binnenluiken. Immers ze was bevreesd dat men van buiten zag dat er mensen binnen zaten en - daar de blinden dicht zaten - men zou kunnen denken dat dit Duitsers zouden zijn en zodoende een granaat naar binnen zou werpen.

Tijdens de bevrijding is er op erve 'De Kleine Kruzebrink' een paard van pachter Mollink dodelijk getroffen. Kogelinslagen zaten in de muur. Bij de Bolderbrug (1) ten noorden van het landgoed speelden zich bij de bevrijding echter wel hevige gevechten af. In de poging van de Canadezen om aan de oostkant om het dorp Heino heen te trekken liepen zij daar namelijk Duitse militairen tegen het lijf. De Bolderbrug over het Overijssels Kanaal vormde met de Ganzepernebrug een belangrijke schakel in de verbinding met het noorden. De gevechten hebben aan beide zijden slachtoffers geëist, terwijl de boerderij afgebrand is. De Bolderbrug was al enkele dagen tevoren opgeblazen en de Duitsers hadden zich langs de noordelijke kanaaldijk ingegraven.

De ooggetuige van dit incident heeft drie deels verbrande Canadezen gezien. Een andere ooggetuige zag een dode Canadees met een geweer liggen. Ook zag zij dat andere lichamen op dat moment werden verwijderd en opgeladen (2). Drie Canadezen waren op slag dood

Uiteindelijk zijn er in totaal vier Canadese militairen ten gevolge van deze aanslag gesneuveld. Het waren John Raymond Bridges (oud 21 jaar; The Sherbrooke Fuseliers), Herbert Syvret (Corporal, oud 24 jaar; Fort Gary Horse Regiment, the North Nova Scotia Highlanders, E 38196), Brenton Leroy Ringer (Private, oud 20 jaar; Fort Gary Horse Regiment, the North Nova Scotia Highlanders, E 57972) en (vermoedelijk) Jack Ewart Hollingshead (Private, oud 20 jaar; soldaat bij de Stormont, Dundas & Glengarry Highlanders, A108663). Een van hen is gewond naar Deventer afgevoerd, waarna hij uiteindelijk aan zijn verwondingen is overleden. Van de gesneuvelden is er een door vriendelijk vuur gesneuveld. Dit was de Canadees die een Duitse legerjas aan had. Hij is aangezien voor een Duitser. De Canadese tankschutter Blair Cameron was de enige overlevende. Hij is gewond geraakt en ter plaatse verpleegd. De (verkoelde) stoffelijk overschotten van de gesneuvelde Canadese militairen hebben enige dagen in het koetshuis ((de huidige garage) van huize 'De Gunne onder een kleed gelegen. Daarna zijn ze in Heino begraven en later herbegraven in Holten in vak V, rij B, grafnummers 1 t/m 3. De gesneuvelde Duitse militair heeft ter plaatse op het landgoed langs de Huisallee een tijdelijk veldgraf gehad. Voordat laatstgenoemde begraven is, is er nog een rupsvoertuig van de geallieerden over zijn benen gereden. Enkele jaren na de oorlog is de gesneuvelde Duitse militair weer opgegraven en is zijn stoffelijk overschot herbegraven op de Duitse oorlogsbegraafplaats te Ysselstein (L.) (1)

'De Bolderbrug'.

Na de bevrijding heeft er zo'n vier dagen een salonwagen van een Canadese generaal tussen het huis en de vijver gestaan. Op het terras was tegen de buitengevel van de voormalige personeelsgang een veldkeuken ingericht. Alles tegen onbevoegden afgeschermd door de grachtenpartij, huize De Gunne', het witte hek en het blauwe hek. Militaire voertuigen stonden voor het huis tot op de stoep. Op het gras voor het huis stonden tenten. Voor in de gang sliepen Canadese militairen in twee rijen. In de salon heeft een beraad over de inname van de stad Zwolle plaatsgevonden. Alle stoelen uit het huis stonden in de salon, terwijl er een grote militaire stafkaart aan de muur tegen de gangzijde was opgehangen. Tijdens het overleg over de inname van Zwolle werd de deur naar de salon bewaakt door twee Canadese militairen. Zelfs de vrouw des huizes mocht er niet in. De toen zevenjarige Jan van Sonsbeeck was dikke maatjes met de kok. Van hem kreeg hij namelijk suiker met thee. Dit in plaats van thee met een beetje suiker. Uit dank voor de gastvrijheid kreeg mevrouw Van Sonsbeeck een groot stuk vlees aangeboden. Achteraf is gebleken dat men dit ongevraagd bij pachter De Vries had weggenomen. De inname van Zwolle begon met een verkenningsmissie in de nacht van 13 op 14 april. Dit om de Duitse aanwezigheid in kaart te brengen en om in contact te komen met het Nederlandse verzet. Het was de bedoeling dat de stad Zwolle op 14 april met artillerie beschoten zou worden. De Duitsers zijn voordat de beschietingen zouden aanvangen op de vlucht geslagen, waardoor de stad Zwolle gespaard is gebleven. De Canadese militairen hebben niet allemaal direct 'De Gunne' verlaten. Dit getuigt het feit dat de Canadese militair Tim Maigtij op 19 april 1945 zijn naam in de dikke oude beuk achter het huis heeft gekerfd (ingekerfd: *'Tim Maigtij canada april 19 - 1945'*). Kort na de bevrijding is op erve 'Slootman' een ongeveer 19 jaar oude dochter levend verbrand doordat zij in een houten schuurtje vuur wilde opstoken met kruit van munitie. De toenmalige E.O.D. heeft na de bevrijding de stapels achtergebleven munitie die zich voor het huis bevonden, opgeruimd.

Er zijn nog tal van sporen die herinneren aan de bevrijding. Her en der heeft men in de oudere beuken tot lang na de oorlog nog met canvas geïsoleerde draden aangetroffen. Op de maïsakker 'De Hofstede' op 'De Kruzebrink' werd tijdens ploegwerkzaamheden omstreeks 1990 een brisantgranaat gevonden. Deze is uiteindelijk door de Explosieve Opruimings-dienst (E.O.D.) in het Engelsche Werk tot ontploffing gebracht. «

(1) *'Heino in Crisisjaren en Oorlogstijd'*, Vereniging voor Heemkunde 'Omheining' te Heino, Sonodruk, 1985.

(2) *Contactblad Vereniging voor Heemkunde 'Omheining'* juni 1996, 'Toch nog een weerzien' (pag.30 e.v.).

(3) *Huisarchieff 'De Gunne'*, inv. nr. 130.

(4) *'De oorlog gezien door de toen 17-jarige Jan Willem Bartels'*, uitgave Anton Heijmerikx en Wim Jansen, april 2015.

(5) *Huisarchieff 'De Gunne'*, inv. nr. b33.

Boerderij 'De Raalterkamp' (± 1997).

HEEL WAT SALLANDSE BOEREN HEBBEN TIJDENS DE HONGERWINTER 'HONGERTREKKERS' VAN VOEDSEL VOORZIEN EN ONDERDAK VERSCHAFT. MAAR WELKE SALLANDSE BOER ZOU HET GEWAAGD HEBBEN OM, GEKLEED IN EEN DUITSE UNIFORM, HONGERTREKKERS DIE BIJ HEM VOEDSEL HADDEN GEKREGEN, MET ZIJN WAGEN DE IJSSELBRUG BIJ ZWOLLE OVER TE ZETTEN OM TE VOORKOMEN DAT DE ETENSWAREN HUN ZOUDEN WORDEN AFGEPAKT?

WILLEM TEN BROEKE DEED HET. HIJ LEEK NERGENS BANG VOOR TE ZIJN. HIJ TRAD DUITSE MET EEN ZEKERE ONVERSCHROKKENHEID TEGEMOET.

ZO WERD HIJ EENS IN DE SPERTIJD AANGEHOUDEN DOOR ENKELE GEÛNIFORMEERDE MANNEN MET DE VRAAG "WAAR KOM JE VANDAAN?" "NOU, NIET UUT DE KÄRKE," WAS ZIJN VRIJPOSTIGE ANTWOORD. HIJ HAD ER VOOR GEARRESTEERD KUNNEN WORDEN, MAAR HIJ KWAM ERMEE WEG. ZOMAAR EEN PAAR VOORBEELDEN WAARUIT BLIJKT DAT HIJ BEPAALD NIET BANG WAS OM RISICO TE LOPEN.

"Ik heb een klein stukje van mijn leven opgeofferd,
maar ik heb er zelf gelukkig nooit iemand ingeluisd,
zoals anderen mij." – Willem ten Broeke.

Willem ten Broeke is een echte Sallander. Hij is geboren op 23 oktober 1900 onder Wijhe, Wechterholt F 43, vlakbij Lierderholthuis. Zijn ouders hebben daar een boerderij, 'De Raalterkamp'. Hij groeit er op met een oudere broer en een zusje dat op een gegeven moment helaas uit huis geplaatst moet worden. Hij gaat naar school op de Elshof, dagelijks een dik uur lopen over vaak slecht begaanbare zandwegen. Dat, en het boerenwerk dat hem met de paplepel wordt ingegoten, maakt van Willem een sterke vent, zowel fysiek als mentaal. Op 12-jarige leeftijd gaat hij als boerenknecht in Wechterholt aan het werk.

Op 7 mei 1927 trouwt hij met Hermina Bendijk. Zij is geboren op 8 februari 1906 vlakbij de Ganzepannerbrug in Heino. Eenmaal getrouwd begint voor Willem en Hermina het boerenleven, een leven van hard werken. Als Willem de boerderij van zijn ouders overneemt, zijn broer heeft inmiddels een boerderij in de Wolthaarshoek gekocht, neemt hij om wat bij te verdienen, nog allerlei bijbaantjes aan. Zo heeft hij voor de Heidemij gewerkt in het Lierderbroek, broden - de zogenaamde twaalfponders - bezorgd met een kruiwagen en hand- en spandiensten verricht op verschillende boerderijen in de omgeving. Willem boert op zijn eigen erf en houdt een paar varkens, wat kippen en een stuk of zes koeien. De melk verwerkt Willem zelf. Hij karnt boter en verkoopt die in tonnetjes van 20 of 40 pond op de markt in Wijhe. Zijn vrouw Hermina werkt altijd mee op de boerderij. Beiden genieten van die tijd en al is het hard aanpoten, gezelligheid staat hoog in het vaandel. Maar dan wordt Nederland bezet.

ARBEIDSINZET

Als de oorlog begint, breken er spannende jaren aan voor Willem en zijn vrouw Hermina. Willem ontsnapt aan tewerkstelling bij de Organisation Todt (O.T.) door de Sicherheitsdienst (SD) ervan te overtuigen dat hij niet gemist kan worden op de boerderij. Als drie SD'ers het erf van de 'Raalterkamp' opkomen om hem ertoe te bewegen te werken bij de O.T., doet hij een beroep op de mogelijkheid voor vrijstelling wegens het belang van zijn bedrijf voor de voedselvoorziening. Willem heeft een dagtaak aan het werk op de boerderij. Hij heeft zijn handen vol aan het voeren en melken van de koeien, het verzorgen van de varkens en werken op het land. De SD'ers horen hem aan en vragen Willem hoeveel land hij bezit. Achter de boerderij staan ze en Willem draait zijn gezicht naar het land, knijpt zijn ogen tot spleetjes en antwoordt: "Zo wiedz a'k zien kan." Het levert hem de vrijstelling op.

CLANDESTIEN SLACHTEN

Op het erf van 'De Raalterkamp' is veel bedrijvigheid: "Er komt hier meer volk dan in de kärke," is een bondige uitspraak van Willem. Er wordt weldra niet alleen melk of rogge gehaald, maar ook vlees. Willem legt zich toe op de vleesvoorziening door onder meer illegaal te slachten en het vlees tegen gereduceerde prijzen te verhandelen. Het slachten wordt geleidelijk een heel bedrijf. Soms wordt er zelfs 's nachts geslacht, in vaak afgelegen, maar altijd goed verduisterde schuren en stallen. Voorzichtigheid is altijd geboden, want voor de Duitsers geldt clandestien slachten als een zware sabotagedaad.

Als er controleurs op komst zijn, wordt Willem tijdig gewaarschuwd door een goede waakhond. Alleen al zijn geblaf houdt de controleurs op afstand. Overigens hoeft hij voor de veldwachters van Heino en Wijhe niet bang te zijn, zij eten ook mee van het vlees.

VEROORDEELD TOT DWANGARBEID

In 1942 wordt Willem verraden en opgepakt. Het gaat om een clandestiene slacht die hij dit keer niet eens zelf heeft uitgevoerd. Na zijn arrestatie wordt hij gekeurd en afgevoerd naar het beruchte strafkamp Erika bij Ommen. Zijn dertien jaar jongere maat Zwier Oldenhof wordt ook gearresteerd. Beiden zijn door de economische rechter in Zwolle veroordeeld tot gevangenisstraffen van respectievelijk acht en negen maanden. Zwier wordt afgekeurd voor dwangarbeid en komt er met opsluiting in het huis van bewaring nog goed vanaf. Met Willem loopt het heel wat slechter af. Hij wordt na een tweede keuring weggevoerd naar Duitsland en geïnterneerd in een strafkamp in de omgeving van Keulen. Daarna komt Willem terecht in kamp Heerte (bij Braunschweig), waar hij gedwongen wordt om grondwerk te verrichten. Beide strafkampen zijn dependances van kamp Erika.

Noch het zware werk, noch de erbarmelijke huisvesting of het regelmatig ontluisd moeten worden deren hem. Het is het karige

'Noch het zware werk,
noch de erbarmelijke
huisvesting of het
regelmatig ontluisd moeten
worden deren hem'

voedselrantsoen dat hem het meest parten speelt: een stukje droog brood, een beetje dunne koolsoep, een paar aardappels, het is nauwelijks genoeg om dag na dag de loodzware arbeid vol te houden.

Het regime is er meedogenloos: er wordt bedreigd, geslagen, geschopt en gemarteld. Elke morgen moet Willem samen met een medegevangene op een brede plank met draagriemen de lichamen afvoeren van de mensen die omgekomen zijn.

Na zeven lange maanden van ontbering komt hij vrij, een maand eerder dan waartoe hij voor veroordeeld was, omdat een aanvraag voor vrijstelling voor landbouw hem een maand gratie oplevert. De weg naar huis legt hij voor het grootste deel te voet af. Bij zijn thuiskomst is hij nog maar een schim van wie hij was. Hij is sterk vermagerd en weegt nog maar 47 kg. Bij zijn arrestatie in 1942 woog hij bijna 80 kg. Maar hij heeft het overleefd, ijzersterk als hij is, zowel fysiek als mentaal.

HONGERTREKKERS

Na zijn thuiskomst houdt Willem zich wijselijk afzijdig van het illegaal slachten. Maar hij blijft zich inzetten voor mensen die door de oorlog in nood of op de vlucht zijn geraakt. Als de strenge winter van 1944-1945 aanbreekt en in het westen van het land het voedseltekort alarmerend hoog oploopt, kloppen steeds meer hongertrekkers voor wat rogge aan bij 'De Raalterkamp'. Ze vinden er een warm onthaal en een plek in het hooi om te slapen. 's Avonds zitten er soms wel acht mensen rond de keukentafel aan de roggepap. De volgende dag keren ze met hun vergaarde etenswaar huiswaarts. Willem, gekleed in een Duits uniform, vergezelt de hongertrekkers wel eens met zijn wagen tot over de IJsselbrug, om te voorkomen dat hun het voedsel wordt afgepakt door landwachters of Duitse soldaten die meestal posten bij de brug. Hoe hij aan het uniform kwam, heeft Willem nooit verteld.

ONDERDUIKERS

Op de boerderij worden veel onderduikers ondergebracht. Soms zijn er op het erf wel zes of zeven onderduikers aanwezig. Als er gevaar dreigt, slapen ze 's nachts in de boomgaard in een soort bietenkuil die aan de binnenkant met kippengaas is overdekt. De opening wordt afgedekt met een laagje bieten of wat blokken hout.

Behalve Willem, is ook zijn vrouw Hermina niet bang uitgevallen. Zij heeft een lange periode gezorgd voor een Joodse vrouw die op de boerderij is ondergedoken. Als deze vrouw weer vertrekt, geeft ze haar persoonsbewijs aan de vrouw mee. Zonder blikken of blozen vertelt ze op het gemeentehuis dat ze haar persoonsbewijs heeft verloren. En ze krijgt een nieuw exemplaar.

Tijdens zijn zeven maandenlange gevangenschap schreef Willem ten Broeke brieven aan zijn gezin. Hoeveel het er precies geweest zijn, weet zijn zoon Wim niet.

Er zijn in ieder geval twee brieven bewaard gebleven. In die brieven repte hij met geen woord over de erbarmelijke omstandigheden die hij meemaakte in de kampen.

Kamp Erika bij Ommen

Kamp Erika wordt in juni 1942 officieel een strafkamp voor veroordeelden van de Nederlandse justitie. Overtreders van economische delicten, waaronder o.a. clandestien slachten behoorde, worden ook in dit strafkamp ondergebracht.

De gevangenen moeten in dit Justizlager zwaar lichamelijke arbeid verrichten.

Ze worden dagelijks geconfronteerd met pesterijen en worden geschopt en geslagen. Niet zelden leiden de martelingen tot de dood van gevangenen.

In mei 1943 komen de wreedheden aan het licht en wordt kamp Erika als Justizlager opgeheven. In deze periode van nauwelijks een jaar komen tussen de 170 en 200 geïnterneerden om het leven.

"HEE IS TOCH OK MIEN ZEUNE"

De kindertochten die in de winter van 1944-1945 worden ondernomen om kinderen uit het westen te laten aansterken in het noorden en oosten van het land, brengen ook een aantal kinderen tijdelijk naar Heino.

Begin maart 1945 steekt Wim Janzen, als klein jongetje uit Amsterdam, met een binnenvaartschip het IJsselmeer over naar Zwolle en komt uiteindelijk in Heino terecht, waar hij wordt ondergebracht bij de familie Dekker. Hij blijft er tot na de bevrijding.

Theo en Riek Overmars, ook uit Amsterdam, maken de oversteek naar Zwartsluis met het laatste kindertransport per schip over het IJsselmeer. Beide kinderen worden in Heino opgevangen voor de overnachting bij, toevalligerwijs, de familie Overmars. Meer dan 50 jaar later komen Riek en Theo in contact met Ubald Overmars, voorzitter van de familiestichting Overmars (ch). Ubald was getuige van de overnachting destijds. Zijn vader, meester Overmars, was betrokken bij de opvangorganisatie van de kinderen.

Dan is er het aandoenlijke verhaal van Guusje, een zesjarig jongetje dat op doorreis naar Nijverdal of Rijssen, een nacht bij de familie Baurichter logeert, die de volgende ochtend niet meer met het transport mee wil. Moeder Baurichter en dochter Tonnie willen Guusje ook niet kwijt. Het wordt een emotioneel afscheid.

Op 21 maart 1945 vertrekt Bert Koudijs lopend vanuit Utrecht in een groep van zo'n 60 kinderen naar het oosten van het land. Na een zware tocht van tien dagen komt hij in Heino aan en wordt ondergebracht bij de familie Morrenhof in de Veldhoek. Eind juni 1945 gaat hij terug naar Utrecht.

In dezelfde groep kinderen lopen Atie en Henk Selles mee. Ook zij komen in Heino terecht. Atie logeert bij het gezin van Berend Snel in de Veldhoek, Henk wordt liefdevol opgevangen in het gezin van Hendrik en Geertje Snel aan de Brinkweg.

Als negenjarig Amsterdams jochie wordt Dirk Stolte in het ruim van een rijnaak naar Kampen overgezet. Van daaruit wordt hij in een vrachtauto naar Heino gebracht. In een opvanggezin krijgt hij na de lange reis zijn eerste bord met eten. De volgende dag wordt hij achterop de fiets door een vrouw naar de boerderij van Willem ten Broeke bij Lierderholthuis gebracht. Het gezin bestaat dan uit vader en moeder, vier dochters en een zoon. Dirk moet ook naar school, samen met de andere kinderen. Dat betekent elke morgen een uur op klompen lopen langs de weiding naar Laag Zuthem. En dat is heel wat anders dan hij gewend is in Amsterdam. Daar is de school om de hoek.

Dirk moet tijdens zijn verblijf in het gezin ook meehelpen op de boerderij. Hij blijft er tot 7 juli 1945. Dirk herinnert zich nog heel goed de uitspraak van de oude mevrouw Ten Broeke: "Hee is toch ok mien zeune."

Het staat in zijn geheugen gegrift. Met zijn moeder, die de familie Ten Broeke persoonlijk wil bedanken komt hij kort daarna terug. Hij mag bij het gezin blijven en gaat met zoon Wim en de twee jongste dochters naar school. Na dat jaar moet hij terug naar Amsterdam om de lagerschool af te maken. Nadien is hij vele keren naar het gezin Ten Broeke terug geweest. En bij Wim ten Broeke en zijn vrouw Jenny gaat hij nog regelmatig op bezoek.

WIM HEEFT TROUWENS NOG EEN PRANGENDE VRAAG:
WIE WAS DE VROUW DIE DIRK OP DE FIETS NAAR DE RAALTERKAMP BRACHT? ZOU DAT NOG TE ACHTERHALEN ZIJN?
WE GEVEN DEZE VRAAG GRAAG DOOR AAN ONZE LEZERS!

TELEURGESTELD

In de oorlogstijd maakten veel Zwollenaren er een gewoonte van om bij boeren in de omgeving voedsel te kopen. Ook bij 'De Raalterkamp' kwamen ze regelmatig voor een litertje afgeroomde melk en een paar pondjes rogge. Ze werden zagezegd 'vaste klant'. Vaak kregen ze een bordje roggepap toe.

Teleurgesteld is Willem wel als hij na de oorlog nog maar zelden iets hoort van die mensen uit Zwolle die regelmatig bij hem eten kwamen halen.

Toen hij eens met appels, die hij op de markt niet verkopen kon, bij deze mensen langs de deur ging, kreeg hij nul op het rekest: ze lieten hem op de stoep staan met zijn appels.

Kennelijk wilden ze niet geconfronteerd worden met de tijd dat ze min of meer afhankelijk waren van boer Willem ten Broeke.

VERHUIZING

In 1953 verhuist het gezin Ten Broeke naar boerderij 'De Hooze Bosch', vlakbij de spoorlijn in Laag Zuthem. Hermina en Willem krijgen zeven kinderen, vier dochters en drie zoons. Het bedrijf aan de Hoge Bosweg gaat over op de oudste zoon Wim. Willem en zijn vrouw gaan samen in zorgcentrum 'De Maat' wonen. Lang hebben ze niet samen kunnen genieten in 'De Maat'. Na bijna een jaar overlijdt Hermina op 21 januari 1991. Willem overlijdt bijna acht jaar later op 17 november 1998. Beiden hebben hun laatste rustplaats op de Algemene Begraafplaats van Heino. «

Van de kleine boerderij "De Raalterkamp" net buiten Lierderholthuis, die Willem ten Broeke in 1953 inruilde voor

boerderij 'De Hooze Bosch' in Laag Zuthem, is niets meer terug te vinden. Op deze plek staat nu de prachtige boerderij 'De Vrijthof' van de familie Liebrechts. De familie beheert een schapenfokkerij met Suffolk schapen, zeer geschikt voor de vleesproductie. "Het vlees heeft een geweldige smaak," aldus Walter Liebrechts.

Bronnen:

F.L. Tromp, Oorlogsherinneringen van Maatbewoners, 1995.
Krantenarchief Vereniging voor Heemkunde 'Omheining' .
Praten met dhr. Ten Broeke, uit: 'Maatpraat', Huisorgaan van het bejaardencentrum 'De Maat' nr. 60, augustus 1992.
Weekblad voor Salland,
artikel 'Verhalen uit de Hongerwinter', 3 mei 2017.
A. Heijmerikx, artikel 'Strafkamp Ommen, beter bekend als kamp Erica'

OORLOGSHERINNERINGEN VAN FOSKE BOSSCHER

DE BEVRIJDING WERD AFGEWACHT IN DE KELDER

IN 1930 KOMT FOSKE BOSSCHER ALS VIJFJARIGE KLEUTER MET HAAR OUDERS MEE NAAR HEINO. HAAR VADER, H.H. BOSSCHER, HEEFT EEN BAAN ALS ADMINISTRATEUR/BOEKHOUDER OP DE MELKFABRIEK AANVAARD. HIJ BEKLEEDT VERSCHILLENDE OPENBARE FUNCTIES. ZO MAAKT HIJ VAN 1933 TOT 1957 DEEL UIT VAN HET SCHOOLBESTUUR VAN DE CHRISTELIJKE SCHOOL.

FOSKE BOSSCHER IS NOG NET GEEN 20 JAAR ALS ZIJ DE BEVRIJDING VAN HEINO OP 12 APRIL 1945 MEE-MAAKT VANUIT DE KELDER VAN HAAR OUDERLIJK HUIS AAN DE ZWOLSEWEG.

ALS HET SCHOOLBESTUUR VAN DE CHRISTELIJKE SCHOOL BESLUIT TOT DE OPRICHTING VAN EEN KLEUTERKLASJE DAT OP 1 JULI 1947 START, WORDT FOSKE BENOEMD ALS KLEUTERLEIDSTER. TOT 1 APRIL 1948 RUNT ZIJ HET KLEUTERKLASJE IN DE PERSONEELS-KAMER VAN DE SCHOOL MET EEN BELONING VAN FL 1,- PER UUR. ZE TROUWT DAN EN VERTREKT UIT HEINO. HAAR JONGERE ZUS JANNIE VOLGT FOSKE OP.

NAAR AANLEIDING VAN DE VIERING VAN 75 JAAR VRIJHEID, ZETTE DE INMIDDELS 95-JARIGE HAAR HERINNERINGEN AAN DE BEVRIJDING VAN HEINO OP PAPIER EN VERTROUWDE DIE ONS TOE.

April 1945

Al dagen lang merkten we dat het Duitse afweergeschut, gericht op 'jagers', kleine Engelse vliegtuigen die terugkwamen van aanvallen boven Duitsland, steeds heftiger te keer ging.

Op 12 april ging het Duitse afweergeschut zo erg te keer, dat we tegen elf uur met acht personen in de kelder verdwenen. Soms trilde het huis op zijn grondvesten. Mijn vader bleef bovengronds de wacht houden. Door het raampje op de vliering, dat diende als uitkijkpost, had hij uitzicht op de naaste omgeving. Om ongeveer elf uur passeerde een lange, droeve stoet mannen. De meesten waren 'dorpsgenoten', kennelijk gijzelaars en kennelijk op weg naar Zwolle.

In de vorige dagen hadden we ook af en toe Duitse soldaten zien passeren, de meesten zonder geweer, maar wel met een stok. Bij de zuivelfabriek vorderden zij een voorraad pakjes boter die ze, alsof het ijsjes waren, zo uit het papier opaten!

Ansteekende Krankheit

Mijn vader had aanplakbiljetten bemachtigd en op de ramen van ons huis geplakt. 'Ansteekende Krankheit' stond erop te lezen als afschrikmiddel voor eventuele op de vlucht geslagen Duitsers. Dat heeft geholpen.

Toen we al een paar uur in de kelder zaten en het huis dreunde van het schieten, ging opeens de voordeurbel. Vanuit het kelderraam zagen we

twee paar soldatenschoenen voor de voordeur. We hielden ons muisstil. Na een paar pogingen gaven de soldaten het op. De voeten verdwenen. Nooit zijn we te weten gekomen of we te maken hadden met Duitsers op de vlucht of met binnentrekkende Canadezen.

Vanaf de vliering meldde mijn vader dat hij bijzondere kleine autootjes - de voor ons onbekende jeeps - zag naderen vanaf de Dalfserweg en dat de boerderij van Baarslag, zo'n 500 meter van ons huis, in lichterlaaie stond. De molenbrand bij Hooglugt was vanuit vaders uitkijkpost niet te zien.

Bevrijd

Zo omstreeks vier uur werden we naar buiten geroepen door voorbijgangers die meldden dat de 'Tommies' gekomen waren. 'Tommies', zo hadden wij onze bevrijders steeds genoemd, maar het bleken Canadezen te zijn. In ons beste Engels hebben we hen verwelkomd.

Toen we zeker wisten dat de bevrijders waren gekomen, gingen we naar het dorp om de Canadezen te begroeten. We hebben gekeken naar de beschadigingen aan de torens en lieten ons trakteren op snoep en sigaretten. Af en toe reden er tanks of auto's met gevangengenomen Duitsers voorbij die uitgejouwd werden en naar een verzamelpunt werden gebracht. Ook zijn we nog meegelopen met een groepje Canadezen dat, waarschijnlijk om ons te vermaken, een stel achtergebleven Duitsers voor zich uit dreef tot op het kerkhof waar de Duitsers werden opgesloten. In het dorp was er vreugde, maar ook zorg over de naar Zwolle afgevoerde gijzelaars. Maar die kwamen twee dagen later gelukkig ongedeerd terug.

Wij hadden die eerste nacht na onze bevrijding een hoge officier als logé in de voorkamer. Zijn meegebrachte veldbed werd keurig voor hem opgemaakt door twee oppassers.

Ondanks het hevige schieten gedurende de hele nacht voelden we ons veilig en gelukkig dat we nu echt vrij waren en dat er aan die vijf moeilijke oorlogsjaren een eind was gekomen. «

Linksboven: het huis van de familie Bosscher met duidelijk zichtbaar het uitkijkraampje.

Midden: Foske (l) samen met haar zus Jannie.

Rechts: Jan Balder (zwager van Foske) op de tank met het hondje van Haye.

Linksonder: Foske met haar moeder op de tank.

"Wule zekt det zo"

Een rubriek veur platproaters

In deze aflevering is een keuze gemaakt uit de woorden met de beginletter 't'.

Even vooraf...

Heinoos is mien moeders taal.

Het is de taal waarin mie moe met mie preut toen ik nog in de baarmoeder woon.

De taal waarin zie lief veur mie was as ik heur melk drunk, toen ik leern loop'n.

Heinoos was ok de taal van mie vae, die ik noast mie moe ontdek'n van de mèensen um mie hèn.

Doar was mar èene taal waarmee wie saam mee older wön en dat was Heinoos.

De wereld gunk veur mie lös toen ik heb leer'n schrie'm.

Woord'n diej sprekt vaste leg'n in een schrift.

Det is vaste leg in afspraak'n en regels, eigeluk in een kunstmoatig niej opgestelde gemiddelde taal.

Die taal is een zo goed meugeluke taal van alle moeders talen die de mensen in Nederland tut det moment é sprök'n hebt.

Wie nuumt det 't Nederlands.

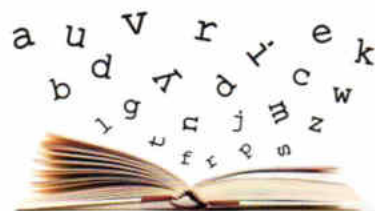
In die taal heb ik leer'n schriem'n en proat'n.

Mar veur mie is det niet mie moeders taal. Det is 't Heinoos.

De uitdrukking ABN, 'algemeen beschaafd Nederlands', veur het woord Nederlands is binoa een belediging van mie moeders taal, mien taal van de ziel, van lèemtigen, van mèensen.

Noe is det Nederlands veur de meesten wel de moeders taal e'wön.

Herman Kok

T

ta(a)ndzèerte

- tandpijn

taane

- tanden

tachtersteveuren

- achterstevoren

talter

- schommel

tamee

- zo meteen

tamper

- zurig

teews

- gebrek aan bepaalde voedingsstoffen

tegelieke

- tegelijk

test

- kom van metaal of aardewerk geplaatst in een stoof

toanaegel

- dun velletje bij de nagel

toeksen

- iets slordig in elkaar naaien

toemoalen

- hoeveelheid beperken

toèzebolle

lisdodde -

tössie

een stukje van -
een graszode

träffie

kleine kans -

trallaets

uitgelaten -

tufie

kapje van een brood; -
plukje haar op
het voorhoofd

tulle

speen -

tumiq

niet actief, -
niets doen

tuntelig

onstabiel -

tuugkiste

kledingkast -

tuugen

de moeite waard zijn -

tweederweggens

op twee plaatsen -

tweeduuster

schemer -

Al weer

2000

20 jaar geleden

1e en 2e
kwartaal

Samenstelling: Inge Roelofs

Paulien Willemsen samen met de kindjes van kdv. Brintje Beer.

21 januari

Een vrolijke boel was het gisteren in kinderdagverblijf Brintje Beer in Heino toen alle kinderen en leidsters daar gezamenlijk de lunch gebruikten. Voor het eerst in de bijna tienjarige geschiedenis van het dagverblijf zat iedereen die heel direct betrokken is bij Brintje Beer bij elkaar aan tafel.

Leidster Paulien Willemsen hing in december vorig jaar een kerstwens in de kerstboom van de C1000-supermarkt. Haar wens was om eens samen met alle kinderen, leidsters en stagiaires te ontbijten. "In een normale week komen de kinderen en leidsters op verschillende dagdelen," aldus Paulien. "Je bent dus nooit allemaal samen. Het leek me geweldig leuk om dat eens voor elkaar te krijgen." De wens werd door de C1000 gehonoreerd in die zin, dat het een lunch werd. De lunch werd een waar festijn.

3 februari

De enige man die ooit het genoegen smaakte om met een bus vol leden van de Katholieke Plattelands Organisatie (KPO) in Lierderholthuis op stap te gaan, was de plaatselijke pastoor. Als geestelijk adviseur werd hij steevast uitgenodigd voor de jaarlijkse uitstapjes van de vrouwen. Een keer was hij er in ieder geval niet bij. Dat was tijdens een bezoek aan een stokerij van bessenevener. Het gevolg valt te raden: de terugreis werd aanvaard met een bus vol lichtelijk aangeschoten en zingende dames.

Het is een van de herinneringen uit een rijk verleden van de KPO Lierderholthuis, die door Magda de Vries zijn verwerkt in de revue 'In de Hoofdrol', die ten tijde van het 40- en 50-jarig jubileum is opgevoerd. Gisteren stonden de dames opnieuw op de planken van zaal Oortwijn in Heino, waar ze ten overstaan van de leden van zeven Heinose vrouwenverenigingen nog een keer voor het voetlicht traden. Het was het programma waarmee al deze vrouwenverenigingen gezamenlijk de nieuwe eeuw begonnen.

Pastoor Roeloffzen.

11 februari

Een felle brand heeft donderdagochtend grote schade aangericht bij een veetransportbedrijf in Heino. Drie vrachtwagens gingen verloren en enkele andere wagens liepen aanzienlijke schade op. Niemand raakte gewond. De politie vermoedt dat de brand is aangestoken. Hoewel de aanslag nog niet is opgeëist, lijkt alles erop dat het gaat om een actie van De Rode Haan, een splintergroepering van het Animal Liberation Front.

Omwonenden in Heino alarmeerden donderdagochtend rond half vijf de brandweer, nadat ze wakker waren geschrokken van een explosie bij het transportbedrijf. Er brak onmiddellijk brand uit. Rond half zeven was de brand geblust.

17 april

Waarin een kleine school groot kan zijn. De 90 leerlingen tellende rooms-katholieke Sint Nicolaaschool in Lierderholthuis ontvangt in de week na Pasen in totaal 42 buitenlandse basisschoolleerlingen, plus begeleiding: 22 uit het Finse Lappeenranta en 20 – een hele klas – uit het Franse Bondy. Lappeenranta ligt in de Zuid-Oosthoek van Finland, vlakbij de Russische grens, ongeveer even ver van Helsinki als van Sint Petersburg (voorheen Leningrad). Volgens Wim van Haaren, de directeur van de Sint Nicolaasschool, is de school in Lappeenranta vrij groot en modern.

Bondy is een stadsdeel in het oosten van Parijs. Volgens Van Haaren is er veel ellende in de wijk, met name onder de vele allochtonen. De leerlingen uit Bondy, die naar Lierderholthuis komen, zijn wat

leeftijd betreft vergelijkbaar met de groepen vijf en zes. De Finse jongens en meisjes zijn even jong als de leerlingen van de groepen zeven en acht.

De komst van de Franse en Finse schooljeugd is een uitvloeisel van een project van het Europees Platform. De school uit Lierderholthuis doet daar al drie jaar aan mee.

16 juni

In Heino werd gisteren Het Wooldhuis officieel in gebruik genomen. Tijdens de opening werd herhaaldelijk teruggeblikt op de moeilijke aanloop. “Maar nu dat alles achter de rug is, staat er ook wat,” aldus burgemeester Ton van den Berg. Daar was iedereen het over eens.

“Een verzorgingshuis met een bredere functie dan alleen voor de bewoners: een huis met de blik naar buiten,” aldus de burgemeester. Hij doelde daarmee op het à la carte restaurant, maar ook op het zorgloket dat in Het Wooldhuis wordt gerealiseerd. De gemeente steekt jaarlijks tienduizend gulden in het loket, waar zorgbehoevenden met al hun vragen over zorg, hulpmiddelen en subsidies terecht kunnen.

De gemeente Heino schonk een beeld aan Het Wooldhuis, dat gistermiddag werd onthuld. Het gaat om een uil van kunstenaar Holsbergen. De uil staat voor wijsheid. Daarmee is het beeld een symbool voor wijsheid die met de jaren komt, de wijze beslissingen die tot dusver genomen zijn bij de totstandkoming van Het Wooldhuis en de beslissingen die nog genomen moeten worden.

21 juni

De telefoongids vermeldt ‘Gereformeerde school’. Op de gevel heeft tachtig jaar ‘School met den Bijbel’ gestaan. Maar sinds gisteren heet de basisschool in Laag Zuthem ‘De Linde’. De nieuwe naam werd gistermorgen onthuld door Europarlementariër A.J. Maat, oud-leerling van de school.

In de twintiger jaren van de vorige eeuw was tachtig procent van de protestants christelijke scholen getooid met de naam ‘School met den Bijbel’. Als officiële stichtingsnaam wordt deze naam nog wel gebruikt, maar als werknaam hebben heel veel scholen inmiddels een andere naam gekozen.

Uiteindelijk heeft ook de school in Laag Zuthem deze stap gezet. “Maar dat wil niet zeggen dat er iets verandert aan de identiteit van de school,” aldus directeur Sip van Dijk. “Het blijft hier dezelfde veilige en fijne leerplek met dezelfde uitgangspunten.”

De naam ‘De Linde’ heeft iets te maken met de oude lindeboom die ooit bij de school stond en die in de oorlogsjaren is gekapt. Maar ook met de jonge leilinden die bij de school zijn geplant. “Het is een unieke naam, die nog door geen enkele school in Nederland gebruikt wordt,” aldus Van Dijk. «

Omheining

Met deze naam tracht de Vereniging voor Heemkunde tot uitdrukking te brengen een vereniging te zijn, die Heino in al zijn facetten 'omheint'. Volgens sommigen is de naam afgeleid van dit begrip, symboliserend een heg of haag, die een bepaald terrein omheint. In ons geval van de Strenkhaar tot de Aalvanger en van de Dollenhoek tot de Ganzepan.

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van het bestuur van de Vereniging voor Heemkunde 'Omheining'.

ISSN 1384-8461

Druk: Sonodruk, Heino

75

Om Heino

HEINO
75 JAAR
BEVRIJD

IN DEZE UITGAVE O.A.

- HET VERHAAL ACHTER DE LEUG'NPOMPE
- DE VERMISSING VAN EEN HEINOËR
- WERELDWINKEL IN HEINO
- EEN ILLEGAAL CAFEETJE

Van de redactie

15 augustus 2020

Aan de vlaggenmasten van de 'St. 75 jaar Vrijheid Heino' op het Marktplaatsplein en op de hoek Canadastraat en Vlaminckhorstweg wapperde zaterdag 15 augustus jl. de nationale driekleur. Voorzitter van de stichting André Roelofs kreeg bij het hijsen van de vlaggen tot tweemaal toe de vraag voor welke gelegenheid hij dat eigenlijk deed...

Op 15 augustus 1945 maakt de capitulatie van Japan, precies 75 jaar geleden, een einde aan de Tweede Wereldoorlog. Twee dagen later roepen de Indonesische nationalisten de onafhankelijkheid uit. Voor Indische, Nederlandse, Molukse en Chinese burgers is de vrijheid ver te zoeken. Voor hen breken juist barre tijden aan. De strijd om de onafhankelijkheid van Indonesië laait in alle hevigheid op. In de interneringskampen worden burgers dan wel beschermd door Britse en Japanse soldaten, daarbuiten is het voor burgers met pro Nederlandse sympathieën levensgevaarlijk. Zij krijgen te maken met ontvoeringen, aanslagen en moorden door jonge, fanatieke Indonesische nationalisten. De Nederlandse regering stuurt troepen naar Indonesië om de orde en vrede te herstellen. Bijna 120.000 jonge jongens vervullen in het verre Indië hun dienstplicht. Ook uit Heino is een aantal jongens uitgezonden. In het volgende nummer van 'OmHeino' komen we daar in de rubriek 'Grasduinen in het archief' op terug.

In dit nummer

Rond 1860 werd, net buiten het dorp aan de Raalterstraat, een boerderijtje gebouwd aan de doorgaande weg naar Raalte. Het heeft er iets meer dan een eeuw gestaan, kende verschillende bewoners en deed onder meer dienst als café. Berrie van Essen dook voor ons in de geschiedenis van het karakteristieke gebouwtje. Als stenen konden spreken...

De zomervakantie wordt in Heino traditiegetrouw afgesloten met de Pompdagen. Om bekende redenen is het dorpsfeest dit jaar niet doorgegaan en hebben met name de kinderen het o.a. zonder de kermis moeten stellen. In de 'Canon in de klas Heino' wordt de legende van de Heinose pomp speciaal voor kinderen verteld; een Heino's verhaal dat alle inwoners (zouden) moeten kennen. Zo refereren we toch nog even aan de Pompdagen die hopelijk volgend jaar weer gevierd kunnen worden.

De coronacrisis houdt ons nog steeds in zijn greep. Hoe ging men vroeger om met bijvoorbeeld een uitbraak van tbc? Jennie Pruim zocht het voor ons uit. Zij beschrijft in de rubriek 'Korte histories' een tbc uitbraak in Heino in 1960.

Enkele vrijwilligers van Omheining hebben een omvangrijk werk op zich genomen: zij digitaliseren het archief van de voormalige gemeente Heino. Tijdens hun werkzaamheden ontdekten zij een zevental brieven over de vermissing van Gerard Hekman in 1946, over wie in maart 2019 een artikel in OmHeino verscheen. De brieven gaan met name over de drie medegevangenen en lotgenoten van Gerard Hekman die in 1944 met hem zijn gefusilleerd op de 'Groote Heide' bij Venlo.

Voordat de wereldwinkel in Heino een feit is, heeft een aantal pioniers, verenigd in de werkgroep 'Zuivere koffie', opgericht in 1986, het nodige voorwerk verricht en met medewerking van de gemeente een goed klimaat geschapen voor het vestigen van een wereldwinkel. Op 31 oktober 1990 is het zover en wordt de wereldwinkel bij Guus geopend. Jennie Pruim schetst, in samenwerking met Anneke Kanis, vrijwilligster van het eerste uur, de dertigjarige geschiedenis van de wereldwinkel Heino.

De rubriek 'Al weer 20 jaar geleden' sluit met gebeurtenissen in het derde kwartaal van het jaar 2000 dit nummer van OmHeino af.

De oplettende lezer zal het ontbreken van de rubriek 'Wule zekt det zo' opvallen. Wegens ruimtegebrek hebben we deze rubriek moeten doorschuiven naar de volgende editie.

Wij wensen u veel lees- en kijkplezier.

DE REDACTIE STAAT OPEN VOOR
OP- OF AANMERKINGEN EN SUGGESTIES.

MAIL NAAR:
REDACTIE@OMHEINO.NL

Inhoud

De Maelderieje

04. Een illegaal cafeetje in Heino

~ *Berrie van Essen*

08. De basisschool en Omheining ~ De Leug'npompe

~ *Toon Hoefsloot*

10. Korte histories ~ Vliegende tering

~ *Jennie Pruim-Reinders*

11. Brieven over de vermissing van Gerard Hekman

~ *Toon Hoefsloot*

18. Dertig jaar wereldwinkel in Heino

~ *Jennie Pruim-Reinders en Anneke Kanis*

21. Al weer 20 jaar geleden

~ *Inge Roelofs*

Contributies

15 euro per jaar / 23 euro per jaar buiten Heino (i.v.m. portokosten)

Ledenadministratie

Inge Roelofs-Hoppen, Plataan 28, 8141 SN Heino, 0572-393254

Voorzitter, a.i.

Ton van de Griendt, Acacia 23, 8141 TL, 0572-932980

Secretaris

Car Horstman, Van der Capellenweg 10, 8141 EG Heino, 0572-392109

Penningmeester

Harry Ogink, Twentseweg 12, 8141 MA Heino, 0572-391618

Bestuursleden

Gerard Antonissen, van Langenstraat 16, 8141 VS Heino, 0572-392501

Balt van Bavel, Kloostermanshof 38, 8141 AN Heino, 0572-366150

Berend Jan Horstman, De Horst 10, 8141 BA Heino, 0572-392622

Tiny Kok-Klappe, Woolthuisweg 10, 8141 RX Heino, 0572-393584

Herman Neimeijer, Plataan 19, 8141 SM Heino, 0572-393268

André Roelofs, Plataan 28, 8141 SN Heino, 0572-393254

Eindredactie

Toon Hoefsloot, Tiny Kok en Berrie van Essen

redactie@omheino.nl

Correctoren

N. Elsinga, T. Hoefsloot, T. Kok, J. Melenhorst,

G. Peeters, J. Peters, B. van Essen

J.K. Pruim-Reinders en W. Steenberg

Vormgeving

Mirjam van der Weide-Wink

Voor de contactpersonen van de verschillende werkgroepen verwijzen wij u naar onze website.

Vereniging voor Heemkunde 'Omheining'

Canadastraat 6, 8141 AC Heino

0572-394562 info@omheino.nl

www.historischeverenigingheino.nl

Rabobank: NL06RABO 0327112271

Een illegaal cafeetje in Heino

- Al spoedig wordt er niet alleen koffie geschonken maar ook illegaal licht alcoholische dranken. •

Rond 1860 wordt een boerderijtje gebouwd op een perceel aan de Raalterstraat. De grond is sinds 1832 in het bezit van Engbert Schipper die op boerderij Den Tempel woont (nu Wilgenroosje).

Op 3 juli 1860 wordt de grond aangekocht door Jacob Katerstede (ook genaamd Bisschop), gehuwd met Antonia Ganzekuile.

Op 18 januari 1894 verkopen zij de grond aan Gerrit Roessink. In de akte hiernaast (gedeelte) wordt vermeld dat alle roerende en onroerende goederen zullen worden overgedragen aan dhr. G. Roessink met uitzondering van het boerderijtje van Gerrit Jan Jacobs dat in zijn bezit blijft.

Vanaf 1860 hebben de volgende families, voor een kortere of langere periode, in de boerderij gewoond:

J. Jacobs (gemeentearbeider) gehuwd met N. Dikens, A.H. Rietman (dagloner) gehuwd met A. Hartkamp, J. Grootenhuis, H.J. Wessels (klompenmaker) gehuwd met H. Hoogers, G. Neppelenbroek (timmerman) gehuwd met J.J. Huisman, L.W. Boerrichter (zuivelarbeider) gehuwd met H.G. Bosch, W.M. van der Vegt (timmerman) gehuwd met H.A. Veltien, H.J. Rozenkamp (losarbeider) gehuwd met M.A. Spies, J. van der Veen-Potjes samen met J. van der Veen (zoon) (1937-1957).

Doordat het boerderijtje aan de doorgaande weg naar Raalte staat, is het een tijdje een huisje voor een koffiestop. Het krijgt de naam 'Nooit Gedacht'.

Al spoedig wordt er niet alleen koffie geschonken maar ook illegaal licht alcoholische dranken. Vooral voor polderaars, die rond 1880 bezig zijn met de aanleg van de spoorlijn Zwolle - Almelo is het een geliefde plek om, na gedane arbeid, even ontspanning te vinden onder het genot van een drankje.

Aangezien het boerderijtje geleidelijk een donkere uitstraling krijgt door afbladdering van de verf, wordt het al spoedig 'Kokkepot' of 'Het oude koffie kănnegien' genoemd.

Rond 1930 wordt ernaast een burgerwoning gebouwd. Momenteel woont daar mevrouw Oosterlaken (Raalterstraat 44). »

Wij verklaarden bij deze te hebben over-
koocht en in vollem eigendom over te dragen
aan Gerrit Roessink landbouwer woon-
de te Heino, die mede alhier verschenen
verklaarde in koop te hebben aangekocht
al de aan verkoopters behorende onroer-
ende en roerende goederen onder conge de
minste uitzondering, bestaande voornamelijk
de onroerende betreft uit een huis en oprit
welken bouwland, kadastraal bekend in
de gemeente Heino als v. d. l. nummers
971, 1026, 10-7, 1020 en 1029 te g. een n. l. g.
grootte van een hectare vijftien vierde en
negentig centiare en g. d. het rest. d. d. d.
aan den strackweg op dat perceel staand
huis, niet onder den verkoop begrepen en
behoorende dat huis aan Gerrit Jan Jacobs te
Heino

De Notarissen
Hendrikus Jacobs te Heino
Mr. T. J. J. J.

Onderstaand twee foto's van bewoners van het boerderijtje en hun familieleden.

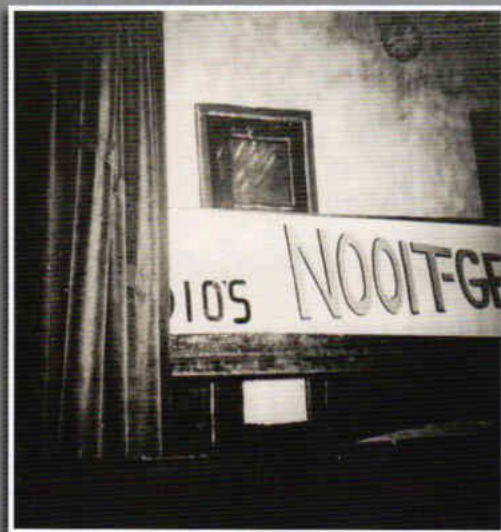
Van links naar rechts:
Johan van der Veen,
Henk van der Veen,
Jannie van der Veen,
mevrouw van der Veen-Potjes,
Jelle van der Veen,
Riek van der Veen.

Te zien is dat aan het huisje
inmiddels een bordje is
aangebracht met de tekst
'Onbewoonbaar verklaarde
woning'.

Van links naar rechts: Jan Roessink,
Klaziëna Roessink-Schaarsberg (Anna)
en Gerrie Dijkhuis.

In 1958 wordt het boerderijtje betrokken door 'De Graaf Folke Bernadettegroep' van de padvinderij te Heino. De groep verlaat het koetshuis van het Rozendaal om intrek te nemen in het boerderijtje. Nadat het weer wit geschilderd is en er binnen een renovatie heeft plaatsgevonden, wordt het omgedoopt tot troephuis.

Zaterdag 17.8.67
Opening van het nieuwe troephuis (Nooit Gedacht)
met veel succes is ons nieuwe troephuis geopend.
en met veel beloning. Het openingswoord
werd gehouden door de v.d. Graaf, een lange rede
had plaats. Toen had vandaag nog een woordje
te zeggen, en meteen de insignes uitgedeeld,
aan de beide troepvaarders die het huisje hebben
opgeknapt. Vandaag Dijkhuis 1 overhandigde een
geschenk aan mev. en me. Roessink, die altijd zo
goed voor ons waren, en altijd voor ons klaar
stonden. De avond verliep vlot en werd nog een
kop chocolade uitgereikt, en vandaag Dijkhuis 1 overhandigde
een geschenk aan mev. en me. v. Ittersum die
altijd gastvrij waren, om ons op 't Rozendaal troep
middelen te houden. Om 8.45 was de sluiting met
stogbreken. Toen zijn allen met een goed humeur
naar huis gegaan.

Na het vertrek van de padvindders in 1960 komt het boerderijtje leeg te staan en blijkt er plots belangstelling te zijn vanuit het Openluchtmuseum in Arnhem. Men wil het huisje in zijn geheel verplaatsen naar Arnhem. Nadat men een en ander bekeken heeft, blijkt dit niet mogelijk, omdat het in te slechte staat is. Er wordt besloten om dan maar foto's te maken.

Onderstaand een aantal foto's dat toen genomen is. We krijgen zo een goede indruk hoe het boerderijtje er, in die periode, van binnen en van buiten heeft uitgezien.

Op 25 mei 1963 wordt in onderstaand krantenartikel melding gemaakt van het afbreken van het boerderijtje. «

Oud café „Nooit Gedacht” in Heino gaat verdwijnen

*Bloeiend bestaan in de tijd toen
het spoor werd aangelegd*

25 mei 1963

HEINO. — Honderden auto's komen er dagelijks langs. In een flits ziet men van van achter het stuur de groene houten planken die de ruiten en de lage deur voorgoed hebben vervangen, de gele lijsten langs dat groen en de twee zachtrode strepen onderlangs de blinde vensters, de witte, met vochtstrepen bevelde muur. Misschien ziet men zelfs het kleine naam bordje „nooit-gedacht”. Het kleine huisje aan de Raallerweg in Heino moet eens, een eeuw geleden al wel, de trotse vervulling zijn geweest van een wens dat het eens zo, ver zou komen. Nu werpt de naam een schaduw vooruit: nog deze zomer zal „nooit-gedacht”, een sta-in-de-weg geworden, worden afgebroken en als verweerde getuige van het verleden

plaats hebben gemaakt voor het verkeer dat er nu nog langs rijdt.

Honderd meter van de weg, in een oude, sfeervolle boerenwoning die eveneens tot verdwijnen gedoemd is, vertelt de bejaarde J. Roessink hoe het huisje „nooit gedacht” vroeger als café heeft gefunctioneerd. „Het was een stil kroegje, stil omdat er eigenlijk niet geschonken mocht worden. Later kon men er koffie en bier krijgen; dat mocht toen wel. Heel vroeger heeft er een Jacobs op gewoond, het laatst een J. van der Veen, tot 1957. Sindsdien staat het leeg, onbewoonbaar verklaard zoals mijn boerderijtje hier”.

De heer Roessink herinnert zich de bloeitijd van het cafeetje nog. „In de tijd dat het spoor werd aangelegd, met al die polderjongens hier, was er een flinke aanloop. Wist u dat zich in dithuisje nog een kleine tapkast van vroeger bevindt? Ze zijn er zelfs al voor geweest van het Openluchtmuseum in Arnhem. Tenslotte is het bij een serie foto's gebleven. Het was niet meer over te brengen, zeiden ze”.

Vorig jaar werd vlak achter „nooit-gedacht” een nieuw huis gebouwd. Daar woont nu de dochter van de heer Roessink, die met G. Dijkhuis is getrouwd. Uit het venster van hun voorkamer kijkt men nog op de achterzijde van het oude café, dat bij het ophogen van de grond voor de nieuwbouw al half is ingegraven.

Hoe schoon het oude pandje, in al zijn eenvoud van kleuren en vlekken ook is, het heeft de heer Roessink, die er eigenaar van was, niet veel opgeleverd. „Voor 100 rijksdaalder is het naar het rijk gegaan”, vertelt hij nog.

Tekst: Berrie van Essen

- Van water uit de pomp naar water uit de kraan •

Tekst: Toon Hoefsloot

De basisschool en Omheining

**Een geschiedenisverhaal
over de dorpspomp
van Heino
voor kinderen van
de bovenbouw**

Onze vereniging kan en wil graag iets betekenen voor alle basisscholen in de oude gemeente Heino en daarbuiten: meedenken, hulp bieden bij projecten als het gaat om heemkundige aspecten, uitlenen van historische gebruiksvoorwerpen of gereedschappen bij een tentoonstelling of themawEEK op school, of de heemkundige kant belichten bij geschiedenisonderwerpen.

Kortom, er zijn diverse mogelijkheden waarbij 'Omheining' ondersteuning kan bieden. Een aantal vensters (verhalen) van de Canon van Heino is bewerkt voor kinderen van de bovenbouw van de basisschool.

(zie: Canon van Heino in de klas www.entoen.nu.nl/regiocanons.nl)

De zomervakantie is weer voorbij. Voor jullie, Heino'se kinderen, is die tijd bijna niet voor te stellen zonder de afsluiting met de Pompdagen. Helaas zijn er dit jaar geen Pompdagen: geen kermis, geen activiteiten in de Hof van Rakhorst, geen Daggie Old Heino, geen feest dus.

Hoe komen we toch aan die naam Pompdagen? Nou, dat zit zo.

In 1986 werd het 750-jarig bestaan van Heino gevierd. Het was een geweldig feest. Veel mensen waren enthousiast en wilden ieder jaar een dorpsfeest in augustus. En het lukte om in 1987 het eerste dorpsfeest te organiseren: de Pompdagen. Jullie weten vast wel dat het dorpsfeest genoemd is naar de dorpspomp bij de Nicolaaskerk.

De pomp is het bekendste symbool van Heino. Over de dorpspomp bestaat een heel oud verhaal, een legende. Lees het maar eens. Dan weet je in ieder geval volgend jaar, als de Pompdagen hopelijk weer gevierd kunnen worden, waar die naam vandaan komt.

De Leug'npompe

LOOP NAAR DE POMP

Middenin het dorp staat op het plein van de Nicolaaskerk de oude dorpspomp van Heino. Tot 1931 pompten de inwoners elke dag drinkwater op met deze pomp. De aanleg van de waterleiding maakte een eind aan de dagelijkse gang naar de pomp. Door de Heinoërs wordt hij 'De Leug'npompe' genoemd. Dat heeft te maken met een heel oud volksverhaal. Misschien ken je het wel.

EEN OUD VOLKSVERHAAL

Eeuwen geleden reed een voerman met paard en wagen over de zandweg ter Heijne, zoals Heino toen werd genoemd, binnen. Het was slecht weer en hij wilde in het dorp overnachten. Hij liep naar de dorpspomp om water te tappen voor zijn vermoeide paard, maar hoe hij ook zijn best deed, er kwam geen druppel water uit de pomp. De gasten van de herberg waren verbaasd. In al die jaren had de pomp altijd water gegeven. Eén van de gasten besloot het zelf te proberen. Hij greep de zwengel en er kwam zoals altijd een flinke waterstraal uit.

Toen de voerman de volgende dag Heino verlaten had, bleek dat de wagen van de voerman vol had gezeten met gestolen spullen. Sindsdien gaat het verhaal dat alleen mensen die zich goed gedragen water uit de pomp kunnen halen.

DRINKWATER

Eeuwenlang haalden Heinoërs hun drinkwater uit waterputten en pompen bij hun eigen huis of boerderij. Ook werd wel regenwater opgevangen in een speciale bak op het erf. De bewoners in het dorp haalden water uit de dorpspomp bij de kerk.

VERONTREINIGD WATER

De mensen haalden het water soms ook gewoon uit de sloot. Dat slootwater was vaak verontreinigd door mest, afval en zelfs slachtesten. Maar ook het water uit de pompen van het dorp was niet altijd te vertrouwen, omdat veel inwoners gewend waren de wc-emmer leeg te gooien in de goot voor hun huis.

GEZONDHEID

De meeste mensen wisten toen niet dat die dingen slecht waren voor de gezondheid. Net als overal in het land werd ook ons dorp getroffen door besmettelijke ziekten zoals tyfus, cholera, pest en dysenterie. De mensen werden dan ook veel minder oud dan nu.

VERBETERINGEN

Pas in de tweede helft van de 19de eeuw kwamen artsen er achter dat de mensen ziek werden van vies water. Toch duurde het nog heel lang voor er verbeteringen kwamen. Zwolle kreeg in 1898 waterleiding. Kleine plaatsen, zoals Heino, moesten veel langer wachten op schoon drinkwater. Pas in 1931 werd in ons dorp waterleiding aangelegd.

SYMBOOL VAN HET DORP

De komst van de waterleiding betekende het einde van de dorpspomp als leverancier van drinkwater. Hij geeft geen druppel water meer, maar is wel het bekendste symbool van het dorp geworden. Denk maar eens aan de Pompdagen, aan de Pompedoers of de Pomp Cup. «

Dit is de oudste foto van de pomp (28 mei 1926). Het elektriciteitshuisje en de pomp naast de Ned. Herv. Kerk.

De pomp werd onderhouden door de gemeenschap, omdat Heino pas in 1935 waterleiding kreeg.

Korte histories

Vliegende tering 1960 TBC-uitbraak in Heino

Een oud zogeheten tbc huisje.

Op 25 maart 1960 maakt de gemeente Heino via een schrijven het volgende bekend:

“Zoals U wellicht al wel zult hebben vernomen, is het door het consultatiebureau voor tbc-bestrijding te Zwolle en door de schoolarts wenselijk geacht, zulks i.v.m. de constatering van diverse gevallen van actieve tbc, op korte termijn een hernieuwd onderzoek op tbc te doen plaatsvinden van een gedeelte der Heinose bevolking. Gedacht is hierbij aan 14 t/m 25-jarigen, benevens een gering aantal 26-jarigen. Het onderzoek is inmiddels vastgesteld op 1 april a.s. in de openbare lagere school alhier. Gezien de zeer korte termijn van voorbereiding, zal het U duidelijk zijn, dat het werken met huisbezoekers, zoals dit in 1959 is gebeurd, thans onmogelijk is.

Wij zullen het daarom op prijs stellen, indien U er Uw medewerking aan wilt verlenen, om op de voor U meest geëigende wijze toch de grootst mogelijke ruchtbaarheid aan het onderzoek te geven.

Dit schrijven is gezonden aan de plaatselijke arts, de kruisverenigingen, de wijkverpleegsters, de kerkbesturen en kerkeraden en alle sport- en culturele verenigingen.”

De brief is ondertekend door burgemeester Verheijden en gemeentesecretaris Groeneweg.

Op 6 mei 1960 verschijnt in het Overijssels Dagblad een artikel met als titel ‘Tbc haard in Heino ontdekt en bedwongen’. Daarin wordt gemeld dat de gemeente Heino een moeilijke tijd doormaakt, want enkele weken geleden ontdekte de provinciale inspectie voor de volksgezondheid van Overijssel een tbc-haard. Daarbij wordt ontdekt dat ongeveer twintig schoolkinderen en vier tot zes volwassenen door deze ziekte zijn besmet. Onmiddellijk wordt geprobeerd om de bron van het kwaad op te sporen. Die bron lijkt een vrouw te zijn, die met zeer veel mensen, met name kinderen, in aanraking is gekomen. Na haar tbc-kuur heeft ze zich niet onderworpen aan het driemaandelijks onderzoek. Door haar toedoen is een aantal kinderen en volwassenen besmet met tbc. Zij wordt opnieuw in een sanatorium opgenomen. Het dagblad is niet mals met zijn commentaar: “Onverantwoordelijk is het gedrag van deze vrouw, die na een tbc-kuur zich niet heeft onderworpen aan het driemaandelijks onderzoek.”

Vervolgens wordt in september 1960 opnieuw een algeheel bevolkingsonderzoek op tuberculose gehouden onder de inwoners van Heino boven de 14 jaar. Eenentachtig personen weigeren deel te nemen, terwijl er 74 niet komen opdagen, ondanks het feit dat zij zich wel hebben opgegeven.

Het Overijssels Dagblad benadrukt in de krant van 13 september 1960 terecht dat het onderzoek daardoor veel aan waarde heeft ingeboet. «

Bron:

Knipselarchief ‘Omheining’
Archief Gemeente Heino

Enkele vrijwilligers van Omheining hebben een omvangrijke klus op zich genomen: het scannen en digitaliseren van het gemeentearchief van de voormalige gemeente Heino, dat zich bevindt in het gemeentehuis te Raalte. Zij stuitten tijdens hun werkzaamheden o.a. op een zevental brieven die betrekking hebben op de vermissing van onze plaatsgenoot Gerard Hekman in 1944; alle brieven zijn gedateerd in de maand februari 1946.

Over oorlogsslachtoffer Gerard Hekman verscheen eerder in OmHeino (nummer 1 maart 2019) het artikel 'Gerard Hekman, spion voor de geallieerden'.

Brieven over de vermissing van Gerard Hekman en zijn medegevangenen

VENLOSE RECHERCHE ZORGT NA BIJNA TWEE JAAR VOOR OPHELDERING

Op het politiebureau van Venlo, dat tijdens de Tweede Wereldoorlog door de S.D. (Sicherheitsdienst – red.) en de Gestapo is gevorderd, worden op de avond van 15 november 1944 vier arrestanten uit hun cel gehaald. Zij keren nooit weer. Op de Groote Heide, een natuurgebied aan de Toeperweg te Venlo, worden ze in het geheim gefusilleerd.

Op 6 juli 1946 worden op aanwijzing van Richard Nitsch, Hauptscharführer bij de Sicherheitsdienst te Maastricht, twee graven opengelegd en de stoffelijke overschotten geïdentificeerd. Het zijn Maarten Reuchlin, Willem Jan Jonker, Johannes Roosjen en Heinoër Gerard Hekman.

(Gemeentepolitie Venlo, proces-verbaal nr. 102/698 van 9 juli 1946, relaterende opgraven, bergen en identificatie van de lijken van J. Roosjen, G.W.J. Hekman, W.J. Jonker en M. Reuchlin; proces verbaal nr. 698 A van dezelfde dag, relaterende de identificatie van het lijk van Maarten Reuchlin.) »

Mevr. Reuchlin-Elink-Schuurman, Moergestelseweg 31, Berkel-Enschot, vraagt wie haar enige inlicht. kan geven omtrent haar zoon Jhr. MAARTEN REUCHLIN, geb. 3 Febr. 1911, die waarschijnlijk in Oct. of Nov. '44 vanuit Venlo naar Duitsland gedeporteerd is. Signalement: mist linkerarm.

Februari 1946: de brieven

Begin februari 1946 ontvangt locoburgemeester Hofmeijer van de gemeente Heino een brief van de politie te Venlo. De Venlose recherche, onder leiding van hoofdinspecteur Wierks en inspecteur Pollaert, is bezig met een onderzoek naar een aantal vermiste personen dat tot 15 november 1944 gevangen heeft gezeten in cellen van het politiebureau van Venlo. Er wordt navraag gedaan of Gerard Hekman wellicht al in Heino is teruggekeerd.

POLITIE - VENLO

TELEF. 2062 en 2042

Aan den Heer

Burgemeester

van
Heino, 1946.

Uw nummer (letter):

Uw brief van:

Ons nummer: 2885

Datum: 22-2-46

ONDERWERP:

Vermiste personen

In verband met een onderzoek naar de laatste van 1944 vanuit Venlo vermiste personen verzoek ik U Edelachtbare beleefd mij te willen berichten of:
Hekman, Gerhardus W.J., geb. te Heino 2 Sept. 1925, ongehuwd, Nederl. won. te Heino, N°C386, in zijn vroegere woonplaats is teruggekeerd of aldaar bekend is wat er van hem geworden is. Tot 15 November 1944 heeft hij ingesloten gezeten ten politiebureele te Venlo, het welk toen onder beheer stond van de S.D. en de Grüne Polizei. Hij werd verdacht van sabotage, was aangehouden te Liessel (N.B.) en is op laatstgenoemde datum met zijn mede arrestanten Jhr. Maarten Reuchlin en Jonker weggevoerd met onbekende bestemming.

Bijlage(n):

Men wordt verzocht bij beantwoording datum en nummer van Uwre brief te vermelden.

De vermiste Heinoër Gerard Hekman.

Aan den Heer

Burgemeester van Heino

In verband met een onderzoek naar in het laatst van 1944 vanuit Venlo vermiste personen verzoek ik U Edelachtbare beleefd mij te willen berichten of:

Hekman, Gerhardus W.J., geb. te Heino, 2 Sept. 1925, ongehuwd, Nederl. won. te Heino, N°C386, in zijn vroegere woonplaats is teruggekeerd of aldaar bekend is wat er van hem geworden is.

Tot 15 november 1944 heeft hij ingesloten gezeten ten politiebureele te Venlo, het welk toen onder beheer stond van de S.D. en de Grüne Polizei. Hij werd verdacht van sabotage, was aangehouden te Liessel (N.B.) en is op laatstgenoemde datum met zijn mede arrestanten Jhr. Maarten Reuchlin en Jonker weggevoerd met onbekende bestemming.

De inspecteur van Politie
H. Pollaert

Politie Venlo Ons nummer. 2885 Datum 08-02-1946

De gemeente Heino onderneemt actie. In een brief, gedateerd 14 februari 1946, verzoekt locoburgemeester Hofmeijer de heer Ant. Hekman, C386 Heino, naar de secretarie van het gemeentehuis te komen voor overleg omtrent de verblijfplaats van zijn zoon Gerard.

Uit het overleg blijkt dat de vader van Gerard meerdere malen via het Rode Kruis om inlichtingen heeft gevraagd, maar dat hij nooit nader bericht heeft ontvangen over het lot van Gerard.

Dat is reden voor locoburgemeester Hofmeijer om de politie van Venlo te berichten dat zowel bij het gemeentebestuur van Heino als bij de familie niets bekend is over het lot van Gerard.

Brief gemeentebestuur van Heino

Datum 18-02-1946 No. 476

Onderwerp: Inlichtingen omtrent G.W.J. Hekman.
Aan den Heer Inspecteur van Politie te Venlo

Naar aanleiding van uw schrijven, no. 2885, dd. 8 februari 1946, betreffende neven vermeld onderwerp deel ik U beleefd mede, dat alhier omtrent G.W.K. Hekman niets bekend is. Zijn vader had reeds meerdere malen inlichtingen gevraagd via het Rode Kruis, doch mocht daaromtrent nimmer nader bericht ontvangen. Deze zou dan ook gaarne zien, dat naspeuringen werden gedaan omtrent het lot van zijn zoon.

De burgemeester van Heino,

Dan komt er op het gemeentehuis te Heino een brief binnen van Jhr. H. Reuchlin uit Rotterdam, een broer van jhr. Maarten Reuchlin, die samen met Gerard Hekman heeft vastgezeten op het politiebureau van Venlo (datum brief 18 februari 1946). In de brief vraagt ook hij om informatie over het lot van Gerard Hekman om zodoende meer over zijn broer te weten te komen. Over diens lot en dat van zijn broer tast hij volledig in het duister, zoals blijkt uit de volgende passage in zijn brief:

"Genoemde Hekman moet in het najaar van 1944 verblijf hebben gehouden te Liessel in de Peel en aldaar door de Duitschers verdacht van spionage zijn gearresteerd.

In November 1944 moet hij zich in een cel van het politiebureau te Venlo hebben bevonden, waaruit hij op 15 November 1944 tezamen met den adjunct-commies van de Spoorwegen W.J. Jonker en mijn broeder, Jhr. Maarten Reuchlin, zou zijn vrijgelaten. Noch van den Heer Jonker, noch van mijn broeder is sindsdien enig spoor teruggevonden, weshalve mijn schoonzuster, Mevrouw W.J.S. Reuchlin-van Luttervelt [...] en ik, het bijzonder op prijs zouden stellen te vernemen wat omtrent het verdere lot van Hekman bekend is geworden."

In zijn antwoord op 20 februari 1946 schrijft locoburgemeester Hofmeijer dat het hem spijt dat hij Reuchlin geen positieve berichten kan melden, maar hij steekt hem wel een hart onder de riem: »

"Hoogwelgeb. Heer,

In verband met Uw schrijven d.d. 18 Februari 1946, deel ik U beleefd mede, dat alhier niets naders bekend is omtrent het lot van G. Hekman. Ook de ouders van betrokkene, die in deze gemeente wonen, weten niets omtrent hun zoon. Volgens de Politie te Venlo zou de laatst bekende verblijfplaats aldaar zijn geweest, waar Hekman, Uw broer en Mr. Jonker door de S.D. in bewaring waren gesteld. Voor zoover mij bekend, doet de Politie te Venlo nog intensieve naspeuringen omtrent het lot van laatstgenoemde Heeren.

Het spijt mij, dat ik geen betere berichten kan doen geworden, doch 'k vertrouw, dat zich alles uiteindelijk nog ten goede mag keeren."

De burgemeester van Lochem, R. van Luttervelt, schoonvader van Jhr. Maarten Reuchlin, houdt zich ook bezig met de vermissing van zijn schoonzoon. Hij stuurt een brief naar de gemeente Heino (datum 19 februari 1946). Zijn dochter, mevrouw W.J.S. Reuchlin-van Luttervelt, heeft achterhaald dat Gerard Hekman medegevangene moet zijn geweest van haar man Maarten Reuchlin.

Zij is achter het onderduikadres van Gerard Hekman gekomen in Liessel. Burgemeester Van Luttervelt ondersteunt zijn dochter in het onderzoek naar haar echtgenoot. In de brief stelt hij een zestal vragen.

Maarten Reuchlin.

Een weergave van de bedoelde alinea uit zijn brief:

"Nu is mijn dochter er achter gekomen, dat deze persoon uit Liessel, feitelijk iemand uit Uw gemeente moet zijn en wel Gerardus Hekman, geboren 2 September 1925, wonende Heino C 386. Hij was ondergedoken te Liessel en wel bij Pieter Hendrik Madon, Liessel Lll8. Zijn stamkaart is momenteel nog in het bezit van genoemde Madon (of Madou?). U zoudt mij een zeer groot genoegen doen, indien U mij zoudt willen helpen met de volgende vragen te beantwoorden:

1. Kan de naam van Gerardus Hekman en geboortedatum juist zijn, even als zijn adres, of is de stamkaart vervalscht?
2. Is Hekman terug, of is er eventueel iets over zijn verblijf bekend?
3. Wanneer is hij uit Heino weggegaan en waarom?
4. Was te Heino zijn verblijfplaats te Liessel bekend?
5. Was bekend dat Hekman zich bezig hield met spionagediensten?
6. Indien beweerd wordt dat Hekman overleden is, op welke gegevens berust dan dit bericht?"

Burgemeester Van Luttervelt begint zijn brief met een alinea waarin hij in de allerlaatste zin een goede afloop in twijfelt trekt:

"Mijn schoonzoon Jhr. Maarten Reuchlin, ingenieur bij de Philips fabrieken te Eindhoven, is sinds 1944, 2 dagen na de bevrijding van Eindhoven, zoek. Hij is met iemand van de spoorwegen op een tandem langs de rails gefietst om een trein met vitale onderdelen van de fabriek, die de Duitsers hadden meegenomen, op te sporen.

Hierbij zijn zij te Horst-Sevenum op een Duitse patrouille gereden, die hen heeft ingepikt en naar Venlo gezonden. Aldaar is Reuchlin na eenige weken ontsnapt, na een hevig bombardement op Venlo. Helaas is hij later weer gepakt en toen met zijn lotgenoot, Jonker en iemand uit Liessel, die als spion bekend stond, in een cel ondergebracht.

13 November 1944 zijn zij verhoord en, naar het heet, 15 november ontslagen, wat niet aan te nemen is."

Maar er gloort in de slotlinea toch een sprankje hoop als Van Luttervelt schrijft:

"Er loopen geruchten, dat Reuchlin in Russische handen is en wel te Mittau, wat medegedeeld is door iemand die uit Rusland is teruggekomen. Alle berichten die binnenkomen, worden door ons zo goed mogelijk onderzocht; het is daarom van bijzonder groot belang, dat wij ook weten, of de vragen die ik aan U heb gericht juist zijn."

Burgemeester Van Luttervelt eindigt zijn brief met een dringende oproep aan locoburgemeester Hofmeijer:

"U zoudt ons dus zeer verplichten, indien mogelijk, zoo spoedig mogelijk hierop te antwoorden. Bij voorbaat betuig ik U mijn beleefden dank.

Met collegiale groeten,

Hoogachtend, Uw ambtsgenoot van Lochem."

Twee dagen later volgt het uitgebreide antwoord van locoburgemeester Hofmeijer aan burgemeester Van Luttervelt te Lochem. In de eerste alinea van deze brief maakt Hofmeijer de opmerking dat dit al de derde is over de vermissing van Hekman in een week. Het klinkt alsof hij al genoeg moeite heeft gedaan, maar hij legt dat naar burgemeester Van Luttervelt juist positief uit: »

"Naar aanleiding van Uw schrijven d.d. 19 Februari 1946, deel ik U beleefd het volgende mede. Dit is reeds de derde brief welke ik deze week moet schrijven aangaande G.W.F. Hekman. Ik wil hier geenszins mee laten uitkomen, dat dit teveel moeite is, doch het mag voor U eenigszins een verblijdend teeken zijn, dat aan deze aangelegenheid de noodige aandacht wordt geschonken. Zoo werden mij in de loop der week inlichtingen gevraagd door de politie van Venlo alsmede door Jhr. Reuchlin van Rotterdam."

Vervolgens gaat Hofmeijer in op de zes vragen waarover Van Luttervelt in zijn brief om een antwoord vroeg:

"Voor wat Uwe vragen aangaat kan ik U het volgende mededeelen:

- 1° De juiste naam luidt: Gerhardus Wilhelmus Johannes Hekman, geboren 2 Sept. 1925 te Heino en voor zoover bekend wonende te Deurne NB.
- 2° Over zijn tegenwoordige verblijfplaats is hier niets bekend.
- 3° Hij ging destijds als arbeidsdienstplichtige Heino verlaten en bleef na desertie of ontslag, dat is mij niet bekend, in N.B.
- 4° Zijn verblijf in Noord Brabant was bekend.
- 5° Dat hij zich bezig hield met spionage was niet bekend.
- 6° Dat Hekman overleden zou zijn is evenmin geconstateerd kunnen worden.

Ik meende aldus Uwe vragen te kunnen beantwoorden en mocht ik naders omtrent het verblijf van Hekman te weten komen dan zal ik dat U onmiddellijk berichten. Indien u nadere inlichtingen over Hekman bereiken, wilt U dan zoo goed zijn mij deze eveneens te melden, dan kan ik de Ouders van Hekman, die hier wonen, inlichten. Laten we hopen dat deze aangelegenheid zich ten goede oplost."

De medegevangenen van Gerard Hekman

Correspondentie in de maand februari 1946 tussen gemeentebestuur Heino en politie Venlo, Anton Hekman, Jhr. H. Reuchlin Rotterdam, burgemeester R. van Luttervelt Lochem.

08-02-1946	(No. 2885) Brief van de politie Venlo aan de burgemeester van Heino, waarin om inlichtingen wordt gevraagd omtrent de verblijfplaats van Gerard Hekman.
14-02-1946	(No. 440) Brief gemeente Heino gericht aan Ant. Hekman C386, Heino.
18-02-1946	(No. 476) Antwoord gemeente Heino op de brief van de politie te Venlo.
18-02-1946	Brief Jhr. H. Reuchlin aan de burgemeester van Heino.
19-02-1946	(No. 517) Brief burgemeester van Lochem R. van Luttervelt (aan de burgemeester van Heino schoonvader van Jhr. Maarten Reuchlin met het verzoek om inlichtingen over Gerard Hekman).
20-02-1946	(No. 513) Brief gemeentebestuur Heino aan Jhr. Reuchlin te Rotterdam.

Wie zijn de medegevangenen van Hekman die uiteindelijk samen met hem worden gefusilleerd op de Groote Heide bij Venlo? Alle vier hebben ze een missie die hen uiteindelijk noodlottig wordt.

Vlak voor de bevrijding van de lichtstad Eindhoven halen de Duitsers de Philipsfabrieken leeg. Alles wordt in treinwagons geladen. Een van de wagons die gevuld is met een grote hoeveelheid wolfram en platina, grondstoffen voor de fabricage van lampen, heeft *Willem Jan Jonker*, een ervaren spoorwegbeambte, op een zijspoor weten te zetten, om die uit de handen van de Duitsers te houden. Als Eindhoven bevrijd is, blijkt de wagon verdwenen.

Volgens *Ir. Jhr. Maarten Reuchlin*, werkzaam bij Philips, en *Willem Jan Jonker* kan de wagon niet ver weg zijn. Beiden besluiten om de wagon op te sporen en ondernemen op een tandem langs de spoorlijn een gevaarlijke speurtocht naar de wagon door bezet gebied. Reuchlin en Jonker verwachten dat binnen enkele dagen Venlo bevrijd zal zijn en willen koste wat kost de wagon behouden. Bij Horst worden Reuchlin en Jonker bij een Duitse controlepost opgepakt en naar het politiebureau in Venlo gebracht.

Tijdens een luchtaanval op Venlo weet Reuchlin te ontsnappen. Hij zoekt zich een weg door de verlaten en voor hem onbekende straten en duikt onder. Helaas wordt hij later weer opgepakt en opnieuw gevangengezet in het politiebureau van Venlo.

Johannes Roosjen, zijn naam is niet genoemd in de brieven, is ook medegevangene van Gerard Hekman. Hij is elektricien en hoofdopzichter van de PLEM (Provinciale Limburgse Elektriciteitsmaatschappij) in Roermond. Als lid van het verzet is hij betrokken bij het ontwerpen en functioneren van een berichten- en waarschuwingssysteem voor de verzetsbeweging. Vanwege zijn felle anti-Duitse houding wordt hij aangehouden. Als hij vastzit op het politiebureau in Venlo, worden tijdens een huiszoeking in zijn woning in de kelder een telefoon en een beschrijving van de elektriciteitsverbindingsnetten aangetroffen.

Op de late avond van de 15^e november 1944 worden de vier gevangenen *Hekman, Jonker, Reuchlin en Roosjen* naar de Groote Heide aan de Toeperweg, nabij vliegveld Venlo, gebracht. De mannen worden ter plekke gefusilleerd en in bomtrechters begraven.

Na de bevrijding van Venlo wordt door de plaatselijke recherche onder leiding van *hoofdinspecteur Wierks* en *inspecteur Pollaert* (hij schreef de brief om inlichtingen aan de burgemeester van Heino) een onderzoek gestart naar de vier vermiste mannen.

Het onderzoek komt in een stroomversnelling als in juli 1946 een van de meest meedogenloze en hardvochtige agenten van de Sicherheitsdienst in Limburg, *Richard Nitsch*, wordt gearresteerd en naar het politiebureau van Venlo wordt overgebracht, waar hijzelf twee jaar eerder nog gewelddadige verhoren afnam.

De Venlose recherche weet vele onthullingen over vermiste slachtoffers van de naziterreur aan de SD'er te ontlokken.

Nitsch beschikt over een ijzeren geheugen en zo wijst hij op 6 juli 1946 onder meer de twee graven aan op de Groote Heide waar *Hekman* en zijn drie medegevangenen liggen.

De stoffelijke overschotten worden geïdentificeerd en in hun woonplaats herbegraven.

Zo komt er na bijna twee jaar een einde aan de onzekerheid over het lot van *Gerard Hekman* en zijn medegevangenen. «

Bronnen:

Ad van Liempt e.a., De jacht op het verzet, Amsterdam, 2017.

'Limburg vindt z'n helden terug', artikel in het Dagblad voor Noord-Limburg, 8 juli 1946.

'Beulswerk der Gestapo opgehelderd', artikel in de Volkskrant, 9 juli 1946.

Site: WO2 slachtoffers.nl

Toon Hoefsloot, 'Spion voor de geallieerden', 'OmHeino', maart 2019.

Tekst: Toon Hoefsloot

30 JAAR

IN HEINO

Samenstelling: Jennie Pruim, met medewerking van Anneke Kanis

In het najaar van 1986 wordt in Heino de werkgroep 'Zuivere Koffie' opgericht, bestaande uit vertegenwoordigers van de kerken in Heino, namelijk de hervormde gemeente, de gereformeerde kerk, de rooms katholieke kerk en de basisgemeente Salland.

De aanleiding is een actie van Solidaridad, een interkerkelijke ontwikkelingsorganisatie voor Latijns Amerika, om zuivere koffie onder de aandacht te brengen. Deze werkgroep ijvert er daarna vier jaar voor om meer bekendheid te geven aan het drinken van zuivere koffie. Scholen worden benaderd, de supermarkten en de SRV's in Heino en Laag Zuthem nemen de koffie op in hun assortiment. De werkgroep vraagt aan de gemeente Heino om deze koffie in het gemeentehuis te schenken. In november 1989 geeft de gemeente hieraan gehoor. Heino is hiermee een van de eerste gemeenten in de regio die overgaat tot het drinken van zuivere koffie. De werkgroep mag een expositie inrichten in de hal van het gemeentehuis over de achtergronden en de productie van zuivere koffie.

In maart 1990 gaan de supermarkten over tot de verkoop van andere zuivere producten, zoals thee, honing, marmelade en twee soorten wijn. Al deze producten worden ingekocht bij SOS (Stichting Ontwikkeling Samenwerking) wereldhandel in Culemborg.

In het voorjaar van 1990 nodigt de gemeente Heino de werkgroep 'Zuivere Koffie' uit voor een gesprek op het gemeentehuis. Het doel van deze uitnodiging is te onderzoeken of een project voor structurele ontwikkelingshulp in Heino haalbaar is; de mogelijkheid van een wereldwinkel wordt genoemd.

De werkgroep weet dat Guus van Wifferen in zijn speelgoedwinkel al op bescheiden schaal SOS wereldhandel producten verkoopt. Reden om met hem contact op te nemen. Tijdens het gesprek stelt Guus een deel van zijn kelder beschikbaar voor de start van een wereldwinkel. De vraag is nu of de werkgroep de winkel zelfstandig gaat beheren; dus ook verantwoordelijk wil zijn voor zowel de in- als verkoop. Na enige aarzeling neemt de werkgroep de uitdaging aan; werkgroep 'Zuivere Koffie' wordt 'Werkgroep Wereldwinkel' en gaat op zoek naar medewerkers. De werkgroep wordt lid van de Landelijke Vereniging voor Wereldwinkels in Culemborg.

In een interview vertelt Cilia Dijkster van de werkgroep, dat de producten in een wereldwinkel over het algemeen iets duurder zijn dan in de supermarkt. De prijs geeft echter wel de garantie dat het een 'zuiver product' is. Dat de producten betaalbaar blijven, komt volgens de werkgroep omdat er geen commerciële tussenhandel is.

Op 31 oktober 1990 wordt onder grote belangstelling de wereldwinkel bij Guus feestelijk geopend. De officiële opening wordt verricht door burgemeester A.W.P. van den Berg; met een kleine kaars steekt hij een grote kaars aan in de nog donkere winkel. Aansluitend is er open huis, waarbij uiteraard zuivere koffie wordt geschonken. De opening betekent een succes voor de 'Werkgroep Wereldwinkel'.

Op 1 november start men met de verkoop van meer zuivere producten, zoals thee, cacao, rietsuiker, cadeauartikelen, textiel, sieraden, speelgoed, kringlooppapier en kaarten.

Een jaar later viert de wereldwinkel zijn eerste verjaardag. Daarbij wordt de werkgroep Textielwerkplaats SARI uitgenodigd om het eenjarig bestaan op te luisteren. Textielwerkplaats SARI (een sari is een omslagdoek, maar deze letters staan ook voor Samenwerken Aan een Rechtvaardige Import) vervaardigt en verkoopt kleding en stoffen afkomstig uit diverse ontwikkelingslanden. Zes vrouwen uit Epe, Oene en Hattem vormen samen de werkplaats. Naast de kleding die ze zelf maken werken zij ook mee aan de promotie van kleding die wordt gemaakt in India, Bangladesh, Guatemala en Tanzania.

De tweede verjaardag wordt gevierd met een concert van de stichting Victor Jara. Deze stichting richt zich op het verbreiden van Latijns-Amerikaanse volksmuziek. De naam Victor Jara is ontleend aan de Chileense zanger en tekstdichter die geëngageerde liederen schreef. Onder het bewind van dictator Pinochet werd hij gemarteld en vermoord.

Het driejarig bestaan van de wereldwinkel wordt gevierd met de muzikale cabaretvoorstelling 'Café Profunda' van Servaes Custers, waarin de belangstellenden worden meegenomen naar de hellingen van het Andesgebergte. Aan de daarop volgende vierde verjaardag wordt wederom medewerking verleend door de textielwerkplaats SARI uit Dalfsen. In 1995 wordt het vijfjarig bestaan gevierd met een 'muzikale maaltijd' in het parochiecentrum. De maaltijd is samengesteld met producten uit de wereldwinkel.

In februari 2000 vertrekt de wereldwinkel vanuit de kelder in de winkel van Guus van Wifferen naar een eigen pand aan de Canadastraat 36; de voormalige winkel van Maaïke's Boetiek. De wereldwinkel 'nieuwe stijl' wordt geopend door Guus. Samen met zijn echtgenote Ina wordt hij met een riksja naar de nieuwe winkel gebracht. Daar mag Guus het lint doorknippen en als eerste het nieuwe onderkomen bekijken. "Het voelt alsof ik een navelstreng doorknip," verklaart Guus bij de openingshandeling.

Op de nationale wereldwinkeldag van 17 mei 2003, viert de wereldwinkel zijn 12½-jarig bestaan met een prijsuitreiking van een tekenwedstrijd, gehouden onder leerlingen uit de groepen 7 en 8 van de basisscholen. Op die dag rijdt er een platte wagen met een ritmegroep door het dorp, waarbij op diverse plekken een concert wordt gegeven.

Op zaterdag 31 januari 2004 volgt opnieuw een verhuizing en wordt er een winkel geopend aan de Canadastraat 44. Na een grappige openingsact van mimegroep Koeloer opent burgemeester Houben van de gemeente Raalte het pand officieel voor het publiek. »

In afstand gemeten is de verhuizing niet spectaculair. Er moet slechts 100 meter worden overbrugd van het oude naar het nieuwe pand, maar qua winkelloppervlak is de sprong enorm. Het verkoopoppervlak wordt maar liefst verdubbeld. Meer verkoopoppervlak betekent meer ruimte om de producten uit verschillende landen te laten zien. De verhuizing wordt aangegrepen om de nieuwe huisstijl van de wereldwinkels te introduceren. Opvallend aan die nieuwe huisstijl zijn de warme kleuren geel en paars en het logo, waarin de werldebol en drie gezichtsmaskers herkenbaar zijn.

In 2010 staat de wereldwinkel het hele jaar in het teken van het twintig jarig bestaan. Het assortiment is in de loop der jaren gemoderniseerd en de winkel wordt een cadeauwinkel waar voor iedereen iets leuks is te vinden, variërend van kleine cadeautjes tot glaswerk en natuurlijk zijn er nog steeds food artikelen zoals Fair Trade koffie en thee te koop, maar ook bijvoorbeeld chocolade en wijnen. Het is nog steeds mogelijk om de wereldwinkel in te schakelen voor een presentatie op scholen en bij verenigingen.

Helaas zet de eigenaar het pand waarin de wereldwinkel is gehuisvest in 2013 te koop en dat geeft onduidelijkheid over de toekomst. Op hetzelfde moment dient zich de mogelijkheid aan om te verhuizen naar het Dorpshuus. Op de begane grond van de voormalige Rabobank aan de Marktstraat vindt dan, naast de activiteiten van de Stichting Dorpshuus Heino en Carinova, de wereldwinkel een plek. Op zaterdag 12 oktober wordt de winkel met veel feestgedruis in gebruik genomen. Het wereldwinkel gevelbord wordt dan van de oude naar de nieuwe locatie gebracht.

Het jaar 2015 is voor de wereldwinkel Heino een belangrijk jaar; dan wordt het 25-jarig bestaan gevierd. Dat gebeurt het hele jaar door met diverse acties en activiteiten. De bijna vijftig vrijwilligers zorgen ervoor dat alles goed verloopt. Op de jubileumdag 31 oktober staat er voor iedereen in de winkel een hapje en een drankje klaar en is er 25% korting op het hele assortiment met uitzondering van food, boeken en kaarten. Het jubileum wordt gevierd met een open huis. Hiervoor worden alle oud-medewerkers, klanten en andere belangstellenden uitgenodigd.

In 2018 krijgt Raalte (Heino) als derde gemeente in Overijssel de eretitel Fairtrade Gemeente.

Fairtrade staat voor eerlijke handel en duurzame armoedebestrijding op de wereld. Zo ontvangen mensen in ontwikkelingslanden een eerlijke prijs voor hun producten en werken zij onder menswaardige omstandigheden. Een streven is het afschaffen van extreem lange werkdagen en kinderarbeid, maar aandacht voor milieuvriendelijke productieprocessen.

Nu in het jaar 2020 wordt het 30-jarig bestaan van de wereldwinkel gevierd. «

30 JAAR

IN HEINO

Bronnen:

Krantenartikelen, notulenboeken en plakboeken van de wereldwinkel.

Al weer

2000

20 jaar geleden

3e kwartaal

Samenstelling: Inge Roelofs

3 juli

De makers van het SBS6-programma 'Oerend hard', dat een seizoen lang allerlei gekke evenementen op de buis bracht, had gisteren ongetwijfeld verlekkerd gekeken naar de bedden- en wc-potten-race in Lierderholthuis. Want er waren allerlei vernuftige creaties gemaakt door de eigen inwoners. Sommigen gingen echt voor de snelste tijd en hadden een verbeterd trek om de mond. Anderen waren nauwelijks vooruit te branden en gokten op de originaliteitsprijs.

Hoe dan ook: het feestweekend heeft er een evenement bij, waarmee Lierderholthuis weer even in de schijnwerpers stond. De organisatie kon dan ook niet anders dan tevreden terugblikken. De vuurdoop met de beddenrace was geslaagd. Mede dankzij het prachtige weer kwamen er vele belangstellenden op het evenement af en dat leidde op de weg naar het Heinoëse kerkdorp tot opstoppen.

14 augustus

Het recht om de recreatiewoningen in de Stoevinghe permanent te bewonen is niet gebonden aan de bewoner, zo heeft de Raad van State beslist. De uitspraak betekent dat de woningen ook na verkoop permanent bewoond mogen blijven.

De Raad van State heeft wat dat betreft andere opvattingen dan de provincie. Die wilde dat permanente bewoning moet stoppen op het moment dat het eigendom wordt overgedragen. Tegen die achtergrond had de provincie goedkeuring onthouden aan een deel van het bestemmingsplan. Enkele bewoners van de Stoevinghe kwamen daartegen in het geweer.

Achterliggende gedachte van de provincie is dat recreatiewoningen zijn bedoeld als 'trekker' van recreanten. Permanente bewoning staat dat in de weg. De gemeente Heino daarentegen kon zich wel vinden in overdraagbaarheid van het recht op permanente bewoning.

17 augustus

De symboliek was gisteravond overduidelijk aanwezig bij de opening van de veertiende editie van de Heinoëse Pompdagen. Op de dag dat hij zijn veertigjarig dienstverband bij de overheid vierde, mocht burgemeester Ton van den Berg waarschijnlijk voor de laatste keer het dorpsfeest voor geopend verklaren. Door de fusie met Raalte is het zo goed als zeker dat voorzitter Cor Dekkers van de Stichting Heija volgend jaar iemand anders aan zijn zijde krijgt voor het traditionele een-tweetje.

Het was gisteren tevens de opening van de laatste Pompdagen in een zelfstandig Heino. Voor de toekomst van het feest hoeft men echter niet te vrezen, benadrukte de burgervader. 'Er waren Pompdagen, er zijn Pompdagen en er zullen altijd Pompdagen blijven'. Het feest zal ook, nadat Raalte en Heino per 1 januari zijn opgegaan in één gemeente, er niet anders van worden. Een enkeling durfde zelfs te beweren dat het er eigenlijk alleen maar beter op kan worden, want de Heinoër zal ten opzichte van de 'buren' in Raalte willen bewijzen dat de Pompdagen niet onder hoeven te doen voor de Stöppelhaene. »

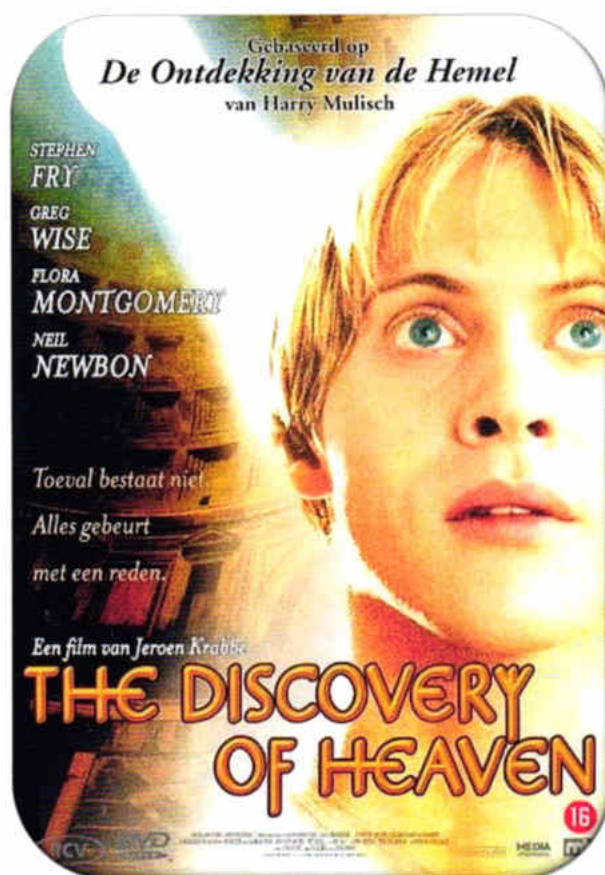

*Broodmaaltijd in klederdracht op het Daggie Old Heino 19 augustus 2000.
Van links naar rechts: Anna van de Kolk, Herman Rienties, burgemeester A.W.P. van den Berg,
achter hem Jannes Seine en vervolgens pastoor Mijnhout.*

22 augustus

Kasteel Het Nijenhuis bij Heino is door regisseur Jeroen Krabbé en producer Ate de Jong uitgekozen als een van de locaties voor de film 'The Discovery of Heaven' naar het boek van Harry Mulisch 'De Ontdekking van de Hemel'.

De opnamen beginnen zaterdag. Krabbé en De Jong hebben voor Het Nijenhuis gekozen vanwege de sfeer en het karakter van het gebouw en het omringende landgoed. Een deel van 'The Discovery of Heaven' speelt zich af op een oud landgoed, waarin de hoofdpersonen een aantal jaren van hun leven doorbrengen.

18 september

Het Bezoekerscentrum West-Salland was het afgelopen weekend in Heino de spil waar het allemaal om draaide. De plaatselijke afdeling van de Gewestelijke Land- en Tuinbouw Organisatie (GLTO) maakte dankbaar gebruik van de ruimte op het 14-april-plein bij het Bezoekerscentrum om daar in het kader van de Week van het Platteland haar boerenmarkt te organiseren. Het gebouw was tevens start- en finishplaats voor de Landelijke Voetpadendagen. Als klap op de vuurpijl waren ook nog eens de tentoonstelling 'Boerenerven in beweging' en een expositie van agrarische voorwerpen van de Vereniging voor Heemkunde 'Omheining' gratis te bezoeken.

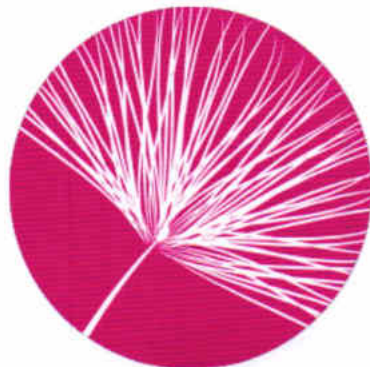
Binnen twee dagen meldden zich zo'n honderd wandelaars voor de route 'Boeren en baronnen', een tocht van vijftien kilometer over en langs de landgoederen van Heino en omgeving. Daarbij viel op dat er vele belangstellenden van buiten het dorp naar het Bezoekerscentrum waren gekomen.

De opzet van de boerenmarkt strekte tot tevredenheid van bezoekers en vertegenwoordigers uit de agrarische sector. Mede door de goede locatie in de kom van Heino kwamen velen even een blik werpen op het terrein, waarbij vooral de diversiteit in het aanbod opviel.

25 september

Met een open dag stond de Heinose begrafenisvereniging 'De Laatste Eer' zaterdag stil bij haar 50-jarig bestaan. Aangezien een begrafenisvereniging niet veel in huis heeft om aan het publiek te tonen, kon de open dag vooral worden gezien als een informatiedag. Wel was er een aantal standhouders uitgenodigd, waaronder een steenhouwer, een kistenleverancier en de plaatselijke notaris.

De vereniging had er alles aan gedaan om elke schijn van partijdigheid te voorkomen. Van de algemene begraafplaats was een prachtige foto-expositie te zien. Onder de standhouders was ook een delegatie van de rooms-katholieke begraafplaats. «

Omheining

Met deze naam tracht de Vereniging voor Heemkunde tot uitdrukking te brengen een vereniging te zijn, die Heino in al zijn facetten 'omheint'. Volgens sommigen is de naam afgeleid van dit begrip, symboliserend een heg of haag, die een bepaald terrein omheint. In ons geval van de Strenkhaar tot de Aalvanger en van de Dollenhoek tot de Ganzepan.

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van het bestuur van de Vereniging voor Heemkunde 'Omheining'.

ISSN 1384-8461

Druk: Sonodruk, Heino

75

CONTACTBLAD VAN DE VERENIGING VOOR HEEMKUNDE 'OMHEINING'

Om Heino

HEINO
75 JAAR
BEVRIJD

IN DEZE UITGAVE O.A.

- 'T JOAR GIET VEDAN
- HONGER IS EEN SCHERP ZWAARD
- PASTOOR FRANS ROELOFFZEN
- HEINO IN GEDICHT

VERENIGING VOOR HEEMKUNDE

'Omheining' te Heino

Dorpsstraat Oost - Einde Heino

Canadastraat 6

8141 AC Heino

Tel: 0572-394562

Email: info@Omheino.nl

Visitekaartje

Met het verschijnen van dit contactblad komt een einde aan de 40^e jaargang. Volgend jaar herdenken we de veertigste verjaardag van de oprichting van de Vereniging voor Heemkunde 'Omheining' op 25 maart 1981.

Het eerste contactblad verscheen in maart van dat jaar, toen onder de naam *Omheining*. Het blad onderging in de loop der tijd een aantal wijzigingen. Van een bonte verzameling aan artikelen en mededelingen naar meer diepgang in verhalen die passen bij het doel van de vereniging en het blad.

In de vormgeving ging het van sepia en zwart-wit naar kleurendruk, naar een groter formaat en de naam veranderde in 2016 bij het 35-jarig bestaan in *OmHeino*.

Er zijn veel mensen betrokken bij het samenstellen: auteurs, redacteurs, correctoren en de vormgever. Zodra het blad bij Sonodruk van de persen is gerold, zijn er weer andere vrijwilligers die zorgen voor de postverzending of de bezorging aan huis. Wist u trouwens dat er leden zijn in Canada, Spanje, Zwitserland en de USA die het blad toegestuurd krijgen en zo de binding met Heino vasthouden?

Het contactblad is daarmee hét visitekaartje van Omheining en daarvoor bij deze een compliment aan allen die daaraan een bijdrage leveren.

Nog een wetenswaardigheid: in het allereerste nummer stonden artikelen van Jennie Pruim, Gerrie Berends en Guus van Wifferen. Nog steeds zijn zij als vrijwilliger actief binnen de vereniging!

Uit de inleiding blijkt al dat we volgend jaar een jubileum kunnen vieren. Omheining bestaat dan veertig jaar. Het bestuur is al aan het verkennen met welke activiteiten dat jubileum aandacht krijgt. Een tentoonstelling met onderwerpen die iets met het getal 40, Heino, Lierderholthuis en Laag Zuthem te maken hebben? Een contactblad met speciale artikelen? Misschien heeft u daarvoor als lid van Omheining wel een idee over? Laat het weten via info@omheino.nl of met een kattebelletje in de brievenbus aan de Canadastraat 6.

Met 800 leden zijn we verhoudingsgewijs tot andere historische kringen nog steeds een grote vereniging. Natuurlijk zien we met het klimmen der jaren ook een licht verloop bij oudere leden. We blijven ons inzetten om nieuwe leden te werven. Om bij het getal van het jubileum aan te sluiten: onder de huidige 'veertigers' binnen de bevolking zien we al interesse om terug te kijken op hetgeen in hun jeugd in Heino en omgeving te doen was.

Maar ook degenen die hier niet zijn geboren en getogen hebben vaak belangstelling voor hun nieuwe woonomgeving en de historie daarvan. Ongetwijfeld raadplegen zij daarvoor het internet, maar Omheining kan meer doelgericht informatie verschaffen en dat over een langere periode. Vooral op het vlak van genealogie is een schat aan gegevens beschikbaar.

U kunt ons helpen met ledenwerving door familieleden of kennissen het contactblad te laten lezen.

En voor degenen die dan echt enthousiast raken; we hebben in verschillende werkgroepen nog behoefte aan vrijwilligers!

Het herdenken van het jubileumjaar kan hinder ondervinden van de maatregelen rondom het coronavirus. We proberen activiteiten zoveel mogelijk in de zomer of zelfs in de herfst van 2021 te plannen.

Aan de vooravond van dat jaar telt vooral de bezorgdheid om ieders gezondheid. Het bestuur hoopt dat het virus minder schadelijk kan worden gemaakt en wenst u allen een voorspoedig en vooral gezond Nieuwjaar.

Ton van de Griendt
Waarnemend voorzitter Omheining

Inhoud

05. Suikerzakjes van Heino (6) ~ *Jennie Pruim-Reinders*
06. Grasduinen in het archief ~ *Toon Hoefsloot*
08. De oude meester vertelt ~ *Henk van der Veen*
11. Korte histories ~ *Toon Hoefsloot*
12. Wule zekt det zo ~ *Berend Jan Horstman en Gerrit Hulsink*
14. Honger is een scherp zwaard ~ *A.H. Morrenhof-Holsappel*
16. Het warme 'dorpsche' vertrouwen ~ *Ries Wink*
18. Al weer 20 jaar geleden ~ *Inge Roelofs*
20. Frans Roeloffzen; missionaris in Tanzania, pastoor in Lierderholthuis ~ *Toon Hoefsloot*

Contributies

15 euro per jaar / 23 euro per jaar buiten Heino (i.v.m. portokosten)

Ledenadministratie

Inge Roelofs-Hoppen, Plataan 28, 8141 SN Heino, 0572-393254

Voorzitter, a.i.

Ton van de Griendt, Acacia 23, 8141 TL Heino, 0572-392980

Secretaris

Cor Horstman, Van der Capellenweg 10, 8141 EG Heino, 0572-392109

Penningmeester

Harry Ogink, Twentseweg 12, 8141 MA Heino, 0572-391618

Bestuursleden

Gerard Antonissen, van Langenstraat 16, 8141 VS Heino, 0572-392501

Berend Jan Horstman, De Horst 10, 8141 BA Heino, 0572-392622

Tiny Kok-Klappe, Woolthuisweg 10, 8141 RX Heino, 0572-393584

Herman Neimeijer, Plataan 19, 8141 SM Heino, 0572-393268

André Roelofs, Plataan 28, 8141 SN Heino, 0572-393254

Eindredactie

Toon Hoefsloot, Tiny Kok en Berie van Essen

redactie@omheino.nl

Correctoren

N. Elsinga, T. Hoefsloot, T. Kok, J. Melenhorst,

G. Peeters, J. Peters, B. van Essen

J.K. Pruim-Reinders en W. Steenberg

Vormgeving

Mirjam van der Weide-Wink

Voor de contactpersonen van de verschillende werkgroepen verwijzen wij u naar onze website.

Vereniging voor Heernkunde 'Omheining'

Canadastraat 6, 8141 AC Heino

0572-394562 info@omheino.nl

www.historischeverenigingheino.nl

Rabobank NL06RAB0 0327112271

Suikerzakjes van Heino

Omstreeks 1880 vestigt Hendrikus van Dam vanuit Olst zich te Heino op het adres Stationsweg 24. Hij is klompenmaker van beroep en is in Olst geboren op 29 december 1857 als zoon van Lambertus van Dam, landbouwer, en Gerritdina Grobberhaar. Op 2 mei 1883 trouwt hij te Heino met Henrica Bosch. Uit dit huwelijk wordt in 1886 Bernardus Antonie geboren, die later het beroep van klompenmaker uitoefent aan de Dorpsstraat 12 te Heino.

Hij trouwt op 3 augustus 1911 te Heino met Wilhelmina Gerritdina Offenbergh en wordt de vader van zeven zonen. Eén van deze jongens, Hendrikus Gerhardus (Harrie), neemt het bedrijf van zijn vader over. Hij opent op 1 oktober 1963 onder zeer grote belangstelling zijn snelbuffet en cafetaria 'Van Dam'. Burgemeester J.G.F. Verheyden, die de opening verricht, complimenteert de heer en mevrouw Van Dam met hun initiatief en wenst hen veel geluk toe. Ruim twintig jaar later als Harrie aan zijn pensioen toe is, vertrekt hij naar een boerderij aan de Lemelerveldseweg.

Dochter Winie heeft dan inmiddels de zaak van haar vader overgenomen, samen met haar echtgenoot Wim Salomons. In die periode verandert ook de wetgeving en mag men vanuit café's geen flessen sterke drank meer verkopen. Zo komt Winie op het idee om met een slijterij te beginnen. Zij moet daarvoor nog wel de nodige diploma's halen. Om haar te steunen verruimt echtgenoot Wim zijn baan in de accountancy voor een baan in het familiebedrijf. Ook zijn er in die tijd plannen voor een kookstudio. In oktober 2004 is het zo ver en openen zij de deuren van hun nieuw gebouwde kookstudio met aangrenzend een proeflokaal. Onder begeleiding van professionele koks, die de lesgroepen op een leuke manier instrueren, kunnen cursisten hier zelf aan de slag om samen een heerlijk diner te bereiden.

Inmiddels is ook dochter Mariandel in de zaak opgenomen en wordt de dienstverlening uitgebreid met een catering- en partyservice voor feesten, partijen en andere evenementen. «

Bron:
Krantenknipselarchief 'Omheining'.

GRASDUINEN

In het archief

De eerste vijf jaren na de bevrijding waren politiek nogal omstreken. Nederland raakte verwickeld in een conflict met Indonesië. Direct na de Japanse capitulatie riepen de Indonesische nationalisten onder leiding van Soekarno de Republiek Indonesië uit. De Nederlandse regering erkende de Republiek niet en spande zich tot het uiterste in om Nederlands-Indië te behouden. Er werden bijna 120.000 jonge jongens uitgezonden om in Indië 'orde en vrede' te brengen.

Katholiek Thuisfront Heino-Lierderholthuis zet zich in voor de jongens in Indië.

In de parochies Heino en Lierderholthuis werd, voor de jongens die in het verre Indië hun dienstplicht vervulden, een comité opgericht: het 'Katholiek Thuisfront Heino – Lierderholthuis'. Het onderhield intensieve correspondentie met de plaatselijke jongens in Indonesië en er werden vanuit de parochies regelmatig zorgvuldig samengestelde pakketjes verzonden. Er werd zelfs een nieuwsbrief in het leven geroepen, 'Um 'n Toorn' geheten, geredigeerd door meester A.F. Hoppen. Uit een van de drie nieuwsbrieven die in de archieven van 'Omheining' bewaard worden, komt het bijgevoegd verhaal waarin een aantal namen van Heinose jongens genoemd wordt die uitgezonden waren naar Indonesië.

*R.T.C.

De **Ronde Tafel Conferentie** was een tussen 23 augustus en 2 november 1949 in Den Haag gehouden conferentie tussen vertegenwoordigers van Nederland en de Republiek Indonesië.

De redactie van 'OmHeino' is erg geïnteresseerd in informatie over de Heinose jongens die in deze periode hun dienstplicht in Indonesië hebben vervuld. Zijn er nabestaanden van de Heinose Indiëgangers die meer kunnen vertellen over hun vader of een ander familielid?

Bent u in het bezit van edities van de nieuwsbrief 'Um 'n Toorn', dan houdt de redactie zich aanbevolen. We willen ze graag scannen.

Uit het verhaal van meester Hoppen blijkt ook dat er veel brieven werden geschreven aan het thuisfront. Wie heeft er nog brieven van zijn of haar vader bewaard en wil de inhoud van de brieven ter beschikking stellen van 'Omheining'? «

REAGEREN? redactie@omheino.nl

Beste overzeeërs,

Als jullie deze aflevering van 'Um 'n toorn' in handen krijgen, zijn er al weer enkele jongens uit Indonesië vertrokken: Gerard Oosterwijk, Gerard Koenjer, Jan van Wijnen, verder een zoon van Hengo en een van de Wed. Biesemaat aan de Stationsweg. De tweede October is Jan Polstra weer in Heino aangekomen. Zo komt ook voor jullie langzaam maar zeker de dag dat je in Batavia op de boot stapt. Hoe snel of de repatriëring zal geschieden, hangt zeker voor een groot deel af van de resultaten der R.T.C.* af. Intussen is Antoon van Hein Blom al in Indië aangekomen en we hebben een gegronde hoop, dat hij een kortere tijd in de tropen zal verblijven dan velen van jullie.

Ik zal je maar vast verklappen, dat we weer de voorbereidende maatregelen treffen voor de verzending van een Decembepakket. Het meest noodzakelijk waren vooreerst de duiten. Maar dat is al dik in orde. Zoals we dat van de parochianen in Heino en Lierderholthuis gewoon waren, zo was het ook nu; ze gaven met milde hand, zodat die moeilijkheden al weer opgelost zijn. Nu de bespreking van de inhoud, het inkopen, het inpakken, niet te vergeten het schrijfwerk en dan de verzending. Je kunt je voorstellen wat een drukte dat allemaal weer meebrengt, maar... geen onprettige drukte. Bij onze voorzitter staat het huis dan zo ongeveer op z'n kop, enfin, daarvoor heeft hij ook de eer voorzitter te zijn. We zullen beter oppassen dan de vorige keer, toen we met z'n allen vergaten om de afzender te vermelden, met het gevolg dat velen van jullie in twijfel verkeerden omtrent de herkomst. Maar ik heb nog van niemand gehoord dat hij daarom de zending geweigerd heeft.

Ik heb een hele massa brieven ontvangen van overzeeërs: H.M. Budel, W. Bouwhuis, K. Kremer, J. Wolfkamp, L. de Jong, A. Koedijk, G. Koedijk, G. Oosterwijk, J. Ogink, W. Bos, J. Bos (station), verder heeft Kapelaan Goes nog een brief ontvangen van W. Harink.

Bijna alle jongens schreven dat ze eerst niet wisten waar het pakje vandaan kwam, maar over de inhoud waren ze meer dan tevreden.

Van het Oranjecomité hebben we f 10, ontvangen, waar we natuurlijk hoogst dankbaar voor zijn. De bruiloft Satink - Nijenhuis bracht ons f 18,50 op. Als het Katholiek Thuisfront Heino - Lierderholthuis telkens zulke injecties krijgt, crepeert het vooreerst nog niet. Maar voor jullie is het ook prettig te ervaren, dat er met je mee wordt geleefd. De 30-jarige bruiloft bij G. Nijboer in de Veldhoek leverde f 18,10 op.

Deze maand weer een hele rij trouwlustigen:

Jan Israël en Annie Thoben uit Raalte;

Jo Offenbergh en Femi Mol uit Zwolle;

Heiny Blom en Tonny Tjissen uit Zwolle;

Marie Neppelenbroek (Rosendal) en Haverkamp uit Olst;

Annie Schotman (Berkendijk) en Hofhuis uit Lemelerveld.

Aan allen onze beste gelukwensen.

Beste overzeeërs, hou je taai.

Meester Hoppen

Gerard
Geertman.

De oude meester vertelt...

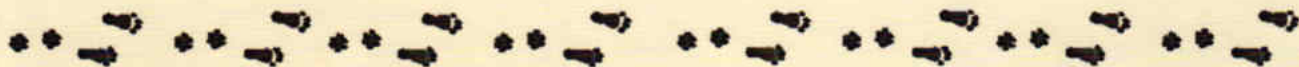
Al bijna 20 jaar is hij niet meer onder ons: Henk van der Veen, oud-voorzitter en erelid van onze vereniging. Oud-eindredacteur van het contactblad en ook vele jaren voorzitter van de werkgroep streektaal. Vrachten gedichten en verhalen in de streektaal heeft hij ons nagelaten. Lang niet al het materiaal is gepubliceerd. Onder de titel 'De oude meester vertelt' willen we enkele verhalen uit zijn oeuvre in de komende edities van ons contactblad publiceren.

Et smaekelijk

En van de wichter van Lubberts Hein en zien vrouwe was een joggie van een joar of tiene: hee hieten ok Hein. Het was een kèèrltie, det altied wat ampäts had, gien slechte dinge, o nee, doar niet van. De meister op schoele vund het ok een gewillig männegie, det goed zien beste deud. Veural as 't òver vremde laanden gunk of òver vaderlandse geschiedenis, dan glinsteren zien ogen, doar gunk e helemaal in op.

Hee kwaamp ok vaeke met van die wonderlijke vroagen veur 'n dag. Noe had e an zien vae evroagd, of die em een dössstökkie wol maeken, dan kon e 's maens mooi helpen met dössen. Grote Hein, za'k mär zeggen, dössen 's winters praktisch ale märten een leggie rogge en det leek't joggie ok best oarig wärk. Mär met zo'n groten stok kon e niks gewödden, doar kon e vanzelf nooit een mooie ronde zwaai met maeken, zoas e zien vae zag doen.

En doarumme baggert vaeder Hein noe al op de vrogge märten deur een dikke loage snee die onder zien klompen knärpt. Hee bèènzelt deur de millenvore van de lange akkers, die met 't körte èènde tegen de Twentseweg an schiet. Gunstig veur de winterrogge, disse dikke vracht snee. Onder die zachte dekken kan die de härde vorst wel verdraegen. An 't èènde van de lange akkers

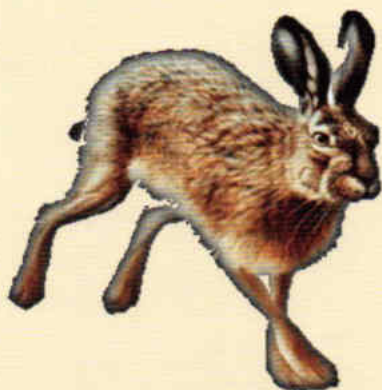

he'j een singel van een paer meter wild holt met broamstruken der onder. Doar stiet vast wel een jong beumpie det geschikt is um der een dössestökke van te maeken. Hein hef det wel vaeker edoan, zien vae hef 't em nog eleerd. Woar a'j de kromming in de stok wilt hebben, hòl ie em effen in 't vuur, det de bast met een paer fikse knallen bärst. En dan kö'j em mäkkelijk bugen en in de goeie vorm vaste zetten tussen drie holten pennen, die 'j stevig in de grond esloan hebt. Ie mut em wel flink tegen de grond an drukken en as 't neudig is ok nog èèm met een stuk touw vaste binden, want aandere wil ie es lös springen. Nou, en dan loa 'j em mär een poosie zitten. Noa een dag of tiene hael ie em lös en dan blif e wel in fatsoen. 'n Bettie biewärken, de bast der of, mooi glad maeken, en ... kloar is de stok. Ie könt er ok nog oe naeme in snieen, a'j det wilt.

Hein zöch een geschikt beumpie uut. 't Mut vanzelf niet zo'n dikke wèèn, nee, een mooi händig ding. Daor zut e der iene, det lik em wel wat. Hee roezelt de snee opzied en dan bint twee slaegen met 'n hiep genug. Èèm de täkkies der of en dan kan dit ekenbeumpie weer dienst doen as een stukkien geriefholt. Hee bekik em nog eens goed. Sjonge, der zit een flinke dikke voet an en het bøvengedeelte is mooi glad. Ie zölt es zien, det e mooi deur de haendties van kleine Hein wil glieden. Hee zal em tamme as bie huus is derekt goan spannen, zovölle te eerder is e kloar.

En dan pas valt zien oge op de speurs van knienties in de snee. Lubberts Hein is niet vies van streupen, trouwens wel döt e det niet hier in de Veldhoek, De meeste boeren zet wel es 'n strik-kie hier of doar, der is wild zat in disse omgeving. En de jachtopziener, Bäts Klomp, kan ok mär op iene stèè tegelieke wèèn, woar of niet?

Hein zöt det er tussen een wirwar van knienenspeure ok iene van een haeze is. Onwillekeurig volgt e det een èèndtie. Kiek doar onder die brummelbos, doar löp 't speur dood... En dan döt e wat e niet loaten kan. Hee kik èèm un m zich toe en... met een härde klap kump de anstoande dösstok daele op det plekkie in de snee. Det hef e wel vaeker edoan. Nog een paer tikkies noa en de haeze, die daar onder de snee had liggen sloapen, is dood. Hein kik nog es een moal um zich toe en dan stopt e em onder de duffelse jässe, onder de wollen trui en ook nog achter de heupzèlen. As e noe zien haanden in de schune stèèkzakken döt, dan kan e em doarmet een bettie op de stèè hollen. En noe mär gauw op huus an; Geertien zal der van op kieken as e met haeze thuus kump. 't Is wel gien vette meer in disse tied van 't joar, mär det mag em niet hinderen.

Hee is zo druk met 't ien en ander, det e niet emärkt hef, det er iene noast em is komen lopen. En det is nota bene Bäts Klomp, de jachtopziener! Hein is der natuurlijk ärg van eschrökken, mär 't lukt em toch um zich te beheersen. Hee zeg zo gewoon meugelijk: "Goeiendag Bäts, ie bint ok al vrog op pad." Hee hopt det Klomp niks eziene hef.

"Joa, Hein, jonge, de's noe ienmoal mien wärk, hè. Veural zo tegen de kärstdaegen wödt er völle 'streupt." »

En dan vertelt Hein van zien zeuntie, die zo graag wil helpen dössen. En det e daorumme op 't singeltie an 't èènde van de lange akkers 'n stok ofehouwen hef, een ieken stämmigie liever gezegd. En hee löt 'm an Bäts zien. De jachtopziener pakt em in de haand, plukt wat haezenhaarpluussies van 't dikke uutèende of en zeg dan: "Doar zit inderdaad een mooi licht dössstökkie in, Hein. Zo'n kind toch, hè, det e graag wil helpen dössen..."

Eèm laeter slöt e rechtsof de Veldhoekerweg op en Hein giet linksof noa huus.

"Het beste dan mår weer, Bäts Klomp."

"Van 't zelfde Hein, ie bint er noe zo."

Noa een paer trèè dreit e zich nog èèm umme.

"Wa'k nog zeggen wil Hein: et smaekelijk tammee met de kårstdaegen!"

Hein stiet er èèm beduusd van te kieken. En dan kump ter een diepe zucht. Het is goed afelopen, det had e niet verwacht. En as e in huus kump, zeg e tegen Geertien, det Bäts Klomp knip en weerknip toch wel een beste kèèrl is. «

Tekst: Henk van der Veen sr.

Korte histories

Anekdotes over een bevlogen dorpsdokter

In 1937 komt dokter Doyer samen met zijn vrouw Lieke Stoutjesdijk naar Heino.

Hij is de beoogde opvolger van dokter Van der Flier.

In de moderne tijd komen we dokters met een manier van werken zoals Toon Doyer deed, niet of nauwelijks meer tegen.

Groepspraktijken waren er in die tijd nog niet. Doyer runt de praktijk in zijn eentje en is zeven dagen per week en 24 uur per dag in touw.

Op 1 april 1978 beëindigt hij zijn praktijk als huisarts.

Nog steeds spreekt deze alom gewaardeerde dorpsdokter tot de verbeelding. Er zijn over hem diverse anekdotes bekend.

Bronnen:

De canon van Heino, de geschiedenis van Heino in vijftig vensters, Vereniging voor Heemkunde 'Omheining', 2011.

Heino Koerier, extra editie in verband met

het afscheid van dokter Doyer, Sono, 1978.

'Naar dezelfde school (9)', Omheining 2011 nummer 3.

Samenstelling: Toon Hoefsloot

Op afspraak werkte de dokter niet. Doorgaans zat de wachtkamer overvol, in het bijzonder op maandagmorgen. Als daar geen plaats meer was, moest men maar genoegen nemen met een staanplaats in de hal. Toch was het geluk wel eens met hen. Want bij al die drukte gebeurde het wel dat zij als eerste door dokter Doyer letterlijk in de kraag gegrepen werden, om daarna in alle rust in de spreekkamer ontvangen te worden. Bij twijfel greep dokter Doyer soms willekeurig iemand uit de vele wachtende patiënten en zei dan: "Straks weten ze heus wel wie er aan de beurt is. Hebben ze de hele zondag bij de kachel gezeten en komen ze nu allemaal voor een hoofdpijntablet."

Terwijl dokter Doyer met een bevalling bezig was, kwam er een toekomstige vader vragen of dokter alsjeblieft zo gauw mogelijk wilde komen, want zijn vrouw was ook zover. Dokter Doyer was een beetje gepikeerd en informeerde eerst eens of het vruchtwater er al was. Waarop de aanstaande vader zenuwachtig antwoordde: "Maar dokter, dat heb ik gisteravond toch al bij u thuis gebracht."

Na een bevalling zat dokter Doyer nog gezellig met de wijkzuster achter een kopje koffie. Zuster Kuiper vroeg hem: "Hebt u gisteravond nog wat meegebracht? Ik had twee vlooiën en een klierluis." Dokter Doyer zei bescheiden: "Ik kwam met minder thuis." Beiden lachten en zeiden: "Dichten kunnen we ook!"

Als veehandelaren 's nachts vee ophaalden bij de boeren, dan ontmoetten zij dokter Doyer regelmatig zo omstreeks 3 uur. Hij ging dan even de post aan de overkant bij café Van Olst in de brievenbus doen. Kwamen ze een half uur later weer terug, dan waren de lichten gedoofd en begon de dokter aan zijn rust.

In de vroege ochtend van 3 maart 1950 werd het eerste kind van Hein en Riek Hofhuis geboren. Dokter Doyer kwam toegesnel over het bouwland om Riek in haar barensood bij te staan en het kind ter wereld te helpen. Of het kwam door alle haast of door de duisternis dat hij geen paar schoenen bij elkaar kon vinden is niet te achterhalen, maar de toen kersverse vader Hein wist zich altijd goed te herinneren dat de dokter de boerderij betrad met aan zijn ene voet een schoen en aan de andere een klomp. «

"Wule zekt det zo"

Een rubriek veur platproaters

In deze aflevering is een keuze gemaakt uit de woorden met de beginletter 'u'.

U

ule
jullie -
ummehen
omheen; zonder -
ummehouwen
omhakken -
ummekiepel'n
omgooien -
ummemaeken
omspitten -
ummespaen
omspitten -
ummestek'n
omzetten van grond;
wisselen -
ummetrek'n
omkleden -
ummezet'n
van paard wisselen -
umslieks
nogal snel; bijna altijd -
umste(ver)beurten
om beurten -
umwiel
binnenkort -

U U U

uut de tied

- overleden

uutduun

- uitleggen

uut è keuz'n

- uitgekozen

uut è lèèft

- uitgeleefd

uut è zög

- uitgezocht

uutfiegeliëren

- uitzoeken, uitpluizen

uutluun

- uitluiden bij een begrafenis

uutneugen

- uitnodigen

uutreien

- uitdunnen

uutrien

- uitrijden

uutteer'n

- vermageren

uutwiek'n

- uitwijken

Een beschrijving van de
'hongertrekkers'.

ten zegt "dat de antwoorden het zelf getuigen-
ten hun jeien. De trekkers waren nu 17 hielden
voor en na heten onbekend. Honden ge-
meer reizen horn of hering want bij de
voor honden ze ook niet heren. Ten le-
genze niet. De meeste hadden geen goden
een enkele was maar gedoopt. De 18-19-20-
kerker op uit om vanwege de honger en
westen de kinderen beneden de 19 jaar
er de 19-20-21 halven in word sedes gema-
acht en velen namen een kind onder de
rede. Enkele weigerden hard niet bij de
orden en wisten gekend en met weinig
gagemaar 1 roeten des lands gestuurd.
Was hard voor deze ouders om hun kind
aan mensen te geven die ze niets anders
naar een gebied waar het beschikten en de
onger waren dan bij hun of aan de honger
niet hun. Honger is een scherp zwaard.
Trekkers kwamen met hun kinderen om
zelf er geen te plaatsen waar het hun goed
blevonden van degenen en gevechten
west. Velen worden in kampen bij station
bij Elburg. Daar er by de rondgang met
antwoord werd door degenen.

MEVROUW A. H. MORRENHOF-HOLSAPPEL HEEFT HAAR HERINNERINGEN AAN DE TWEEDE WERELDOORLOG OPGESCHREVEN IN EEN EENVOUDIG SCHOOLSCHRIJFTJE MET EEN SLAPPE, PAARSE KAF. IN EEN VLOEIEND, LICHTHELLEND HANDSCHRIFT BESCHRIJFT ZIJ SOMS HEEL GEDETAILLEERD IN CHRONOLOGISCHE VOLGORDE WAT ZIJ ZICH HERINNERT VAN HET BEGIN VAN DE OORLOG TOT AAN DE BEVRIJDING. UIT DE BESCHRIJVINGEN BLIJKT DAT ZIJ NIET ALLEEN OOG HEEFT VOOR HAAR NAASTE OMGEVING, MAAR OOK VOOR WAT ER GEBEURDE IN DE REGIO EN OP LANDELIJK NIVEAU.

HET KAN HAAST NIET ANDERS DAN DAT ZIJ IN DIE TIJD EEN VERWOED KRANTENLEZER IS GEWEEST. VAN HET GEKOZEN DEEL UIT HET SCHRIFTJE DAT OVER DE HONGERWINTER GAAT, HEEFT DE REDACTIE EEN BEWERKING GEMAAKT.

Van december 1944 tot en met maart 1945 hebben duizenden trekkers voedsel gehaald van 'over de IJssel', omdat daaraan groot gebrek aan was in de grote steden. Ze zochten de boeren op om hun tekorten aan voedsel aan te vullen. In begin december 1944 kwam er nu en dan een bij ons. Tegen Kerstmis werd het opeens veel drukker. Aan de westkant van de IJssel was weinig meer te krijgen en dus kwamen ze de IJssel over. De meeste trekkers kwamen uit Utrecht, Amsterdam, Rotterdam en Den Haag. "We komen helemaal uit Utrecht," hoorde je ze dan zeggen.

Voor het merendeel waren de trekkers vrouwen, mannen van boven 50 jaar en kinderen. In het begin werd er meer naar spek en eieren gevraagd dan naar rogge. Maar eind februari was men al blij met een kilo rogge of een ei. Trekkers die om aardappelen kwamen, hadden werkelijk gebrek. Er werd veel geruild. De hongertrekkers hadden van alles bij zich om te ruilen: confectie, jenever, schoenen, klompen en zout. Voor de nacht vroegen ze bij de boeren om een slaapplek. Er waren maar weinig boeren die onderdak weigerden. 's Avonds en 's morgens verstrekten de boer ook nog eten.

De eerste nachtslapers hebben we thuis goed in de gaten gehouden als waren het de grootste dieven. Hoe dikwijls lazen we immers in de krant dat in Amsterdam en meer grote steden de grootste dieven woonden. Maar toen we met meer trekkers kennis maakten, raakte die gedachte langzamerhand op de achtergrond. Wij hebben er niet mee te maken gehad, maar anderen wel. Zodoende werden elders wel eens nachtslapers geweigerd, omdat anderen het bedorven hadden.

De meeste hongertrekkers kwamen te voet met een handkar, anderen kwamen op de fiets. Onderweg zijn er velen bezweken of gedood door beschietingen. Vooral bij Elburg en Doornspijk was het heel gevaarlijk. In januari kwamen velen Heino en omstreken afzoeken

'VAN HONGERTREKKERS OP DE TERUGWEG WERD SOMS HET VOEDSEL AFGENOMEN DOOR DE CONTROLEURS.'

naar voedsel. Wij kregen dagelijks zoveel mensen aan de deur dat op het laatst het uitdelen verminderde.

We konden geregeld wel meer dan één nachtslaper krijgen. Soms kwamen ze met zeven tegelijk. Sommigen bespraken al om een uur of vier hun nachtverblijf om anderen voor te zijn. In februari gingen hongertrekkers ook door naar Lemele, Ommen, Staphorst, Dedemsvaart en Hardenberg. En op 't laatst gingen ze zelfs naar Friesland.

Op de eerste maart 1945 werd de IJsselbrug gesloten voor de hongertrekkers en mochten ze niet verder. Enkelen kwamen clandestien de IJssel over. Men zegt dat het 17 gulden per man kostte om je te laten overzetten. Soms werd er zelfs geschoten en dat maakte de oversteek levensgevaarlijk.

Van hongertrekkers op de terugweg werd soms het voedsel afgenomen door de controleurs van de Landwacht. Men zegt dat de controleurs het zelf gebruikten voor hun gezin. Van de Duitsers hadden ze geen hinder.

De meeste trekkers waren met bidden voor en na het eten onbekend. 's Zondags gingen ze op pad, heen of terug, want bij de boer konden ze dan toch niet terecht. Ze gingen niet naar de kerk. De meesten waren niet gelovig en maar een enkeling was gedoopt.

"Vooral bij Elburg en Doornspijk was het heel gevaarlijk"

In februari 1945 werden door de kerken kindertransporten georganiseerd. Kinderen beneden de 14 jaar werden vanuit de steden in het westen naar hier gehaald. Aan gezinnen werd gevraagd een kind onder hun hoede te nemen. Enkele gezinnen weigerden hardnekkig. De kinderen werden in hun woonplaats gekeurd en met weinig bagage naar het oosten van het land gestuurd. Het was hard voor de ouders om hun kinderen naar mensen te sturen die ze niet eens kenden en naar een gebied waar beschietingen en het afvuren van V1's erger waren dan in hun eigen omgeving. Maar de honger dwong hen. 'Honger is een scherp zwaard'.

Vele trekkers kwamen met hun kinderen om ze zelf ergens te plaatsen waar het hen goed leek. Veel ouderen zijn ook geëvacueerd geweest. Een aantal woonde tijdelijk bij elkaar in kamp Schaarshoek bij het station Heino. «

DE TRAGIEK VAN DE HONGERWINTER

In het bezette deel van Nederland leefde de hoop op een snelle bevrijding. Niemand kon echter vermoeden dat de zwaarste winter van de oorlog nog moest komen.

Die periode zou een van de grootste rampen worden die de Nederlandse geschiedenis ooit gekend heeft: de Hongerwinter.

In het westen van bezet Nederland zou het zoeken naar voedsel en brandstof het dagelijks leven totaal gaan beheersen. De problemen ontstonden halverwege september 1944. Op 17 september werd, gelijktijdig met de geallieerde operatie Market Garden, door de Nederlandse regering vanuit Londen de spoorwegstaking afgekondigd. De regering wilde namelijk voorkomen dat de Duitsers nog langer materieel en soldaten zouden aanvoeren naar het front. De regering rekende op een snelle bevrijding, maar die kwam niet. De slag om Arnhem bleek een brug te ver en de opmars van de bevrijders stakte. Ondanks dat werd de spoorwegstaking doorgezet, tot grote woede van Rijkscommissaris Seyss-Inquart. Hij riep de twee belangrijkste Nederlandse autoriteiten op het gebied van de voedselvoorziening op het matje en probeerde hen ertoe te bewegen hun invloed aan te wenden om de staking te beëindigen. Ze gaven er geen gehoor aan. Als reactie daarop verbood Seyss-Inquart al het binnenlandse scheepsvervoer en stelde een blokkade in. Zo raakte West-Nederland helemaal afgesloten van de voedseltoevoer en raakten de voorraden snel op. De blokkade werd na zes weken weer opgeheven, maar het kwaad was eigenlijk al geschied.

Er moesten eerst enkele obstakels uit de weg geruimd worden alvorens er weer voedsel vanuit het noorden kon worden aangevoerd. Veel schippers twijfelden om vrachten naar het westen te vervoeren uit angst dat hun schepen door de Duitsers gevorderd werden, of dat ze zouden worden beschoten door geallieerde vliegtuigen. Pas toen Seyss-Inquart garandeerde dat schepen met voedsel niet in beslag zouden worden genomen, vertrok een aantal schippers naar het westen. Juist op dat moment, het was inmiddels december, sloeg de winter toe. Kanalen vrozen dicht en het IJsselmeer werd onbevaarbaar. Voordat de eerste schepen weer konden varen, was het al half februari 1945.

De hongersnood was dus niet alleen een gebrek aan voedsel, maar vooral het ontbreken van vervoersmogelijkheden van voedsel. Hoe tragisch kon het zijn. Het brute optreden van de Duitsers en de strenge koude maakten de toch al penibele situatie alleen maar erger. De voedselrantsoenen raakten in het begin van 1945 snel op. Er ontstond een massale trek van stedelingen naar het platteland om voedsel te halen. Steeds verder oostwaarts trokken ze, met karren, kinderwagens en krakkemikkige fietsen over de IJssel.

De laatste maanden van de Hongerwinter werden er ook kindertransporten te voet of per boot georganiseerd. De kinderen werden o.a. in Overijssel ondergebracht. Verschillende kinderen kwamen de laatste maanden van de oorlog in Heino terecht, vooral bij boerengezinnen. Ze hebben hier de bevrijding meegemaakt.

Redactie

Het warme 'dorpsche' vertrouwen

In het decembernummer van 2019 maakte de Heinose dichter Ries Wink zijn 'debuut' in 'OmHeino' met het gedicht 'Salland, Mijn land', terwijl er toch al vijf dichtbundels van hem zijn uitgebracht.

Ries kondigde toen ook zijn zesde dichtbundel aan die inmiddels is verschenen met als titel 'Vanuit een andere hoek'. Uit deze nieuwste bundel publiceren wij het gedicht 'Dorpsch'. Hij geeft er zelf een toelichting op waaruit duidelijk blijkt hoe hij zo verknocht raakte aan ons dorp.

Redactie.

1985 – Ries Wink

Oorspronkelijk komen wij uit de stad Utrecht. Daar zijn Marjan en ik geboren en getogen. Toen ik had besloten in Zwolle te gaan werken, wilden wij natuurlijk ook daar ergens in de buurt wonen. Maar waar?

Wij kenden de voor- en nadelen van de grote stad. Dus Zwolle zou het niet worden.

Op een terras in Zwolle lazen wij in de Zwolse Courant (tegenwoordig De Stentor) iets over het dorp Heino.

Bijgaand gedicht verhaalt over onze bijzondere kennismaking met Heino en het onverwacht warme 'dorpsche' vertrouwen.

Heino? Was dat een dorp? Wij kenden alleen die Duitse zanger Heino met zonnebril. Het was dus blijkbaar ook een dorp. Het leek ons interessant en daarom gingen wij daar een kijkje nemen.

We werden al snel verliefd op Heino en... niet alleen op het dorp, maar ook op de relaxte, vriendelijke inwoners. Onze eerste kennismaking met de dorpingen was bij café Oortwijn. Ellen Blom stond daar achter de bar. Zij zou later onze buurvrouw worden.

Al snel raakten wij aan de praat met de cafébezoekers. Dat ging zo gemakkelijk. Het gaf ons een blij en warm gevoel.

Ons besluit stond vast. We gingen in Heino wonen.

Op een maandag zouden wij verhuizen. De zaterdagochtend daarvoor ging ik - samen met onze buurman - richting Heino om alvast wat breekbare spulletjes over te brengen naar ons nieuwe huis. Kon de buurman ook meteen zien waar wij gingen wonen.

Ons nog niet geheel bewust van de te rijden kilometers, kwamen wij al om 10.00 uur in Heino aan.

Na bezichtiging van het huis besloten wij nog even koffie te gaan drinken in het dorp. Nu niet bij Oortwijn, maar bij Marktzicht. Fred Vinke was daar toen nog de baas.

Ondanks het betrekkelijk vroege tijdstip (10.30 uur inmiddels) was het al redelijk druk in het café. Wij raakten

snel en gemakkelijk in gesprek met Fred en de andere cafégangsters. Ze begrepen al dat ik maandag naar Heino zou verhuizen. En o man, wat was en werd het gezellig.

Na de koffie aan het bier. Een rondje hier, een rondje daar. Niemand deed moeilijk. Wat een sfeer.

Het was intussen al bijna 13.00 uur geworden. Toch - na al dat bier - maar even een hapje eten. Dat kon óók bij Marktzicht en... we moesten tenslotte ook nog weer met de auto richting Utrecht.

Na het eten was het nog steeds hartstikke gezellig. Voor wij het in de gaten hadden, stond er weer een rondje bier voor onze neus. Wij gaven ook het nodige bier weg.

Om ongeveer 18.00 uur, na bijna 8 uren Marktzicht, vonden wij het tijd om naar huis te gaan en vroegen de rekening.

Zo... dat was wel even schrikken. Ik keek in mijn portemonnee, maar had niet voldoende geld om alles te betalen. Toen ik mijn buurman vroeg of hij ook nog wat geld had, bleek ook dat te weinig.

Zelfs samen konden wij het totaalbedrag niet opbrengen. Daar kreeg ik het wel een beetje warm van.

Beschaamd vertelde ik Fred Vinke dat wij het héél erg gezellig hadden gehad, maar helaas slechts een deel van de rekening konden betalen. Maandag - de dag van de definitieve verhuizing - zou ik dan het resterende bedrag komen betalen.

"Ach joh, maak je niet druk," sprak Fred. "We hebben het met elkaar zo gezellig gehad vandaag. Ik vertrouw je echt wel hoor. Dus... kom maandag de hele rekening maar betalen en houd dat beetje geld vandaag maar gewoon in je zak."

Da's toch ongelooflijk? In Utrecht waren wij echt niet levend buiten gekomen. Zoveel is zeker.

HEINO, voor altijd in ons hart. En verhuizen naar een ander dorp? Geen denken aan. «

DORPSCH

Mijn contanten
Iets meer dan de helft
Zijn pecunia
Geringer dan dat

Samen uiteindelijk
Minder dan genoeg

Begrip en vertrouwen
Van de andere kant
Uitstel meer dan onverwacht
Verbazing en erkentelijkheid te over

Gemaakte keuze leek goed
Tenslotte bleek het meer dan fideel
Elders konden zaken niet
Hier scheen het gewoon

Een wereld binnen een wereld
Die wij nog niet kenden
Was waar wij ongedacht
Naar verlangden

Verbouwereerd keerden wij huiswaarts
Om ietwat later te doen wat moest
Ons thuis was verder
Dan waar wij zijn geboren

Tevreden waren
Werden en blijven wij

Tekst: Ries Wink

Al weer

2000

20 jaar geleden

4e
kwartaal

Samenstelling: Inge Roelofs

31 oktober 2000

De Heinose consumenten hebben massaal 'nee' gezegd tegen het door de gemeente gepresenteerde komplan. Gisteren, op de laatste dag dat er bezwaarschriften konden worden ingediend, kwamen er 615 ondertekende bezwaarschriften binnen bij de gemeente. Afkomstig van consumenten en met veel genoeg verzameld door de middenstanders die zich al eerder tegen de plannen tot herinrichting van het Heinose centrum hebben uitgesproken. Het was vorige week donderdag dat ondernemers uit het centrum het plan opvatten om hun klanten in de gelegenheid te stellen zich tegen het komplan uit te spreken. Vrijdag en zater-

dag lagen er bezwaarschriften bij de kassa's, die vervolgens massaal door het winkelend publiek werden ondertekend, vaak nog extra voorzien van een persoonlijke hartekreet.

Maandagmorgen werden de brieven verzameld. "Ik weet niet wat me overkwam," aldus Giel Bisschop, voorzitter van de ondernemersvereniging AOVH. "Op zo'n enorme respons had ik niet durven hopen en het was zeker niet verwacht. Maar het steunt ons in ieder geval gigantisch in onze mening dat het plan zoals het er nu ligt, door een groot deel van de Heinose bevolking niet gedragen wordt. Ik ben zeer benieuwd hoe de gemeente hierop gaat reageren. Het zal toch erg moeilijk worden om de mening van een zo grote groep inwoners van Heino te negeren."

15 december 2000

Met de wet Arhi (Algemene Regeling Herindeling) in de hand heeft de provincie Overijssel een stokje gestoken voor de teruggave van 75 gulden teveel betaalde afvalstoffenheffing per gezin. Vorige maand lanceerden B en W van Heino daartoe een voorstel, maar dat sneuvelde dus.

De wet Arhi bepaalt (onder meer) dat uitgaven van een gemeente in de laatste drie maanden voor de fusie goedkeuring behoeven van de partnergemeente. Met andere woorden: als de raad van Heino in september zou hebben besloten de 75 gulden terug te geven, zou daar niets tegen te doen zijn geweest.

De storting van de 225.000 gulden, die aanvankelijk aan de inwoners van Heino zou worden teruggegeven in een Egalisatiefonds, moest volgens de wethouder worden gezien als een compromis. Het geld verdwijnt niet in de algemene middelen, maar komt terug bij de bevolking in de vorm van lagere tarieven. Probleem voor Heino is alleen dat Raalte een veel kleiner bedrag in het Egalisatiefonds stort, omdat de afvalstoffenheffing in Raalte per adres ruim honderd gulden lager ligt dan in Heino.

Het komt er op neer dat de Heinoërs van 'hun' 75 gulden in het fonds slechts zeven-tien gulden terugzien en dat de rest ten goede komt aan Raaltenaren die numeriek ver in de meerderheid zijn. «

"Zo luu, doar bin ik dan: mien naeme is Dientie van de Vosboer. Ie kent mie toch wè? Of ken ie mie niet meer?"

Het zijn de eerste regels uit een humoristisch verhaal van Frans Roeloffzen dat in juni 1982 verschijnt in het contactblad van de nog maar pas opgerichte Vereniging voor Heemkunde 'Omheining', een duidelijk bewijs van zijn al vroege betrokkenheid bij de jonge vereniging. Hij is sinds 1976 pastoor in Lierderholthuis. Door de jaren heen is hij een graag geziene gast bij Omheining. Met name aan de 'Wärkgroep dialect' draagt hij zijn steentje bij: de liefde voor zijn geboortetaal, het Twents, voelt hij ook voor de verwante Sallandse taal. Aan het contactblad levert Frans Roeloffzen in de loop der jaren een aantal bijdragen. Zijn laatste bijdrage in het decembernummer van 2007 - 't Joar giet vedan - is postuum, een eerbetoon van Omheining aan een geliefd pastoor. Frans Roeloffzen sterft 7 september 2007 op 89-jarige leeftijd in zijn woonplaats Lierderholthuis.

Leven en werken in twee werelden

Frans Roeloffzen: missionaris in Tanzania, pastoor in Lierderholthuis

Oorlogsjaren

Frans wordt geboren op 15 december 1917 in Enschede waar zijn vader een garagebedrijf heeft. Op de kleuterschool bij de zusters van Amersfoort hoort hij al tot zijn verbeelding spreken: de verhalen over de missie. Na zijn lagere schooltijd bezoekt hij het klein seminarie van het aartsbisdom Utrecht te Culemborg. Het spreekt hem niet aan om 'gewoon' kapelaan te worden en later ergens in het aartsbisdom tot pastoor te worden benoemd; dat is hem niet uitdagend genoeg. Hij wil missionaris worden en dat brengt hem eerst naar Brabant, waar hij in Sterksel en Boxtel en vervolgens in het Gelderse 's-Heerenberg de opleiding bij de Witte Paters volgt. In juni 1943 wordt hij tot priester gewijd. Tijdens de oorlog kan hij niet naar Afrika vertrekken. Hij werkt in diverse parochies, waaronder Ruurlo. Vele jaren later, als oorlogsherinneringen steeds vaker bij hem bovenkomen, zet Frans zijn herinneringen aan de roerige periode in Ruurlo op papier. Hij beschrijft in het persoonlijke document zijn rol bij de opvang van de Canadese piloot Mike Laffin die in de buurt van Ruurlo met zijn Halifax bommenwerper neerstort en hoe hij na de oorlog contact met hem onderhoudt. Hij raakt betrokken bij de Ruurlose Vluchtelingenverzorging en met 12 anderen organiseert hij de opvang en begeleiding van meer dan 38.000 evacués uit oorlogsgebieden. In die hoedanigheid krijgt hij te maken met de Duitsers, collaborerende Landwachters en NSB'ers en raakt hij soms verzeild in gevaarlijke situaties die hij onverschrokken het hoofd weet te bieden.

27 jaar in Tanzania

In oktober 1946 vertrekt hij met zijn eigen jeep op de boot naar Tanzania, waar hij gaat werken in het bisdom Kigoma.

Van de aankomst aldaar is een fantastische foto bewaard gebleven: pater Frans in vol ornaat achter het stuur, omringd door zeven Witte Zusters, allen natuurlijk in smetteloos wit.

Frans laat een net bevrijd Nederland achter en stort zich in een groot avontuur. Het vraagt durf en moed om zo'n grote stap te maken, maar daar ontbreekt het pater Frans niet aan.

In het bisdom Kigoma werkt hij als leraar Godsdienst en Engels, als bruggenbouwer tussen mensen, pastor, ziekenverzorger en automonteur in plaatsen met melodisch klinkende namen als Ujiji (waar hij Stanley Livingstone ontmoet), Marumba, Kasumo, Nyaronga, Kibondo, Makere en Kiganza.

Hij doet in die werkzame periode in Afrika een schat aan levenservaring op en sluit de levenslessen die hij bij de arme, maar altijd gastvrije Tanzanianen opdoet, in zijn hart.

Terug naar Nederland

In maart 1972 moet pater Frans na 27 werkzame jaren noodgedwongen terugkeren naar Nederland wegens gezondheidsproblemen. Tot zijn grote spijt is een terugkeer naar Afrika niet meer mogelijk, terwijl hij er zijn hart aan heeft verpaid. Zijn contact met Afrika wordt abrupt afgebroken.

Na drie jaar pastoraat in de Mariaparochie in Enschede, zijn geboorteplaats, staat hij voor de keus: of naar het verzorgingstehuis van de Witte Paters of pastoor worden in een kleine parochie. Lierderholthuis zit dan al een maand of zeven zonder pastoor. De keuze is snel gemaakt. Het verzorgingshuis is voor pater Frans geen optie. In 1976 verhuist hij, met de benoeming van kardinaal Willebrands op zak, naar Lierderholthuis.

Standplaats Lierderholthuis

Al spreekt de Europese leefwijze hem niet meer zo aan en kan hij er maar moeilijk aan wennen, in Lierderholthuis vindt hij opnieuw zijn draai: de hechte agrarische gemeenschap spreekt hem als Twentenaar wel aan. Een kleine parochie als Lierderholthuis heeft zo zijn voordelen, pastoor Roeloffzen leert zijn parochianen snel kennen. Maar een kleine parochie kent ook zijn typische problemen: de hoge onderhoudskosten van het kerkgebouw bijvoorbeeld – de St. Nicolaaskerk – drukken zwaar op de jaarlijkse begroting. Zij vormen een zware last voor de parochianen en dat baart de pastoor zorgen. Er zijn in de kleine parochiegemeenschap gelukkig heel wat mensen op verschillende fronten actief. De parochianen laten de pastoor er niet alleen voor staan. Van zijn kant staat pastoor Roeloffzen de mensen nabij, laat ook in goed vertrouwen veel aan de verschillende werkgroepen over en geeft mensen het vertrouwen in eigen kracht.

Jubilea

Pastoor Frans Roeloffzen is in 1983 veertig jaar priester. Het wordt een spontaan jubileumfeest. In Lierderholthuis weten ze hoe ze een feest moeten organiseren: in een open rijtuig wordt hij in het door de jeugd versierde dorp feestelijk ingehaald. Niet alleen de parochianen, maar ook vele niet-katholieken die hij door zijn oecumenische gezindheid aan zich wist te binden, vieren het feest mee.

In 1985 gaat het niet goed met de pastoor. Hij is ziek en moet aansterken. Vanaf die tijd biedt mevrouw Dora Kloppenberg hem meer dan 20 jaar een gastvrij thuis.

‘Maar een kleine parochie kent ook zijn typische problemen’

In 1987 gaat de zeventigjarige pastoor Frans op eigen verzoek met emeritaat. Hij krijgt een bijzonder afscheid: de inwoners van Lierderholthuis laten massaal weten dat zij hun pastoor op handen dragen. Opvallend is de waardering van het verenigingsleven voor de pastoor in de toespraken tijdens de afscheidsreceptie. Bij alle verenigingen en activiteiten was hij aanwezig: hij miste geen vergadering van het schoolbestuur, was de naamgever van de Lierderruiters, was bij alle uitvoeringen van muziekvereniging Salland en bezocht alle bijeenkomsten van de KPO. Hij was er altijd. »

Pastoor Roeloffzen legt zijn verantwoordelijkheden neer, de parochie komt organisatorisch onder het pastoraat van Heino, maar hij blijft verbonden aan de parochie en is als parochieassistent inzetbaar.

Hij blijft wonen in Lierderholthuis, tussen zijn parochianen die dat zeer waarderen.

Iedereen in Lierderholthuis beschouwt hem dan ook als 'hun' pastoor. Stilzitten kan hij niet. Hij verzorgt wekelijks de vieringen in het weekend, al vermindert dat in de loop der jaren.

In 1993 en 2003 viert Frans Roeloffzen zijn gouden en diamanten priesterjubileum.

- Het spreekt hem niet aan om
'gewoon' kapelaan te worden en later ergens
in het aartsbisdom tot pastoor benoemd te worden;
dat is hem niet uitdagend genoeg.
Hij wil missionaris worden -

Overlijden

Op 7 september 2007 overlijdt hij op 89-jarige leeftijd in zijn woonplaats Lierderholthuis. Hij wordt begraven bij zijn parochianen.

Bij zijn uitvaartdienst staat voor de kerk een jeep met op de motorkap die geweldige foto met de zeven Witte Zusters, een tropenhelm, zijn bijbel en een Afrikaanse mand.

Een eerbetoon aan de Witte Pater die in zijn hart altijd een missionaris is gebleven: hoe zeer hij het in Lierderholthuis ook naar zijn zin had, zijn heimwee naar Afrika is altijd gebleven. «

Tekst: Toon Hoefsloot

Bronnen:

Frans Roeloffzen, Persoonlijk document over de oorlogservaringen in Ruurlo. Historische Vereniging Old Reurle, 'Onder d'n Kraezeboom', jaargang 33. Nr. 1, maart 2017. Ruurlo.

Jan Mol, provinciaal Missionarissen van Afrika, Levensverhaal van Pater Frans Roeloffzen, september 2007.

Vereniging voor Heemkunde 'Omheining', Krantenknipselarchief.

't Joar giet vedan

De boeren rust, 't is wintertied, zie nemt 't ervan:
het boerenwark is meest edoan,
wat stöppel bint nog blieven stoan,
mär 't jonge veurjoar kump ter al an...

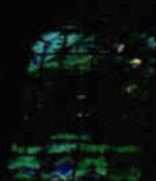
De es lik op een kärkenäkker,
woar elkien slöp töt 'n jongsten dag,
as e heurt, wat niemand missen mag:
"Kom der uut! In de bieten! Wöd wakker!"

As 't poasen was in Twentelaand
stak de boer zien boakenbelt in braand:
Zo wiedz a'j keken, vuur, niks aans,
as keersies op 'n adventskraans...
Van Oldenzel töt 't Dinkellaand
stund es na es in felle braand,
töt Eënsche ko'j de braandlucht roeken,
die kreup deur deuren, vèensters, loeken!

Een schroale wind blös de rogge dreug'
die 't gruuissap uut de stöppel zeug.
Dan houwt de bouwman de rogge dael'
En gaert z'an gärven hael noa hael.

De eerpelvekaansie kump ter al an,
loat oe niet kisten, kind, vrouw, man:
het joar giet deur, vedan, vedan,
veur elkien die nog wärken kan.

Fr. Roeloffzen

'Omheininga' wenst u alle goeds voor 2021

Omheining

Met deze naam tracht de Vereniging voor Heemkunde tot uitdrukking te brengen een vereniging te zijn, die Heino in al zijn facetten 'omheint'. Volgens sommigen is de naam afgeleid van dit begrip, symboliserend een heg of haag, die een bepaald terrein omheint. In ons geval van de Strenkhaar tot de Aalvanger en van de Dollenhoek tot de Ganzepan.

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van het bestuur van de Vereniging voor Heemkunde 'Omheining'.

ISSN 1384-8461

Druk: Sonodruk, Heino

75

